

TURINYS

Ižanga	5
I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida	9
Kainų raida ir jų stabilumas	9
Vartotojų kainų kaita	9
Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms	11
Pasaulinės naftos kainos įtaka vartotojų ir gamintojų kainų kaitai.....	11
Gamintojų kainų kaita	12
Importo kainų kaita	13
Darbo sąnaudos	14
Infliacijos perspektyvos.....	15
Bendrasis vidaus produktas	16
Pagrindinės pinigų politikos kryptys	17
Parengiamieji euro įvedimo darbai	17
Pinigai ir finansų sistema	20
Pinigų bazė	20
Pinigų kiekis	22
Indėlių ir paskolų rinka	24
Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos	24
Bankų paskolos ir jų palūkanų normos.....	27
Tarpbankinė rinka	33
Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	34
Tarpbankinė litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	34
Vyriausybės vertybiniai popieriai	36
Pasaulio ekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas	37
Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga.....	37
Naujosios Europos Sąjungos narės	39
Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas	40
II. Lietuvos banko operacijos	41
Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos.....	41
Bankų galimybės sudaryti litų ir eurų keitimo sandorius su Lietuvos banku tobulinimas.....	41
Privalomųjų atsargų reikalavimai ir jų vykdymas.....	41
Lietuvos banko paskolos	43
Valiutos keitimo operacijos.....	43
Užsienio atsargų valdymas	44
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos.....	45
III. Grynujų pinigų valdymas	47
Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas iš apyvartos	47
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra	47
Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas.....	48

IV. Kredito įstaigų priežiūra	49
Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys	49
Kredito įstaigų veiklos apžvalga	50
Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas	54
V. Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis	56
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje	56
Bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis	56
VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas	58
Lietuvos banko veiklos skaidrumas	58
Pinigų politikos skaidrumas.....	58
Informavimas apie rengimąsi įvesti eurą.....	58
Informavimas apie Europos centrinių bankų sistemą.....	59
Kitų veiklos sričių skaidrumas	59
Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas	59

IŽANGA

2004 m. šalies raida paženklinta dviem itin svarbiais politinio ir ekonominio gyvenimo įvykiais. Lietuva tapo Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) ir Europos Sąjungos (ES) nare. Prasidėjus šalies narystei Europos šalių bendrijoje, Lietuvos bankas įsijungė į Europos centrinių bankų sistemą (ECBS). Birželio viduryje Lietuvos banko valdybos pirmininkas pirmą kartą dalyvavo Europos centrinio banko (ECB) bendrosios tarybos posėdyje kaip visateisis jos narys.

Atsižvelgiant į tai, kad, įsigaliojus stojimo į ES sutarčiai, Lietuvai nustatoma teisinė pareiga ateityje įvesti bendrą ES valiutą eurą, aktyviai buvo rengiamasi narystei Valiutų kurso mechanizme II (VKM II). Kompetentingoms ES institucijoms priėmus atitinkamus sprendimus, birželio 28 d. Lietuva tapo VKM II dalyve. Dalyvavimo VKM II laikotarpiu (ne trumpiau kaip 2 m.) Lietuva vienašališkai įsipareigojo išlaikyti dabartinius fiksuoto valiutos kurso režimą bei lito ir euro kursą be jokio svyravimo (3,45280 Lt už 1 eurą). Rudenį paskelbtuose Europos Komisijos ir ECB 2004 m. pranešimuose apie konvergenciją pažymėta, kad jau metų viduryje Lietuva (kartu su Švedija) vykdė beveik visus euro įvedimui nustatytus reikalavimus.

Lietuvos dalyvavimas VKM II padidino finansų rinkų pasitikėjimą fiksuotu lito kursu. Palūkanų normų lygis dar labiau priartėjo prie atitinkamų euro zonos palūkanų normų. Tarptautinė reitingo agentūra *Fitch*, atsižvelgdama į šalies galimybes siekti greito euro įvedimo, liepos pradžioje padidino Lietuvos ilgalaikio skolinimosi užsienio valiutomis reitingą.

Rugsėjo mėn. patvirtintos Lietuvos banko veiklos gairės 2005–2007 m. Jose numatyti pagrindiniai veiklos tikslai ir kryptys dalyvaujant ECBS. Vienas iš svarbiausių nurodyto laikotarpio tikslų – užtikrinti sklandų euro įvedimą Lietuvoje. Siekdama šio tikslo, Lietuvos banko valdyba gruodžio mėn. patvirtino išsamų veiklos planą dėl euro įvedimo. Jame numatytos reikalingos teisinės bazės suderinimo, pasirengimo grynųjų pinigų keitimui, pinigų politikos naujomis sąlygomis, visuomenės informavimo, Lietuvos banko infrastruktūros plėtros ir kitos organizacinės priemonės.

Neseniai Lietuvoje viešėjęs Europos Komisijos ekonomikos ir pinigų reikalų komisaras Choakinas Almunija (*Joaquin Almunia*) teigiamai įvertino tai, kad Lietuvos bankas jau yra patvirtinęs veiklos planą dėl euro įvedimo ir kryptingai rengiasi pereiti prie bendrosios ES valiutos. Susitikime su šiuo Europos Komisijos pareigūnu patvirtinta Lietuvos banko pozicija, kad, įvertinus euro naudą ir būtinybę visapusiškai pasirengti valiutos pakeitimui, 2007 m. sausio 1 d. yra tinkamiausias laikas įvesti eurą Lietuvoje.

Lietuvoje nusistovėjusi fiksuoto lito kurso sistema pastaraisiais metais prisidėjo prie spartaus šalies makroekonomikos augimo ir mažos infliacijos, peraugusios į dvejus metus trukusią defliaciją. 2004 m. pirmiausia dėl pakilusių maisto produktų kainų vėl buvo stebima infliacija. Metų infliacija gruodžio mėn. buvo 2,9 procento, o vidutinė metų infliacija – 1,2 procento. Išankstiniu vertinimu, realusis bendrasis vidaus produktas (BVP) pernai padidėjo 6,7 procento. Ekonomiškai stipriausių pasaulio regionų ekonomikos plėtra gerokai paspartėjo, tačiau ir Lietuvos ūkio raida toliau buvo aktyvi. Ją labiausiai skatino nemažėjantis apdirbamosios gamybos augimas, padidėjęs vidaus vartojimas, palankios skolinimosi, ypač būsto paskolų, sąlygos, augančios

užsienio investicijos. Einamosios sąskaitos deficitas (ESD) daugiausia dėl neigiamo užsienio prekybos balanso pernai padidėjo iki 7,2 procento BVP.

Toliau vystėsi šalies kredito įstaigų sistema. Mažesni šalies bankai ir užsienio bankų skyriai didino konkurenciją didiesiems bankams, kurių dalis (ypač indėlių rinkoje) sumažėjo. Bankai toliau didino akcinį kapitalą. Kredito įstaigų sistema toliau didino teikiamų paslaugų įvairovę, gerino jų kokybę.

Padidėjęs akcinis kapitalas ir pelninga bankų veikla akcininkų nuosavybę praėjusiais metais padidino beveik penktadaliu (19%). Bankų sistemos turtas padidėjo 32 procentais, o paskolų portfelis – beveik 40 procentų. Paskolų būstui įsigyti suma pernai išaugo 1,8 karto. Bankuose laikomų indėlių suma padidėjo beveik 32 procentais. 2004 m. pabaigoje šalyje veikė 61 kredito unija (prieš metus – 57). Šių įstaigų turtas, indėlių suma ir paskolų portfelis pernai išaugo 1,5 karto.

Gruodžio pabaigoje visos šalies kredito įstaigos, išskyrus 1 kredito uniją, vykdė jų veiklos riziką ribojančius normatyvus. Bankų sistemos kapitalo pakankamumas buvo 12,3, o likvidumas – 41,7 procento. Kredito unijų kapitalo pakankamumas buvo 16,5, o likvidumas – net 85,6 procento.

Toliau plėtojančiai savo veiklą AB Vilniaus bankui Lietuvos banko valdyba leido įsigyti Ukrainos akcinio banko „AGIO“ kontrolinį akcijų paketą. Baltarusijos atvirajai AB „DŽEM-BANK“ leista steigti atstovybę Vilniuje.

Kredito įstaigų veiklos priežiūra buvo vykdoma vadovaujantis įstatymų ir kitų teisės aktų Lietuvos bankui suteiktais įgaliojimais bei atsižvelgiant į ES direktyvas ir Bazelio bankų priežiūros komiteto (toliau – Bazelio komitetas) rekomendacijas. Atsižvelgus į ES reikalavimus ir tarptautinę praktiką, patvirtinti Bankų inspektavimo ir Kredito unijų inspektavimo nuostatai, taip pat Užsienio bankų filialų, veikiančių Lietuvoje, priežiūros taisyklės. Be to, patvirtintos Teisės teikti finansines paslaugas Lietuvos Respublikoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse įgyvendinimo taisyklės, sugriežtinta Licencijų kredito unijoms išdavimo ir atšaukimo tvarka.

Buvo tobulinami kredito įstaigų veiklą apibrėžiantys teisės aktai. Stengiantis gerinti kredito rizikos valdymą, pernai pradėtas tolesnės paskolų rizikos duomenų bazės plėtros etapas. Siekiant, kad būtų visapusiškiau įvertinta bankų veiklos rizika, o bankai savo lėšas patikėtų stabilesnės plėtros šalių finansų ir kredito institucijoms, patvirtintos naujos Likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės. Plečiant komercinių bankų likvidumo valdymo galimybes, nustatytos naujos Litų ir bazinės valiutos – eurų keitimo sandorių tarp Lietuvos banko ir bankų sudarymo ir vykdymo taisyklės. Taip pat nuspręsta nuo 2005 m. Lietuvos banko interneto svetainėje kasdien skelbti informaciją apie bankų sistemos likvidumo būklę ir jos prognozes.

Siekiant Lietuvos bankams sudaryti vienodas konkurencines sąlygas ES erdvėje ir atsižvelgiant į ES taikomų normatyvų dydžius, kapitalo pakankamumo normatyvas sumažintas nuo 10 iki 8 procentų ir pakeistos Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklės. Pakeistas maksimalios bendrosios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas jau neriboja pozicijos eurai. Aktyvėjant bankų sprendimams pirkti grynųjų pinigų inkasacijos, informacinių sistemų priežiūros, programinės įrangos kūrimo ir kitokias paslaugas iš kitų asmenų, o ne vykdyti minėtą veiklą patiems, patvirtintos Banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo taisyklės.

2004 m. sausio mėn. tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą TARPBANK, veikusią nuo 1993 m., pakeitė Lietuvos banke sukurta nauja mokėjimo sistema LITAS, skirta mokėjimams vykdyti ir realiu, ir nustatytu laiku. Naujoji sistema atitinka mokėjimo sistemoms ES taikomus reikalavimus ir

suteikia bankams bei kitiems sistemos dalyviams didesnes atsiskaitymų valdymo galimybes. Mokėtojas gali pervesti pinigus gavėjui per keletą sekundžių. Pernai įregistruotos Vertybinių popierių atsiskaitymo sistema pervedimo nurodymams tarp sistemos dalyvių vykdyti ir sistema Kubas kredito unijų mokėjimo nurodymams vykdyti. Siekiant padėti veiksmingiau valdyti likvidumo riziką, mokėjimo sistemoje LITAS jos dalyviams pradėta teikti dienos ir 1 nakties sandorių sudarymo paslauga. Praėjusių metų pabaigoje Lietuvos banko valdyba pritarė integracijos į Europos mokėjimų sistemą TARGET kryptims. Dalyvauti šiuo metu veikiančioje sistemoje TARGET arba ją pakeisiančioje sistemoje TARGET2 bus privalu nacionalinę valiutą pakeitus euru.

Pernai Lietuvos bankas dalyvavo ECB vykdomose programose, toliau bendradarbiavo su ECB pinigų ir valiutų kurso politikos, užsienio atsargų valdymo, pinigų ir bankų statistikos, mokėjimo sistemų, informacinių technologijų ir kitose srityse. Lietuvos banko ekspertai, nuo Stojimo į ES sutarties pasirašymo datos stebėtojų teisėmis dalyvavę ECBS komitetų ir darbo grupių veikloje, šaliai tapus ES nare, tapo tikraisiais nariais. Praėjusį rudenį Lietuvoje (pirmojoje iš naujų ES narių) surengti ECBS Banknotų komiteto išvažiuojamasis posėdis bei ECBS personalo ir mokymo vadovų metinis susitikimas.

Tapęs ECBS visuomenės informavimo sistemos dalyviu, Lietuvos bankas skelbia lietuvių kalba svarbiausius ECB pranešimus spaudai, o nuo birželio mėn. kas ketvirtį – ir ECB mėnesinio biuletenio vertimą. Lietuvių kalba taip pat paskelbtas 2004 m. ECB pranešimas apie konvergenciją.

Atsižvelgiant į ECB ir užsienio šalių centrinių bankų praktiką, praėjusių metų pabaigoje patvirtintas Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas, o šių metų pradžioje – Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas. Minėti dokumentai parengti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisės aktus, taip pat ir į ECB elgesio kodeksą.

Lietuvos bankas ir Lietuvos monetų kalykla 2004 m. pradžioje Bazelyje vykusioje 33 tarptautinėje monetų konvencijoje eksponavo šalies progines ir apyvartines monetas ir pateikė leidinį „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2003 m.“. Renginio metu vykusioje konferencijoje Lietuvos bankas pateikė pranešimą ir reklaminę videomedžiagą apie pastarųjų metų proginių monetų kūrimo naujoves, kryptis ir perspektyvas.

Minint Vilniaus universiteto 425-erių metų sukaktį, balandžio mėn. į apyvartą išleistos proginės 50 litų sidabro ir 1 lito apyvartinė monetos. Gaminant proginę sidabro monetą, pirmą kartą lietuviškų monetų kaldinimo istorijoje panaudota kintamo vaizdo technologija. Atkurto lietuviško lito išleidimo į apyvartą 11-ųjų metinių išvakarėse Lietuvos bankas į apyvartą išleido proginę 50 litų sidabro monetą, skirtą Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblui. Tai trečia moneta iš populiarios tarp numizmatų serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“. Pirmojo Lietuvos Statuto 475-erių metų sukakčiai skirta 50 litų sidabro moneta apyvartoje pasirodė rugsėjo mėn. O gruodžio mėn. į apyvartą išleista proginė 50 litų sidabro moneta, skirta Kuršių nerijai (UNESCO pasaulio paveldas). Tai jau 40-oji Lietuvos banko proginė moneta, išleista minint svarbius valstybės ir pasaulio įvykius, pagerbiant žymius asmenis, įamžinant istorijos, architektūros ir gamtos paminklus. Praėjusių metų pabaigoje įvyko Lietuvos banko iniciatyva sukurto antrojo dokumentinio filmo „Iš lito istorijos. Monetos“ premjera (pirmasis filmas „Iš lito istorijos. Banknotai“ visuomenei parodytas 2002 m.).

Lietuvos bankas pernai paskelbė atvirą konkursą eurų monetų ir euro centų nacionalinės pusės gipso modeliams sukurti. Lapkričio mėn. Lietuvos banko valdyba nusprendė, kaip turi atrodyti apyvartinės eurų monetos ir euro centai su Vyčio simboliu, patvirtino konkurso rezultatus ir

paskelbė nugalėtojus. Kaldinti lietuviškas eurų monetas ir euro centus kruopščiai rengiasi valstybės įmonė Lietuvos monetų kalykla.

Lietuvos bankas, minėdamas 11-ąsias atkurto lito metines ir muziejaus 5-erių metų sukaktį, išleido knygą „Lito užkulisiai. Kęstučio Lyniko vaidmuo atkurto lito istorijoje“.

Praėjusį rudenį Lietuvos banko Kauno skyriaus patalpose Lietuvos bankas ir ECB surengė tarptautinę parodą „Euro kūrimas“. Daugiau kaip mėnesį veikusi paroda – vienas iš žingsnių siekiant supažindinti šalies visuomenę su euro kūrimo procesu, suteikti kuo daugiau žinių apie bendrąją Europos valiutą ir padėti tinkamai pasirengti šios valiutos įvedimui Lietuvoje. Parodą aplankė daugiau kaip 7,5 tūkst. įvairaus amžiaus šalies gyventojų.

I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida

Kainų raida ir jų stabilumas

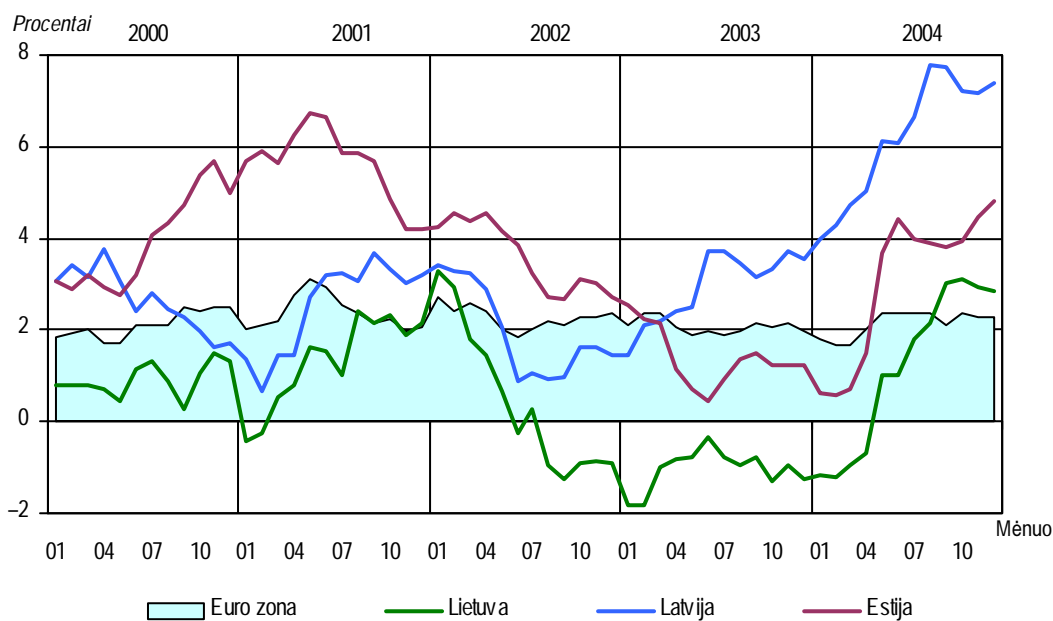
Vartotojų kainų kaita

2004 m. vartotojų kainų raidos tendencijos pasikeitė didėjimo linkme. Gegužės mėn. metų infliacija, pagrįsta suderintu vartotojų kainų indeksu (SVKI), tapo teigiama, o gruodžio mėn. ji buvo 2,8 procento. Vidutinė metų infliacija pernai buvo 1,1 procento. (Nacionaliniu VKI pagrįsta metų infliacija gruodžio mėn. buvo 2,9%, o vidutinė metų – 1,2%.)

Palyginti su kitomis Baltijos šalimis, infliacija Lietuvoje didėjo daug lėčiau. Estijoje vartotojų kainos pernai padidėjo 4,8, o Latvijoje – 7,4 procento. Euro zonos šalyse vartojimo prekių kainos pastaruosius keletą metų augo gana tolygiai, 2004 m. jos padidėjo 2,3 procento.

Euro zonos ir Baltijos šalių SVKI

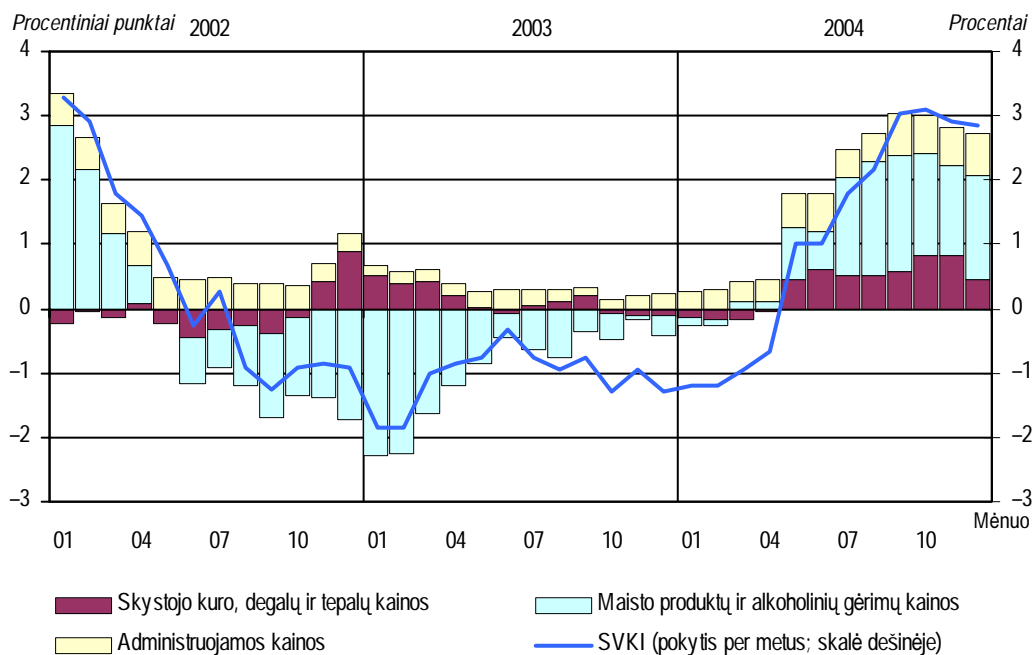
(pokytis per metus)

Pagrindinės infliacijos tendencijų mūsų šalyje pasikeitimo priežastys buvo 2004 m. balandžio mėn. pradėjusi sparčiai augti pasaulinė naftos kaina (litais), kylančios maisto produktų kainos, taip pat administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių pokyčiai, daugiausia susiję su stojimu į ES.

Pakilusios maisto produktų kainos 2004 m. vartotojų kainas padidino 1,6 procentinio punkto (toliau – punktas arba p.). Dėl naftos kainos šuolio padidėjusios degalų kainos infliaciją padidino 0,5 punkto, o dėl išaugusių administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių ji padidėjo 0,7 punkto.

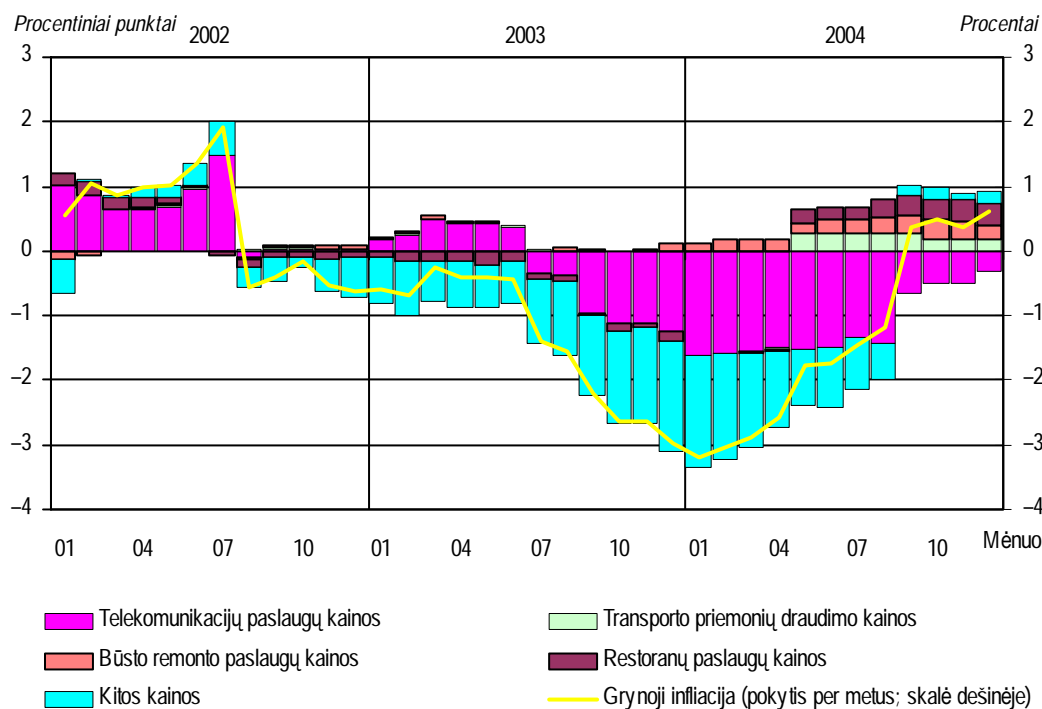
SVKI kaitos veiksniai

SVKI, neįskaitant maisto produktų, degalų ir administruojamų kainų įtakos (vieno iš galimų grynosios infliacijos rodiklių), metinis prieaugis 2004 m. rugsėjo mėn. tapo teigiamas ir gruodžio mėn. jis buvo 0,4 procento. Pirmuosius tris praėjusių metų ketvirčius telekomunikacijų paslaugų kainos metų infliaciją vidutiniškai mažino 1,5 punkto. Rugsėjo mėn. šioms tendencijoms susilpnėjus, gruodžio mėn. minėtų paslaugų kainos metų infliaciją sumažino 0,3 punkto. Transporto priemonių draudimo paslaugos pabrango dėl administracinių sprendimų (žr. „Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka infliacijai“). Jų kainos gruodžio mėn. grynąją infliaciją padidino 0,2 punkto. 2003 m. pabaigoje labai išaugus būstų paklausai, ėmė brangti būsto įrengimo prekės ir paslaugos. Dėl to 2004 m. gruodžio mėn. vartotojų kainos padidėjo 0,2 punkto. Pernai iš lėto pradėjo kilti ir kitų paslaugų kainos. Dėl nuo gegužės mėn. ėmusių kilti restoranų paslaugų kainų gruodžio mėn., palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu, grynoji infliacija buvo 0,3 punkto didesnė. Visi šie veiksniai nekelia spartaus infliacijos didėjimo grėsmės vidutiniu laikotarpiu.

Grynosios infliacijos¹ kaitos veiksniai

Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms

Kaip jau minėta, dėl administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių pokyčių metų infliacija pernai padidėjo 0,7 punkto. 2004 m. vartotojų kainas labiausiai paveikė netiesioginių mokesčių derinimas su ES reikalavimais, ypač nustatytas 5 procentų dydžio PVM vaistams ir kitoms medicinos prekėms². Dėl šio sprendimo medicinos prekių kainų įtaka metų infliacijai padidėjo apie 0,2 punkto. Gruodžio mėn., palyginti su 2003 m. gruodžio mėn., padidėjusios minėtų prekių kainos vartotojų kainas padidino 0,6 punkto.

Panaikintas lengvatinis 9 procentų PVM gyventojams tiekiamai šilumos energijai buvo kitas su netiesioginių mokesčių derinimu susijęs sprendimas. Vyriausybės nutarimu nuo 2004 m. liepos 1 d. šio PVM skirtumas (tarp 18% ir 5%) kompensuojamas iš valstybės biudžeto. Dėl to gruodžio mėn. metų infliacija buvo 0,3 punkto mažesnė, negu būtų buvusi, jeigu valstybė nekompensuotų minėto PVM skirtumo.

Narystė ES darė nemažą įtaką transporto draudimo rinkai. Pagal ES reikalavimus nuo gegužės mėn. daugiau kaip 35 kartus padidinta transporto priemonių valdytojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo suma (iki 100 tūkst. eurų turto žalos ir iki 500 tūkst. eurų neturtinės žalos atlyginimo). Padidinus draudžiamas sumas, gegužės mėn. transporto priemonių draudimo kainos pakilo beveik 65 procentais, o vartotojų kainos dėl to buvo 0,2 punkto didesnės negu prieš metus. Pastaraisiais mėnesiais šio veiksnio įtaka ėmė mažėti (gruodžio mėn. ji buvo 0,1 p.).

Pasaulinės naftos kainos įtaka vartotojų ir gamintojų kainoms

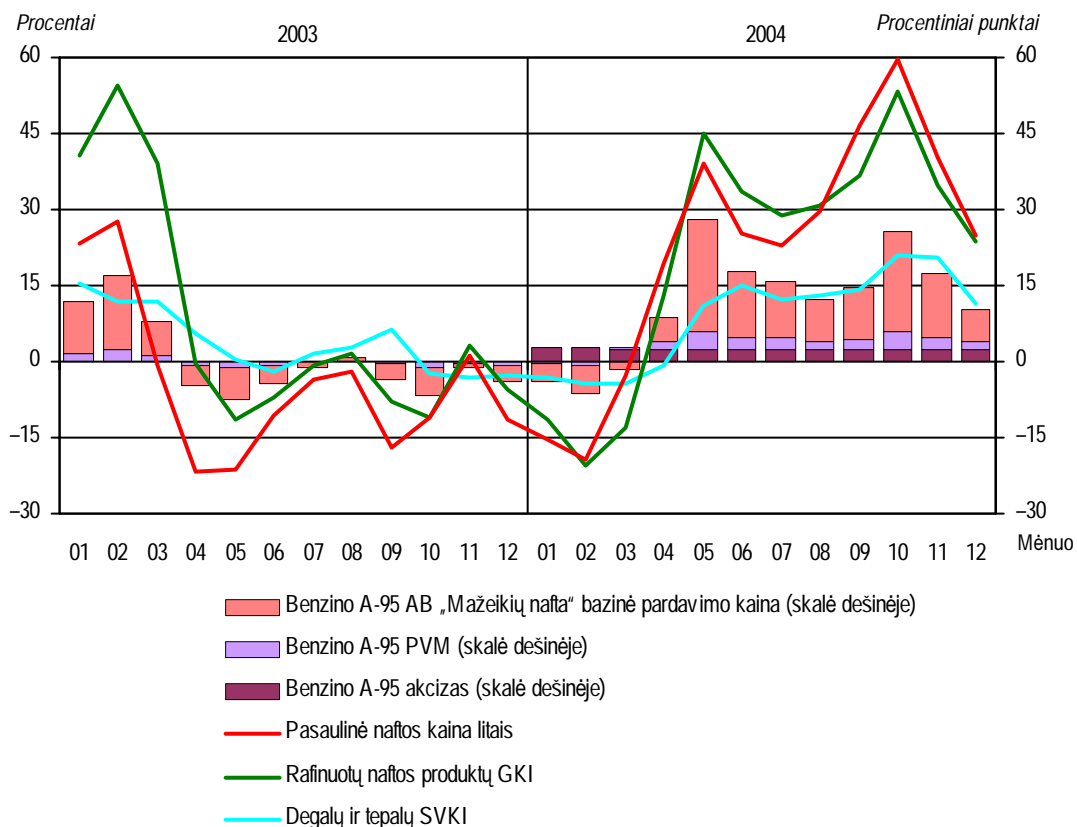
Pasaulinė naftos kaina JAV doleriais sparčiai kilti pradėjo dar 2003 m. viduryje, tačiau mažėjanti JAV dolerio vertė euro (ir lito) atžvilgiu stabdė šios kainos litais augimą. 2004 m. spalio mėn. naftos kaina litais pasiekė aukščiausią lygį (136,7 Lt už barelį), o vėliau ėmusi mažėti gruodžio mėn. nukrito iki 103,9 lito už barelį.

¹ SVKI, neįskaitant maisto produktų, degalų ir tepalų bei administruojamų kainų.

² PVM vaistams ir kitoms medicinos prekėms (5%) pradėtas taikyti 2004 m. gegužės 1 d.

Pasaulinės naftos kainos kaita gali ir tiesiogiai (dėl didelės naftos produktų grupių dalies), ir netiesiogiai (per gamybos sąnaudas) daryti įtaką vartotojų ir gamintojų kainoms. Dėl sparčiai kilusios naftos kainos rafinuotų naftos produktų gamintojų kainos praėjusiais metais išaugo 23,8 procento, o gamintojų kainų indeksas (GKI) padidėjo 3,4 punkto. Bendras GKI pernai padidėjo 6,8 procento. Savo ruožtu degalų ir tepalų SVKI, gruodžio mėn. buvęs 11,5 procento didesnis negu prieš metus, bendrą SVKI (2,8%)¹ padidino 0,5 punkto.

*Pasaulinės naftos kainos įtaka gamintojų ir vartotojų kainoms Lietuvoje
(pokytis per metus)*

Buvo manoma, kad pasaulinės naftos kainos šuolis gali daryti infliacijai ir netiesioginę įtaką – per darbo užmokestį. Ilgesniu laikotarpiu siekdami išlaikyti perkamąją galią kylant kainoms, dirbantieji gali siekti ir didesnio darbo užmokesčio. Tai dar labiau padidintų gamybos sąnaudas ir skatintų didesnę infliaciją. Tačiau decentralizuotos darbo rinkos Lietuvoje sąlygomis mažai tikėtina, kad naftos kainos šuolis gali daryti didelę įtaką darbo užmokesčio augimui.

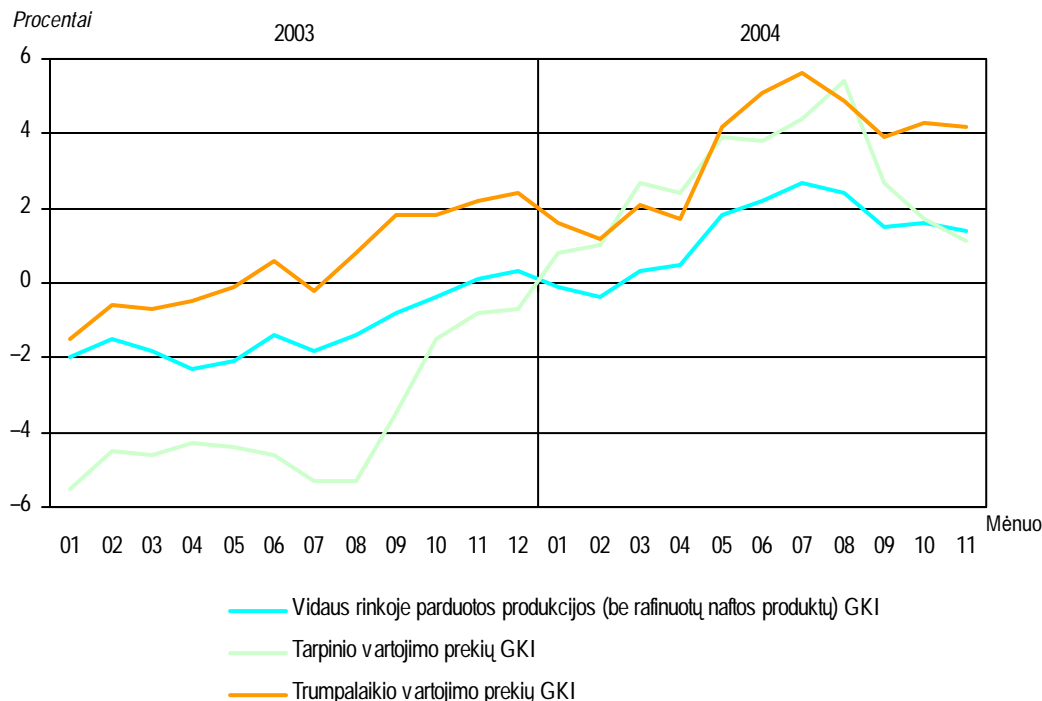
Gamintojų kainų kaita

Vidaus rinkoje gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos didėjo jau nuo antrosios 2003 m. pusės. Didžiausias (2,7%) gamintojų kainų vidaus rinkoje metų prieaugis buvo 2004 m. liepos mėn., vėliau jis šiek tiek sumažėjo. Trumpalaikio vartojimo prekių gamintojų kainos gerokai sparčiau augo 2004 m. gegužės mėn., kai pradėjo kilti maisto produktų, kurie sudaro beveik 30 procentų vidaus

¹ Tai, kad mažmeninės degalų kainos svyravimai yra gerokai švelnesni negu atitinkamų prekių gamintojų kainų kaita, lemia prie bazinės kainos pridamas kiekio akcizas, kuris nėra proporcingas padidėjusiai kainai.

rinkoje parduodamos apdirbamosios gamybos produkcijos, kainos. Gamintojų kainų augimą skatino ir tarpinio vartojimo prekių kainos, sparčiai kilusios iki 2004 m. rugpjūčio mėn. (metinis jų padidėjimas tuo metu buvo 5,4%). Vėliau jų augimas sulėtėjo.

*Vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos kainų indeksas
(pokytis per metus)*

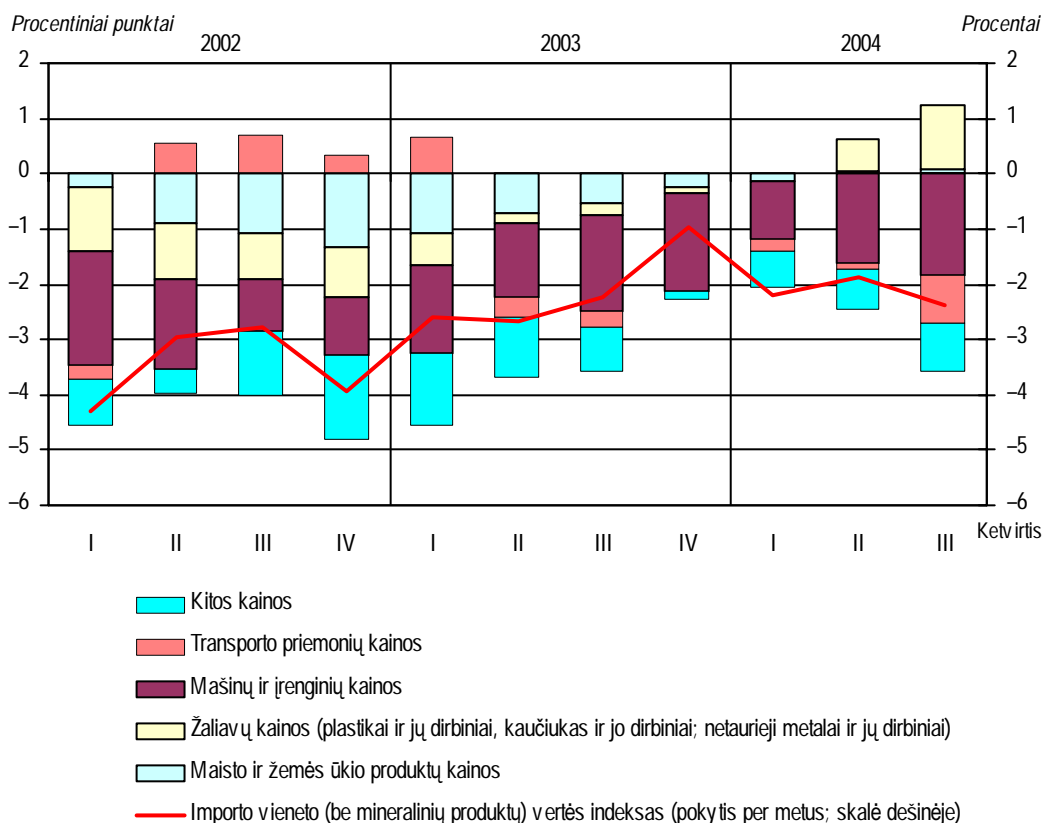

Importo kainų kaita

Pastaruosius trejetą metų daugiausia dėl brangstančio lito importo kainos (importo vieneto vertė) mažėjo. Tačiau antrąjį 2004 m. ketvirtį dėl naftos kainos šuolio ir stabilesnio JAV dolerio kurso euro atžvilgiu ši tendencija pasikeitė. Importo vieneto vertės indeksas tapo teigiamas, jo metinis padidėjimas trečiąjį ketvirtį buvo 0,6 procento.

Importo vieneto (neįskaitant mineralinių produktų) vertės metinis mažėjimo tempas 2004 m. ir toliau buvo gana stabilus, tačiau gana ryškiai pasikeitė jo kaitos veiksnių tendencijos. Sparčiai pradėjo didėti žaliavų kainos, sumažėjo neigiama maisto produktų kainų įtaka, o mašinų ir įrenginių kainos dar labiau krito.

Importo vieneto (neįskaitant mineralinių produktų) vertės indekso kaitos veiksniai

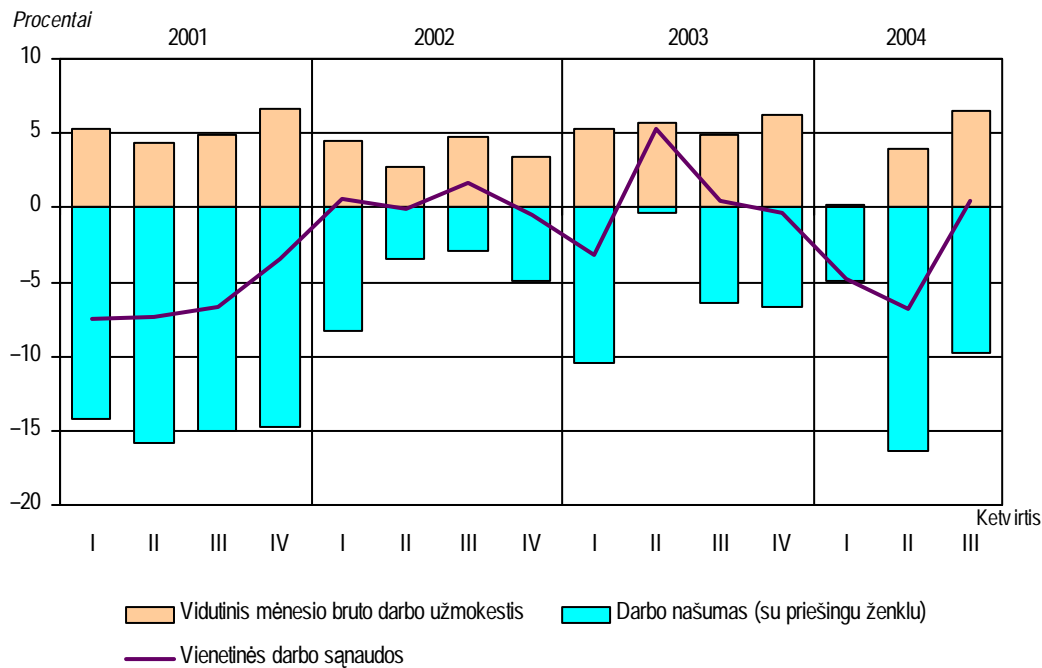
2003 m. viduryje dėl sparčiai augančios paklausos Kinijoje ir atsigaunančios JAV ekonomikos pasaulio rinkose ėmė sparčiai brangti pagrindiniai metalai. Jų kainos kilo ir dėl suaktyvėjusios ateities sandorių paklausos pasaulio metalų biržose. Trečiąjį 2004 m. ketvirtį importuojami metalai buvo 14,8 procento brangesni negu prieš metus, o dėl to bendras importo vieneto (neįskaitant mineralinių produktų) vertės indeksas padidėjo 0,8 punkto. Pernai ėmė brangti ir kitos importuojamos žaliavos. Antrąjį ketvirtį pradėjusios kilti įvežamų plastikų kainos trečiąjį ketvirtį visas importo kainas padidino 0,2 punkto.

Darbo sąnaudos

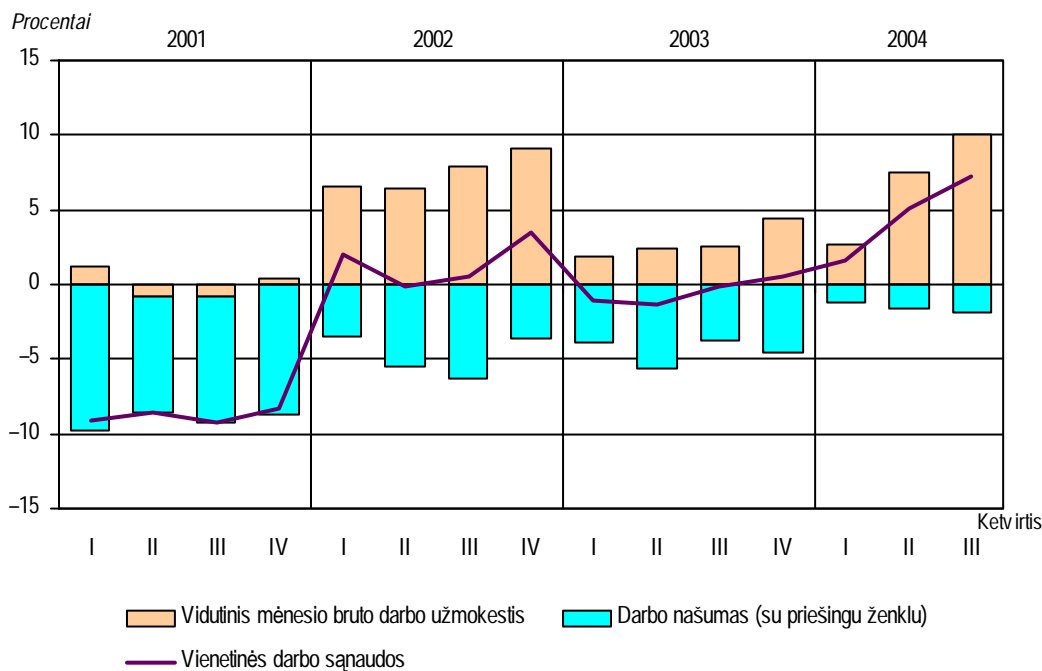
Pastarųjų ketvirčių vienetinių darbo sąnaudų raida rodo panašų mėnesio vidutinio bruto darbo užmokesčio ir darbo našumo augimo tempą. 2003–2004 m. vienetinių darbo sąnaudų metinis pokytis buvo artimas nuliui, o darbo užmokestis ir darbo našumas per metus vidutiniškai padidėjo 5 procentais. Tai rodo, kad nors ir gana spartus, darbo užmokesčio augimas atitinka darbo našumo kaitą ir nedaro spaudimo infliacijai.

Uždaro ir atviro užsienio konkurencijai sektorių darbo sąnaudų raidos tendencijos akivaizdžiai skiriasi. Didėjančios atviro sektoriaus vienetinės darbo sąnaudos retai viršijo kylantį darbo našumą, o uždaro sektoriaus darbo sąnaudų spaudimas kainoms nuo 2004 m. pradžios pastebimai didėjo. Trečiąjį praėjusių metų ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu, uždaro sektoriaus vienetinės darbo sąnaudos padidėjo 7,2 procento, o darbo našumas – 1,9 procento. Tokį darbo našumu nepagrįstą darbo užmokesčio augimą labai veikė kai kuriose veiklose dėl migracijos gerokai padidėjusi darbo jėgos paklausa. Tai ypač akivaizdu statybos ir nekilnojamojo turto veiklose. Padidinus minimalią mėnesinę algą, padidėjo ir mažai našių darbuotojų darbo užmokestis.

*Atviro užsienio konkurencijai sektoriaus darbo sąnaudos
(pokyti per metus)*

*Uždaro užsienio konkurencijai sektoriaus darbo sąnaudos
(pokyti per metus)*

Inflacijos perspektyvos

Artimiausiu metu infliaciją didins kylančios maisto produktų kainos ir administraciniai 2004 m. ir 2005 m. sprendimai, ypač elektros energijos kainų padidinimas 2005 m. sausio mėn. Tokie šalies ekonomikos pokyčiai kaip darbo našumo kilimą atitinkantis darbo užmokesčio didėjimas leidžia manyti, kad vidutiniu laikotarpiu infliacija neturėtų išaugti, tačiau akivaizdu, kad kainų mažėjimui palanki aplinka pamažu nyksta. Pagrindinis infliacijos rizikos veiksnys ateityje – galimas žaliavų (naftos, pagrindinių metalų ir kt.) kainų kilimas pasaulio rinkose.

Bendrasis vidaus produktas

Pernai, kaip ir ankstesniais metais, ūkio plėtrą daugiausia lėmė vidaus paklausa, visų pirma namų ūkių vartojimo augimas, taip pat didėjančios investicijos. Išankstiniais Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) duomenimis, 2004 m. šalyje sukurta 61,9 mlrd. litų (galiojusiomis kainomis) BVP – 5,7 mlrd. litų daugiau negu prieš metus. Realusis BVP (lyginamosiomis 2000 m. kainomis) padidėjo 6,7 procento. BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui (galiojusiomis kainomis – 18,0 tūkst. Lt), per metus padidėjo 7,2 procento.

Nors ekonomikos plėtra praėjusiais metais buvo lėtesnė negu 2003 m., BVP didėjo gana sparčiai ir subalansuotai. Tai nebuvo nulemta išskirtinių pokyčių kai kuriuose ūkio sektoriuose. Bene sparčiausiai pridėtinė vertė didėjo ūkio pagrindą sudarančiuose sektoriuose. Beveik po 11 procentų ji padidėjo apdirbamojoje gamyboje ir didmeninėje bei mažmeninėje prekyboje, 9,2 procento – transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklose.

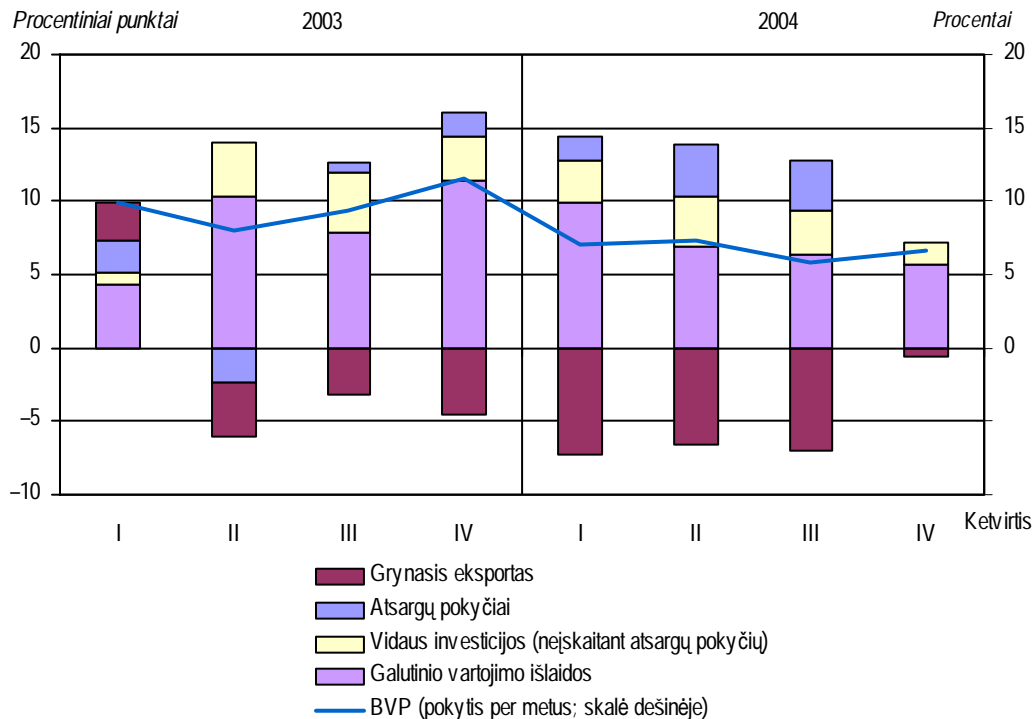
Sulėtėjusi ūkio plėtra (tiksliau – sumažėję iki daugmaž tvarių augimo tempai) vidutinės ir ilgesnės trukmės laikotarpiu yra dėsningas reiškinys. Išskirtinį ekonomikos augimą 2003 m., be kita ko, labiausiai lėmė sparčiai besiplėtojančios statybos, suaktyvinusios ir joms reikalingos pramonės produkcijos gamybą, ir su jomis susijusių paslaugų plėtrą. Dėl statybose sukurtos pridėtinės vertės prieaugio BVP tais metais padidėjo 1,3 punkto, o įvertinus kitų veiklų pagyvėjimą dėl sparčios statybų plėtros, poveikis bendrai ūkio raidai buvo dar didesnis. 2004 m. statybų sektoriuje užfiksuotas bene didžiausias iš visų ūkio sektorių augimo tempo sulėtėjimas. Suintensyvėjus darbo jėgos emigracijai, tolesnį statybos bendrovių veiklos plėtojimą ėmė labai riboti kvalifikuotų statybininkų trūkumas. Dėl didelės naujų būstų paklausos, taip pat dėl kylančių žaliavų kainų ir darbo užmokesčio, statybos pernai labai pabrango (8,1%), tačiau šiame sektoriuje sukurta reali pridėtinė vertė augo gerokai lėčiau negu visame ūkyje.

Vis dėlto visuminė paklausa ir toliau didėjo gana sparčiai, tą patvirtino nedaug lėtėjantis namų ūkių vartojimo augimas (2004 m. – 9,4%), taip pat geri didmeninės ir mažmeninės prekybos rodikliai. Didinti vartojimo išlaidas skatino gerėjanti namų ūkių finansinė padėtis, kurią lėmė palankesnė dirbančiųjų situacija darbo rinkoje. Ketvirtąjį 2004 m. ketvirtį vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis šalyje buvo 8,5 procento didesnis negu prieš metus. Išankstiniu Statistikos departamento vertinimu, nedarbo lygis ketvirtąjį ketvirtį buvo 10,6 procento (prieš metus – 11,6%). Vartojimo išlaidų didėjimo artimiausiu metu leidžia tikėtis ir vartotojų lūkesčiai, kuriuos rodo gerėjantys vartotojų pasitikėjimo tyrimų rezultatai.

Vis dar žemos palūkanų normos toliau skatina investicijų augimą – pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos 2004 m., palyginti su 2003 m., padidėjo 12,3 procento (atėmus investicijas gyvenamųjų pastatų statybai ir įsigijimui, pagrindinio kapitalo prieaugis buvo apie 10%). Teigiamas investicijų struktūros pokytis yra tas, kad pastaraisiais ketvirčiais labai padidėjo išlaidos gamybos įrenginiams įsigyti ir remontuoti, palyginti su pastatų ir inžinerinių statinių statybos išlaidomis.

Realiojo BVP kaitos veiksniai

(išlaidų metodu)

Dėl išaugusios vidaus paklausos, taip pat kai kurių nepalankių išorės veiksnių (pvz., kylančių naftos ir kitų svarbių žaliavų kainų), turėjusių įtakos gamybai Lietuvoje, padidėjo užsienio prekybos deficitas. Todėl šalies mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas pernai padidėjo iki 7,2 procento BVP.

Apibendrinant realaus sektoriaus būklę, galima teigti, kad nuolat kylantis darbo jėgos našumas ir didėjančios kapitalo investicijos sudaro sąlygas gana sparčiai ūkio plėtrai. Tačiau ankstesniais ketvirčiais fiksuotas išskirtinis ekonomikos pagyvėjimas, daugiausia susijęs su kreditavimo ir statybų plėtros nulemta padidėjusia vidaus pakausa, nėra tvarus vidutinės ir ilgos trukmės laikotarpiu. Realistiškiau vertinant tolesnę ūkio raidą, turėtų šiek tiek lėčiau plėtotis kreditavimas ir lėčiau kilti turto kainos. Tai savo ruožtu veiktų kaip automatiniai stabilizatoriai, mažinantys ekonomikos perkaitimo pavojų.

Pagrindinės pinigų politikos kryptys

Parengiamieji euro įvedimo darbai

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo įvesti eurą. Jo įvedimo sąlyga – ne mažiau kaip dvejus metus dalyvauti VKM II. 2004 m. kovo pradžioje Lietuvos bankas su Lietuvos Respublikos Vyriausybe suderino nuostatą tuoj po įstojimo į ES siekti kuo greičiau prisijungti prie minėto mechanizmo išlaikant dabartinę fiksuoto lito kurso sistemą.

VKM II veikimo principai išdėstyti ECB ir euro zonai nepriklausančių ES valstybių nacionalinių centrinių bankų sutartyje. Lietuvos bankas ir kitų devynių stojančiųjų valstybių centriniai bankai prie šios sutarties prisijungė įstojimo į ES išvakarėse – balandžio 29 d.

Lietuva, Estija ir Slovėnija pirmosios iš naujųjų ES narių prisijungė prie VKM II. Sprendimą leisti Lietuvai prisijungti prie šio mechanizmo ir dalyvauti jame nustatytomis sąlygomis birželio 27 d. bendru sutarimu priėmė euro zonos valstybėms ES Ekonomikos ir finansų ministrų taryboje (Ecofinas) atstovaujantys jų ekonomikos ar finansų ministrai, ECB prezidentas, Danijos (tuo metu vienintelės

dalyvavusios VKM II) ir Lietuvos finansų ministrai bei centrinių bankų vadovai. Dalyvavimas VKM II prasidėjo birželio 28 d.

Lietuva pradėjo dalyvauti VKM II išlaikydama dabartinį lito kursą – 3,45280 lito už 1 eurą. Formaliai nacionalinės valiutos kursas euro atžvilgiu galėtų svyruoti ± 15 procentų. Tačiau Lietuva vienašališkai išpareigojo išlaikyti galiojusį fiksuoto valiutos kurso režimą ir euro atžvilgiu pastovų nacionalinės valiutos kursą. Kompetentingos ES institucijos pritarė, kad toks Lietuvos nacionalinės valiutos režimas yra tinkamas rengiantis įvesti eurą.

Prisijungus prie VKM II šalies pinigų politika nepasikeitė, tačiau sustiprėjo lūkesčiai, kad Lietuvoje euras bus įvestas netrukus po minimalaus reikalaujamo narystės VKM II laikotarpio. Tai padidino pasitikėjimą šalies ūkio ir finansų stabilumu bei patrauklumą investuoti Lietuvoje. Šalies dalyvavimas VKM II prisidės prie valiutos kurso sistemos patikimumo didinimo ir kartu su struktūrinėmis reformomis bei griežta išdo politika sudarys sąlygas tolesniam suartėjimui su ES šalimis ir euro įvedimui.

Lietuvai pradėjus dalyvauti VKM II, tarptautinė reitingo agentūra *Fitch*, atsižvelgdama į geras šalies galimybes siekti greito euro įvedimo, 2004 m. liepos 7 d. padidino ilgalaikio skolinimosi užsienio valiutomis reitingą.

Lietuvos dalyvavimas VKM II ir numatomas euro įvedimas dar labiau sustiprino finansų rinkų pasitikėjimą fiksuotu lito kursu, todėl palūkanų normų lygis šalyje dar labiau priartėjo prie atitinkamų euro zonos palūkanų normų. Be to, šiam priartėjimui įtakos turėjo tokie Lietuvos banko sprendimai:

- nuo 2004 m. kovo 24 d. gerokai sumažintas iš bankų imamas atlyginimas už eurų pardavimą ir pirkimą Lietuvos banke (0,025% sandorio sumos atlyginimas buvo pakeistas fiksuota 50 Lt suma nepriklausomai nuo sandorio dydžio);
- nuo 2004 m. gruodžio 1 d. bankams neribojama atvira eurų pozicija, praplėtusi bankų galimybes derinti indėlių ir kitų išpareigojimų, paskolų ir kito turto litais ir eurai struktūrą.

Ilgalaikių Lietuvos Vyriausybės obligacijų eurai, išpirktinų 2013 m. kovo mėn., pelningumas tarptautinėje antrinėje rinkoje 2004 m. sumažėjo nuo 4,7 iki 3,7 procento. Šalies riziką parodantis skirtumas tarp šių euroobligacijų ir bazinių euro zonos VVP pelningumo sumažėjo nuo 0,5 iki 0,2 punkto.

Konvergencijai įvertinti naudojamas ilgalaikių Lietuvos VVP litais, išpirktinų 2013 m. sausio mėn., pelningumo pirminėje rinkoje mėnesio vidurkis 2004 m. sumažėjo nuo 4,8 iki 3,85 procento. Šių VVP ir euro zonos bazinių VVP pelningumo skirtumas, parodantis šalies ir lito kurso riziką, sumažėjo nuo 0,6 iki 0,45 punkto.

Nors lito kursas yra fiksuotas, tačiau šalies valiuta neturi svarbių bendrosios ES valiutos privalumų. Lietuvos ūkio subjektai patiria eurų pirkimo ar pardavimo už nacionalinę valiutą išlaidų, kurios mažoje ir atviroje šalies ekonomikoje yra palyginti didelės. Lėtesni ir brangesni atsiskaitymai su eura įsivedusiomis ES šalimis. Ilgesnių trukmių skolos vertybinių popierių ir paskolų litais palūkanos vis dar didesnės už atitinkamos rizikos investicijų eurai palūkanas.

Ilgesnis laikotarpis iki euro įvedimo didintų Lietuvos ūkio sąnaudas, neapibrėžtumą ir investicijų riziką bei spėlionės dėl išdo ir pinigų politikos drausmės. Įvertinęs būtinybę visapusiškai pasirengti valiutos keitimui, Lietuvos bankas mano, kad 2007 m. sausio 1 d. yra tinkamiausia siektina data įvesti eurą šalyje. Lietuvai dvejus metus dalyvavus VKM II, Europos Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimuose apie konvergenciją turėtų būti įvertintas ekonominis, teisinis ir institucinis Lietuvos pasirengimas įvesti eurą. Jeigu įvertinimas bus teigiamas, turėtų būti priimtas ES Tarybos sprendimas dėl tikslios euro įvedimo Lietuvoje datos ir galutinio, neatšaukiamo litų keitimo į eurus kurso.

Remdamasis šiomis prielaidomis, Lietuvos bankas numatė svarbiausius darbus rengiantis euro įvedimui. Išsamų šios veiklos planą Lietuvos banko valdyba patvirtino 2004 m. gruodžio 23 d.

Vykdydamas šį planą, teisinės bazės srityje 2005 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos bankas numato parengti euro įvedimo Lietuvoje įstatymo projektą ir perduoti jį svarstyti suinteresuotoms institucijoms

ir organizacijoms. Atsižvelgus į jų pareikštas pastabas ir siūlymus, įstatymo projektas bus pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Euro įvedimo Lietuvoje įstatymą bus siūloma priimti kiek įmanoma anksčiau, kad būtų sudarytos palankios sąlygos valstybės institucijoms, verslui ir gyventojams pasirengti pinigų keitimui.

Kartu su minėto įstatymo projektu, atsižvelgiant į jo nuostatas, bus rengiamos būtinos Lietuvos banko, Lito patikimumo, Pinigų, Užsienio valiutos, taip pat kitų įstatymų pataisos arba teikiami siūlymai juos pripažinti netekusiais galios. Be to, būtina išnagrinėti, ar bus reikalingi kai kurių Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų pakeitimai.

Logistikos ir organizacinio pasirengimo srityje Lietuvos bankas iki 2006 m. pabaigos numato apsirūpinti eurų banknotais ir monetomis bei pasirengti tenkinti šalies bankų pageidavimus dėl išankstinio eurų banknotų ir monetų paskirstymo. Numatoma glaudžiai bendradarbiauti su bankais lankstaus jų darbo laiko litų keitimo į eurus metu, supažindinimo su banknotais ir monetomis, bankomatų pritaikymo eurams ir kitais organizaciniais klientų aptarnavimo klausimais.

Jeigu 2006 m. viduryje ES Taryba priims sprendimą dėl euro įvedimo Lietuvoje datos, Lietuvos bankas siūlys, kad netrukus įsigaliojūt Euro įvedimo Lietuvoje įstatymo nuostata, įpareigojanti prekių ir paslaugų kainas skelbti ir litais, ir eurai. Iki ES Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje ši įstatymo nuostata, Lietuvos banko nuomone, galėtų būti rekomendacinio pobūdžio.

Iki 2006 m. gruodžio 31 d. Lietuvos bankas turi sukurti ir parengti organizacinę ir techninę infrastruktūrą, reikalingą ne tik tiesioginiam euro įvedimui, bet ir visaverčiam įsiliejimui į euro zoną. Tarp svarbiausių darbų – pasirengimas vykdyti ECB pinigų politikos operacijas, sąsajos tarp nacionalinės mokėjimo sistemos ir euro zonos mokėjimo sistemos TARGET sukūrimas, Lietuvos banko apskaitos ir statistinės atskaitomybės sutvarkymas pagal ECB reikalavimus, Lietuvos banko valdomo finansinio turto struktūros pertvarkymas.

Rengdamasis įvesti eurą, Lietuvos bankas planuoja inicijuoti platų dialogą su įvairiomis Lietuvos ir ES institucijomis, verslo struktūromis, išklausti jų nuomonę šiais klausimais ir atsižvelgti į ją savo veikloje, taip pat koordinuoti darbo grupių ar kitų bendradarbiavimo formų kūrimą ir veiklą. Kartu Lietuvos bankas numato akcentuoti savarankiško kitų valstybės institucijų ir verslo atstovų pasirengimo euro įvedimui svarbą.

Kaip jau minėta, numatoma euro įvedimo Lietuvoje diena, jeigu taip nuspręs ES Taryba, – 2007 m. sausio 1 d. Tą dieną euras taptų privaloma priimti mokėjimo priemone Lietuvoje, o įmonių balansai, įmonių, įstaigų ir gyventojų įsipareigojimai bei sutartys, gyventojų sąskaitos bankuose litais būtų perskaičiuotos į eurus pagal nustatytas procedūras.

Išankstiniu Lietuvos banko vertinimu, dvi pirmosios 2007 m. savaitės galėtų būti dviejų valiutų apyvartos laikotarpis. Tai reiškia, kad mokėjimo ir atsiskaitymo priemonė būtų euras, tačiau mokėti už prekes ir paslaugas grynaisiais pinigais tuo laikotarpiu būtų galima ir litais. Vėliau euras taptų vienintele teisėta mokėjimo priemone.

Lietuvos bankas rengiasi siūlyti, kad bankai 3 mėn. po euro įvedimo litų banknotus ir monetas į eurus keistų nemokamai. Vėliau kurį laiką litai bankuose dar galėtų būti keičiami už tam tikrą komisinį mokesį.

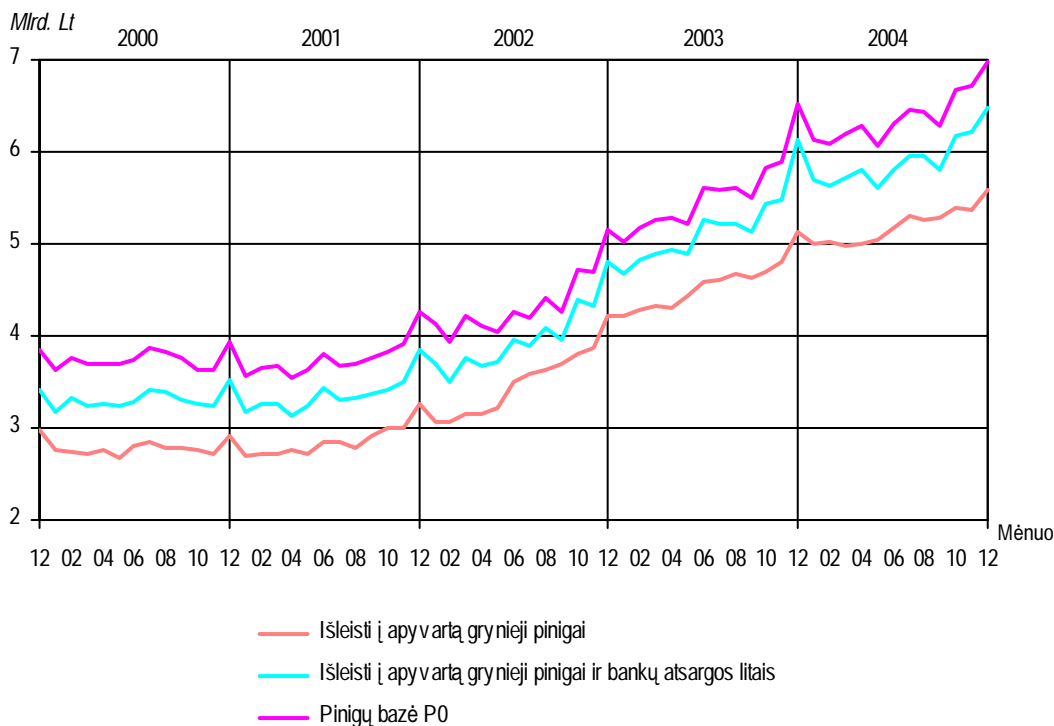
Lietuvos bankas numato nemokamai keisti litus į eurus neribotą laiką savo kasose Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje.

Pinigai ir finansų sistema

Pinigų bazė

2004 m. pabaigoje pinigų bazė P0¹ buvo 7,0 mlrd. litų, arba 7,0 procento (457,5 mln. Lt) didesnė negu 2003 m. pabaigoje. Palyginimui 2003 m. pinigų bazė padidėjo 26,7 procento (1,4 mlrd. Lt). Lietuvos banko išleistų į apyvartą grynujų pinigų suma pernai padidėjo 457,4 mln. litų (8,9%).

Pinigų bazė

Bankų ir centrinės valdžios institucijų operacijos su Lietuvos banku buvo pagrindiniai šaltiniai, nulėmę pinigų bazės kaitą 2004 m. Bankų operacijos P0 sumažino 1,5 mlrd. litų, o centrinės valdžios institucijų operacijos padidino 2,2 mlrd. litų. Kiti šaltiniai pinigų bazę sumažino 263,0 mln. litų.

Pinigų bazės kaitos šaltiniai

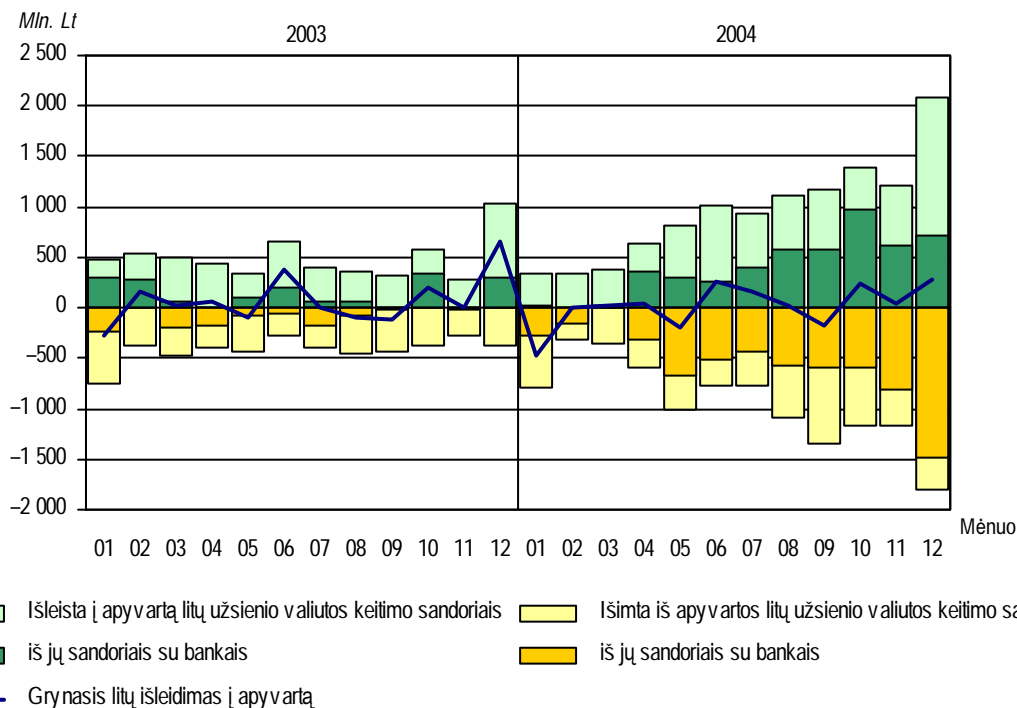
(per laikotarpį; mln. Lt)

	2003 m.	2004 m.				
		I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	iš viso
Operacijos su komerciniais bankais	758,4	-292,7	-576,0	-93,8	-538,7	-1 501,2
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	699,7	-374,3	-600,8	-62,8	-569,7	-1 607,6
Privalomosios atsargos užsienio valiutomis	58,7	81,6	24,8	-31,0	31,0	106,4
Operacijos su centrinės valdžios institucijomis	539,9	-125,3	759,0	234,6	1 353,4	2 221,7
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	262,0	-59,6	700,3	320,1	1 272,0	2 232,8
Grynosios pretenzijos centrinės valdžios institucijoms litais	277,9	-65,7	58,7	-85,5	81,4	-11,1
Atvirosios rinkos operacijos	-	-	-	-	-	-
Kiti šaltiniai	75,0	86,9	-68,3	-160,1	-121,5	-263,0
Pinigų bazės pokytis	1 373,3	-331,1	114,7	-19,3	693,2	457,5

Didžiausią įtaką pinigų bazės kaitai, kaip ir anksčiau, darė Lietuvos banko užsienio valiutos keitimo operacijos su klientais. Pernai bankai nupirko iš Lietuvos banko užsienio valiutos daugiau negu jam pardavė, atitinkamai sumažindami P0, o centrinės valdžios institucijos pardavė užsienio valiutos daugiau negu nupirko.

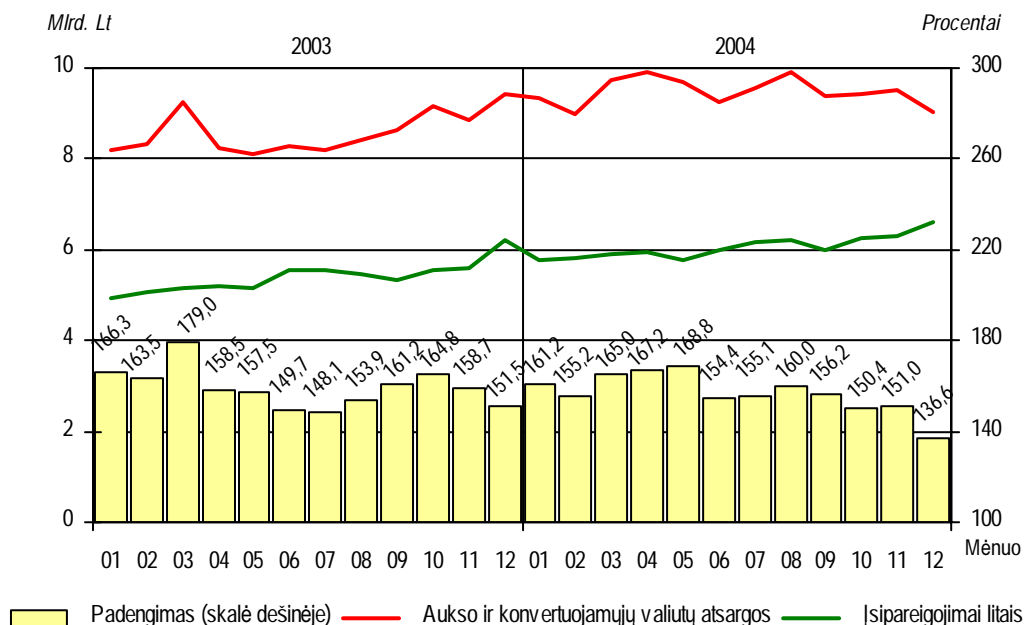
¹ Pinigų bazė P0 sudaro Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesi pinigai, bankų atsargos litais ir privalomosios atsargos užsienio valiutomis Lietuvos banke.

Grynasis litų išleidimas į apyvartą užsienio valiutos keitimo sandoriais

Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis visiškai atitiko Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymo nuostatas. 2004 m. pabaigoje aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargos buvo 2,4 mlrd. litų didesnės už Lietuvos banko įsipareigojimus litais, o padengimo santykis buvo 136,6 procento (2003 m. pabaigoje – atitinkamai 3,2 mlrd. Lt ir 151,5%).

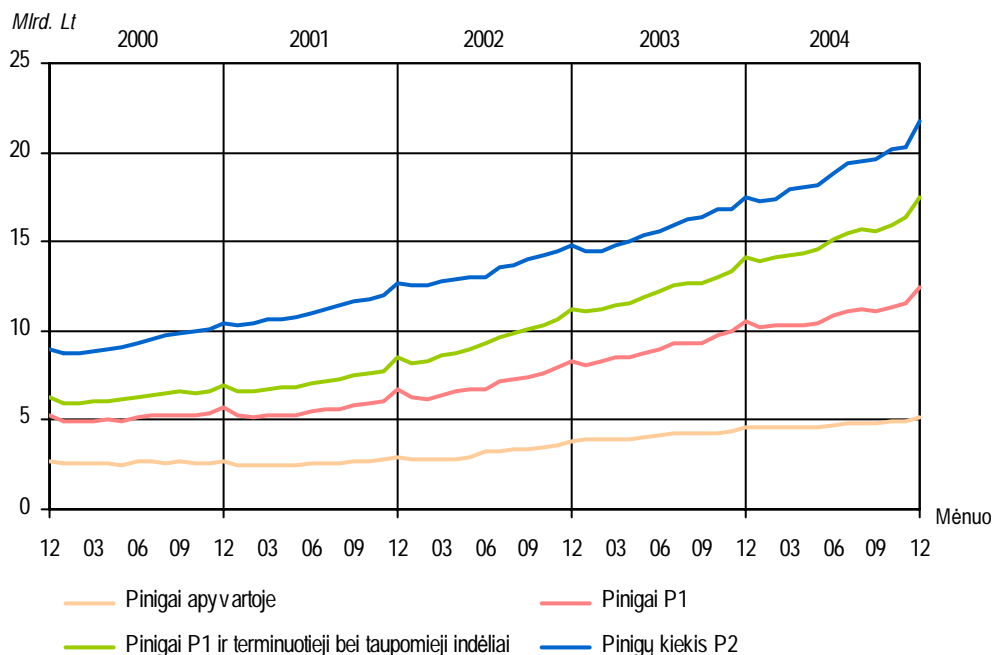
Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas

Pinigų kiekis

2004 m. pinigų kiekis P2¹ padidėjo 4,2 mlrd. litų (24,1%) ir metų pabaigoje buvo 21,8 mlrd. litų (2003 m. P2 padidėjo 2,7 mlrd. Lt, arba 18,2%).

Pinigų kiekis

Pinigų P1 suma pernai padidėjo 1,9 mlrd. litų (18,4%). Pinigų apyvartoje padaugėjo 0,5 mlrd. litų. Indėlių iki pareikalavimo litais suma taip pat padidėjo: fizinių asmenų – 0,8, ne finansų įmonių – 0,4, o kitų institucijų – 0,2 mlrd. litų.

Kvazipinigai 2004 m. išaugo 2,3 mlrd. litų (32,7%), didžiausią įtaką tam turėjo fizinių asmenų indėlių sumos pokytis. Nepaisant ir toliau mažų indėlių palūkanų normų, fizinių asmenų terminuotieji ir taupomieji indėliai litais padidėjo 1,0 mlrd. litų, o ne finansų įmonių – 0,3 mlrd. litų. 2004 m. padidėjo ir indėlių užsienio valiutomis apimtis: ne finansų įmonių – 0,8 mlrd. litų, fizinių asmenų – 93,9 mln. litų.

¹ Pinigų kiekis P2 – tai pinigai P1 ir kvazipinigai.

Pinigai P1 – tai pinigai apyvartoje ir pinigus laikančio sektoriaus indėliai iki pareikalavimo litais pinigus kuriančiame sektoriuje. Pinigai apyvartoje – tai Lietuvos banko išleisti į apyvartą grynieji pinigai atėmus pinigus kuriančio sektoriaus turimus grynuosius pinigus.

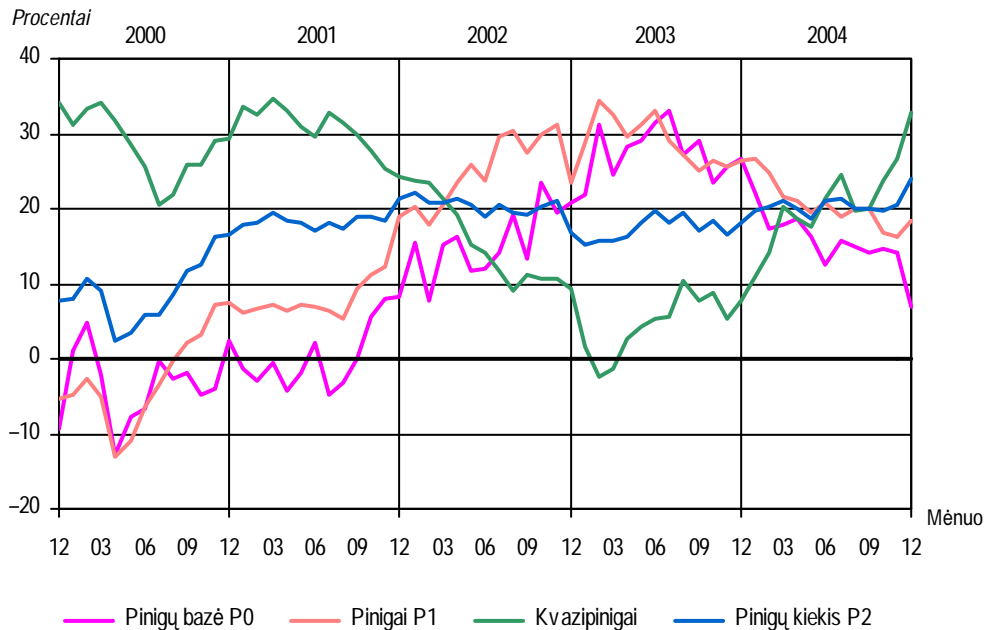
Kvazipinigai – tai pinigus laikančio sektoriaus terminuotieji ir taupomieji indėliai litais bei visi indėliai užsienio valiutomis pinigus kuriančiame sektoriuje.

Pinigus kuriantis sektorius – tai rezidentai: Lietuvos bankas, bankai, užsienio bankų skyriai ir kredito unijos, taip pat centrinės valdžios grynoji pozicija TVF.

Pinigus laikantis sektorius – tai rezidentai: vietos valdžios institucijos, ne finansų įmonės, fiziniai asmenys, ne pelno institucijos ir nebankinės finansų institucijos.

Pinigams neutralus sektorius – tai rezidentai: centrinės valdžios institucijos ir socialinės apsaugos fondai.

*Pinigų junginių pokytis
(per metus)*

Praėjusiais metais pinigus kuriančio sektoriaus grynasis užsienio turtas¹ padidėjo 49,4 mln. litų. Taip pat 345,4 mln. litų padidėjo grynasis skolinimas centrinės valdžios institucijoms ir socialinės apsaugos fondams. Be to, itin sparčiai didėjo kitų rezidentų kreditavimas. Pernai jis išaugo 5,1 mlrd. litų (37,8%). Daugiausia tą lėmė padidėjusi paskolų litais (1,8 mlrd. Lt), o ypač užsienio valiutomis (3,3 mlrd. Lt), suma. Ekonomikos augimas ir palankios skolinimosi sąlygos toliau didino paklausą paskoloms, todėl ne finansų įmonių kreditavimas išaugo 2,4 mlrd. litų, o investicijos į skolos ir nuosavybės vertybinius popierius sumažėjo 78,8 mln. litų.

Dėl žemų palūkanų normų ir didelės konkurencijos liberalizuojamos bankų paskolų teikimo sąlygos toliau aktyvino fizinių asmenų skolinimąsi ir būstui įsigyti, ir kitoms reikmėms. Paskolų fiziniams asmenims suma 2004 m. padidėjo 2,1 mlrd. litų.

Kitų (vietos valdžios, ne pelno ir nebankinių finansų) institucijų kreditavimas pernai padidėjo apie 0,6 mlrd. litų – daugiausia dėl bankų suteiktų paskolų jų antrinėms įmonėms.

*Pinigų junginių ir priešinių kaita
(per laikotarpį; mln. Lt)*

	2003 m.	2004 m.				
		I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	iš viso
Pinigai P1	2 206,0	-237,4	574,9	242,6	1 356,7	1 936,8
Pinigai apyvartoje	875,7	-71,1	143,0	144,1	273,2	489,2
Indėliai iki pareikalavimo	1 330,3	-166,3	431,9	98,6	1 083,5	1 447,6
Kvazipinigai	496,2	649,5	324,3	510,4	807,6	2 291,8
Terminuotieji ir taupomieji indėliai	683,0	399,2	296,0	145,3	558,6	1 399,2
Indėliai užsienio valiutomis	-186,8	250,3	28,2	365,1	249,1	892,7
Pinigų kiekis P2	2 702,2	412,1	899,2	753,0	2 164,3	4 228,6
Grynasis užsienio turtas	-314,3	457,0	-667,1	251,8	7,7	49,4
Grynasis skolinimas centrinės valdžios institucijoms ir socialinio draudimo fondams	-751,3	-761,1	311,6	-36,5	831,4	345,4
Skolinimas kitiems rezidentams	4 670,8	978,1	1 600,9	1 037,9	1 436,2	5 053,1
Ne finansų įmonėms	2 934,0	509,9	696,6	368,8	846,0	2 421,2
Fiziniams asmenims	1 262,4	383,9	564,0	524,6	597,0	2 069,4
Kitoms institucijoms	474,5	84,4	340,2	144,6	-6,7	562,5
Kitos priešinės dalys	-903,0	-261,9	-346,2	-500,2	-110,9	-1 219,3

¹ Pagrindiniai pinigų kiekio P2, apskaičiuojamo remiantis pinigų kuriančio sektoriaus konsoliduotu balansu, priešiniai yra šio sektoriaus grynasis užsienio turtas ir vidaus kreditas, kurį sudaro grynasis skolinimas pinigams neutraliam sektoriui ir skolinimas pinigų laikiniam sektoriui.

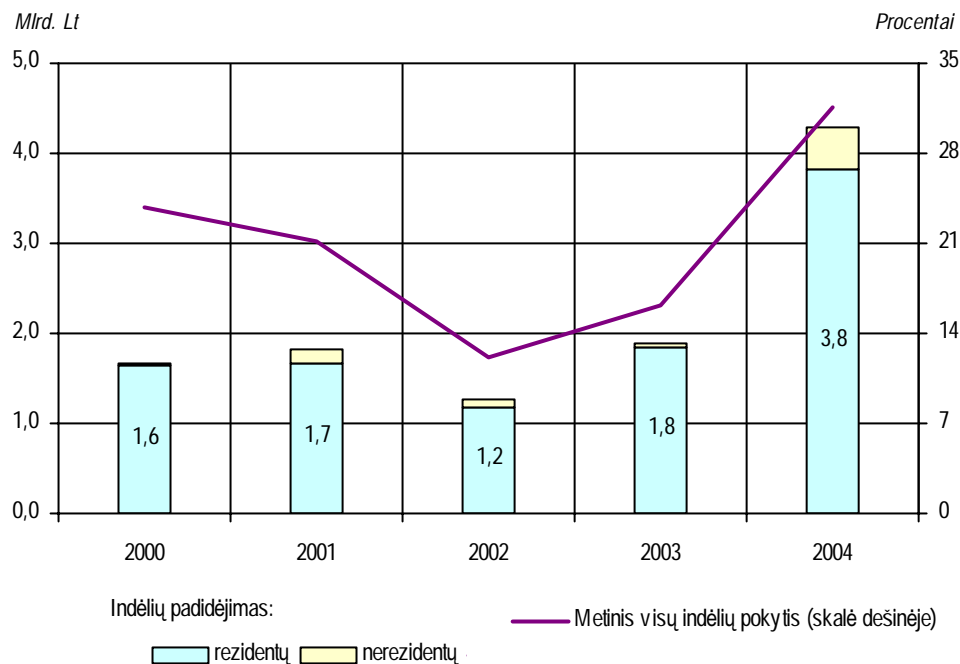
Indėlių ir paskolų rinka

Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos

2004 m. pabaigoje bankai buvo sukaukę 17,9 mlrd. litų fizinių asmenų, įmonių, valdžios institucijų ir ne pelno organizacijų indėlių¹. Pastaraisiais metais sparčiai didėjo indėlių augimo tempas. Pernai indėlių suma išaugo 31,6 procento (4,3 mlrd. Lt; 2003 m. – 16,2%, 2002 m. – 12,1%). Nerezidentų indėlių dalis ir toliau buvo maža, tačiau ir ji padidėjo nuo 5 iki 6 procentų.

Indėlių pokytis

(per metus)

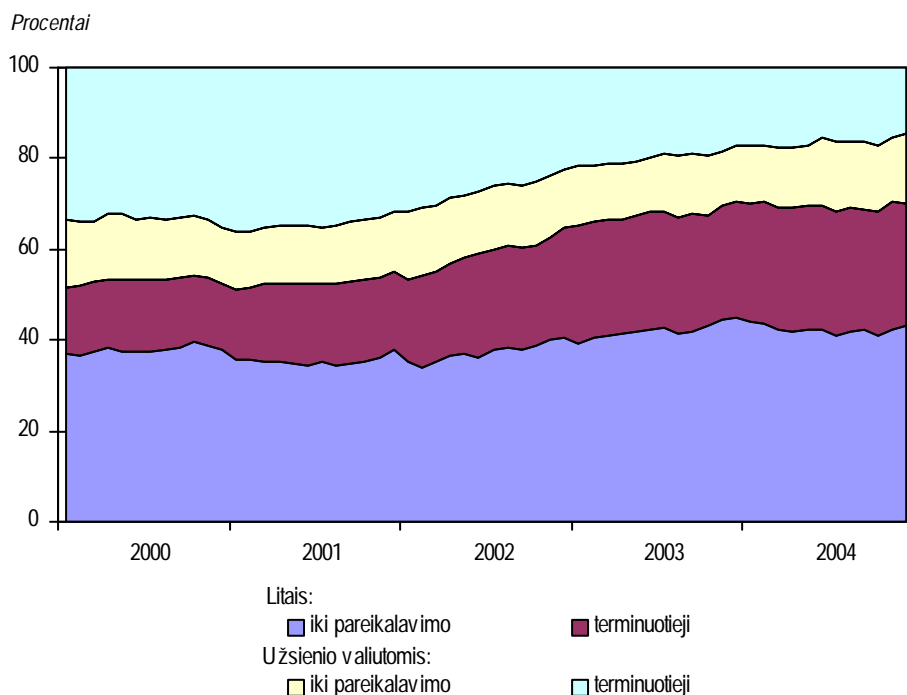
Indėlių ir BVP santykis toliau didėjo, nes indėlių apimtis augo sparčiau už šalies BVP. Praėjusių metų pabaigoje minėtas santykis buvo beveik 29 procentai (2003 m. – 24%, 2000 m. – 19%).

Indėlių struktūroje 2004 m. esminių pokyčių neįvyko. Indėliai nacionaline valiuta sudarė 70 procentų. Nepaisant kritusio JAV dolerio kurso (8%), indėlių užsienio valiutomis suma pirmą kartą po 2001 m. nesumažėjo, bet padidėjo 0,6 mlrd. litų (13%), ir toliau sudarė tokią pat (30%) indėlių struktūros dalį, kaip ir 2003 m. pabaigoje. Neigiamą kritusio JAV dolerio kurso įtaką indėlių užsienio valiutomis dydžiui atsvertė vis didėjanti indėlių eurais dalis. Pastaroji dalis padidėjo nuo 29 procentų (2002 m. pabaigoje) iki 43 procentų (2004 m. pabaigoje) rezidentų indėlių užsienio valiutomis.

Terminuotųjų indėlių litais dalis padidėjo nuo 60 iki 65 procentų visų terminuotųjų indėlių, o indėlių iki pareikalavimo litais dalis sumažėjo nuo 79 iki 74 procentų visų šios grupės indėlių. Terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis dalis nuosekliai mažėjo nuo 2000 m. pabaigos (tuo metu minėti indėliai sudarė 71% visų terminuotųjų indėlių).

¹ Neįskaitant bankų ir kitų finansų įstaigų indėlių.

Indėlių struktūra

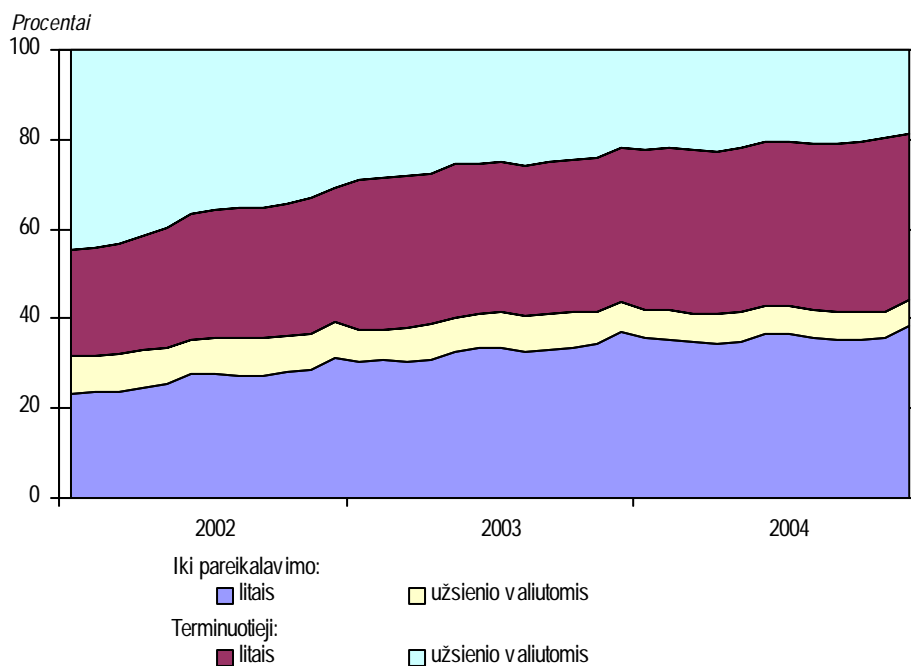

2004 m. fizinių asmenų indėlių suma padidėjo 24,4 procento (1,9 mlrd. Lt). Šios grupės indėlininkų terminuotųjų indėlių prieaugis buvo 27 procentai, iš jų litais – 39 procentai (1,3 mlrd. Lt).

Mokėjimo kortelių skvarba skatino tolesnį fizinių asmenų indėlių iki pareikalavimo augimą. Pernai, palyginti su 2003 m., tokių indėlių prieaugis paspartėjo nuo 25 iki 28 procentų, o jų dalis padidėjo iki 44 procentų visų fizinių asmenų indėlių. Bankai ypač aktyviai pradėjo siūlyti klientams debeto korteles su kredito limito galimybe ir sumažino mažiausių pajamų kredito kortelei gauti reikalavimus. Dėl šių veiksmų sparčiau didėjo indėliai iki pareikalavimo, nes minėtos kortelės paprastina fizinių asmenų galimybes greitai pasiskolinti lėšų ir tampa vis populiareesnė atsiskaitymų grynaisiais pinigais alternatyva.

2004 m. įmonių indėlių dalis padidėjo nedaug (nuo 36% iki 38% visų indėlių), o valdžios institucijų indėlių dalis pakito dar mažiau (nuo 4% iki 5%).

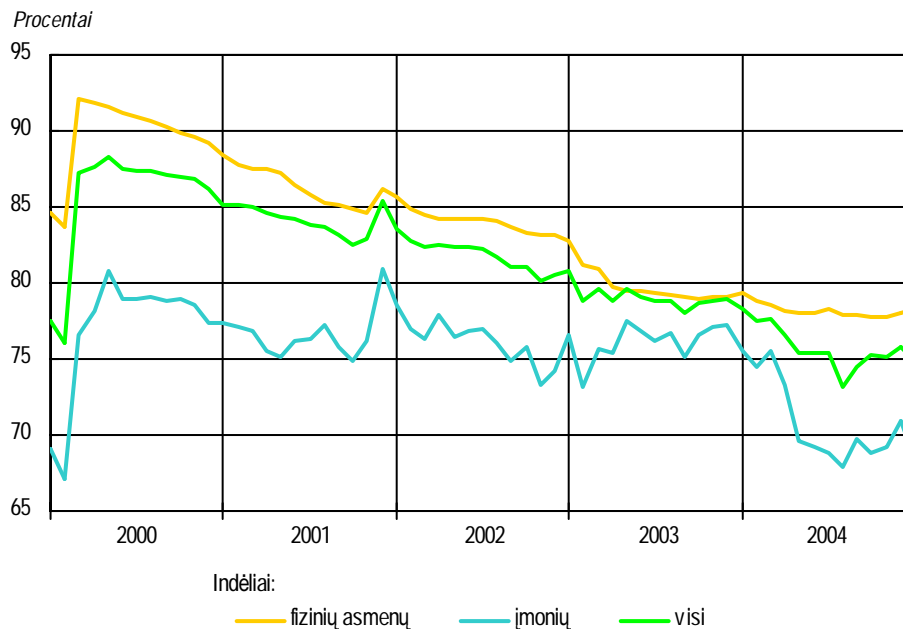
Fizinių asmenų indėlių struktūra

Trijų didžiausių bankų dalis visų indėlių rinkoje pernai sumažėjo 3 punktais. Ryškiau – daugiau kaip 7 punktais – sumažėjo koncentracija įmonių indėlių rinkoje. Bankų pasiskirstymas fizinių asmenų indėlių rinkoje beveik nepakito, o valdžios institucijų indėlių rinkoje koncentracija padidėjo nuo 83 iki 89 procentų. Įmonių indėlių rinkoje ji sumažėjo dėl užsienio bankų skyrių. Pastarųjų dalis minėtoje rinkoje padvigubėjo – nuo 6 procentų (2004 m. pradžioje) iki 12 procentų (jų pabaigoje).

Koncentracija indėlių rinkoje

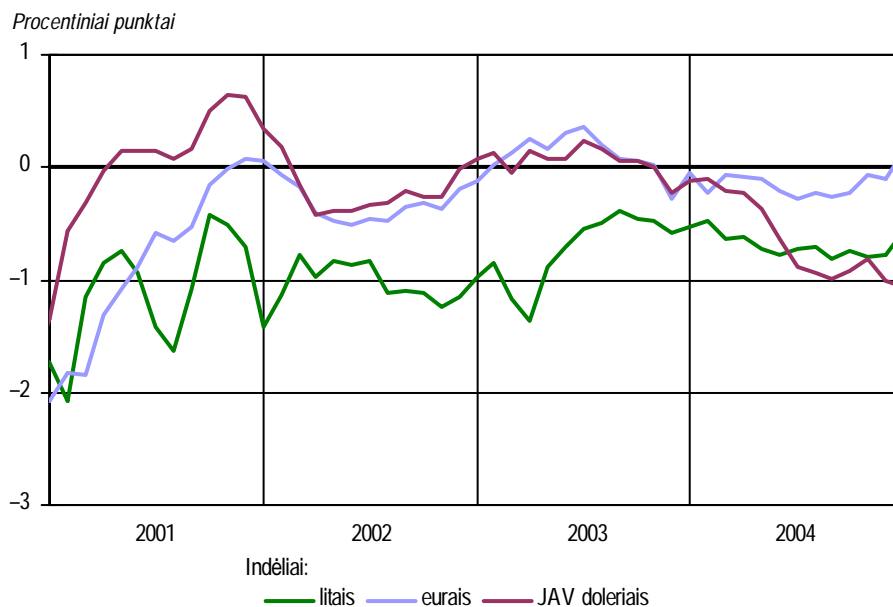
(3 didžiausių bankų dalis)

2004 m. ECB palūkanų normos nebuvo keičiamos. Minimali siūloma pagrindinių refinansavimo operacijų palūkanų norma buvo 2 procentai. Tarptautinėje eurų rinkoje 3–12 mėn. trukmės sandorių palūkanų normos pernai padidėjo 1–7 baziniais punktais, atsargiai tikintis, kad ECB palūkanos bus padidintos ateityje. 6 mėn. EUR LIBOR padidėjo nuo 2,15 iki 2,21 procento, o 12 mėn. EUR LIBOR – nuo 2,27 iki 2,35 procento.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių palūkanų normų marža

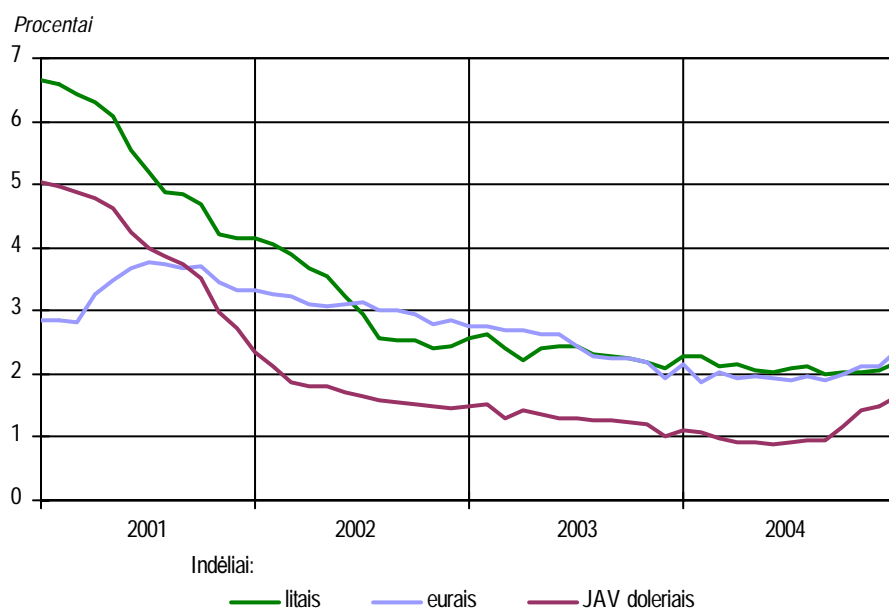
(daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Realiosios vidutinės indėlių litais metų palūkanų normos pernai buvo neigiamos – jos nepadengė išaugusios infliacijos.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių palūkanų normos

Po ankstesniais metais intensyviai mažėjusių paskolų ir indėlių palūkanų dėl bankų konkurencijos, mažinamų sąnaudų, mažėjusių bazinių palūkanų bei valiutos ir kredito rizikos, 2004 m. bankai beveik nekeitė indėlių ir paskolų litais ir eurais palūkanų lygio. Dėl to terminuotieji ir kiti indėliai toliau didėjo itin sparčiai ir buvo labai patrauklu skolintis. Be to, bankai pradėjo siūlyti indėlininkams daugiau alternatyvių investavimo priemonių: obligacijų, investicinių vienetų, su indeksų pokyčiais ar tam tikrų vertybinių popierių grąža susietų indėlių ar obligacijų. Tik 2004 m. pabaigoje terminuotųjų indėlių palūkanų normos šiek tiek padidėjo.

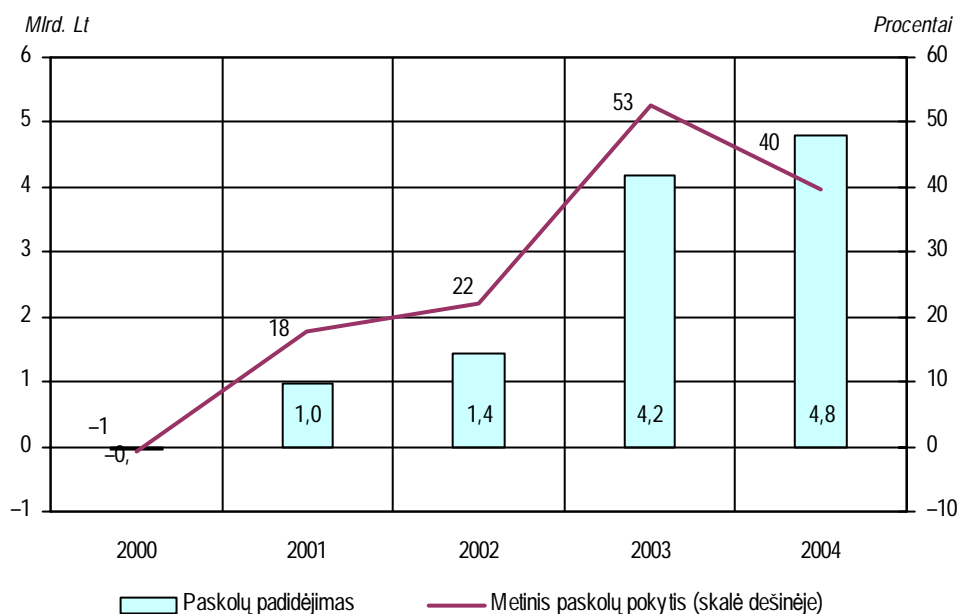
Antrąjį praėjusių metų ketvirtį JAV Federalinei rezervų sistemai pradėjus pamažu didinti palūkanų normas, šalies bankai taip pat pradėjo pamažu kelti indėlių JAV doleriais palūkanų normas. Netrukus po to, kai Lietuvos bankas 2004 m. rugsėjo mėn. nusprendė nuo gruodžio 1 d. neriboti bankams atvirosios euro pozicijos, daugelis šalies bankų sulyginò atitinkamų trukmių indėlių litais ir eurais palūkanas.

Bankų paskolos ir jų palūkanų normos

2004 m. pabaigoje šalies bankai klientams buvo suteikę 16,9 mlrd. litų paskolų (neįskaitant paskolų finansų įstaigoms). Palyginti su 2003 m. pabaiga, jų suma išaugo 4,8 mlrd. litų (beveik 40%). Tradiciškai absoliuti dauguma paskolų suteikta rezidentams. Tik 0,7 procento visos paskolų sumos suteikta nerezidentams (2003 m. pabaigoje – 1,9 %).

Paskolų pokytis

(per metus)

Žemos palūkanų normos, bankų konkurencija, sparčiai augančios investicijos bei šalies ekonomika ir padidėjęs gyventojų skolinimasis skatino tolesnę paskolų rinkos plėtrą 2004 m. Tačiau pernai suteiktų paskolų prieaugis (39,7%) buvo mažesnis negu 2003 m. (52,5%).

Praėjusiais metais vidaus kredito ir BVP santykis šalyje padidėjo nuo 23 iki 30 procentų, tačiau ir toliau buvo vienas iš mažiausių tarp ES valstybių (ES15 senbuvių šio santykio vidurkis 2003 m. buvo 120%).

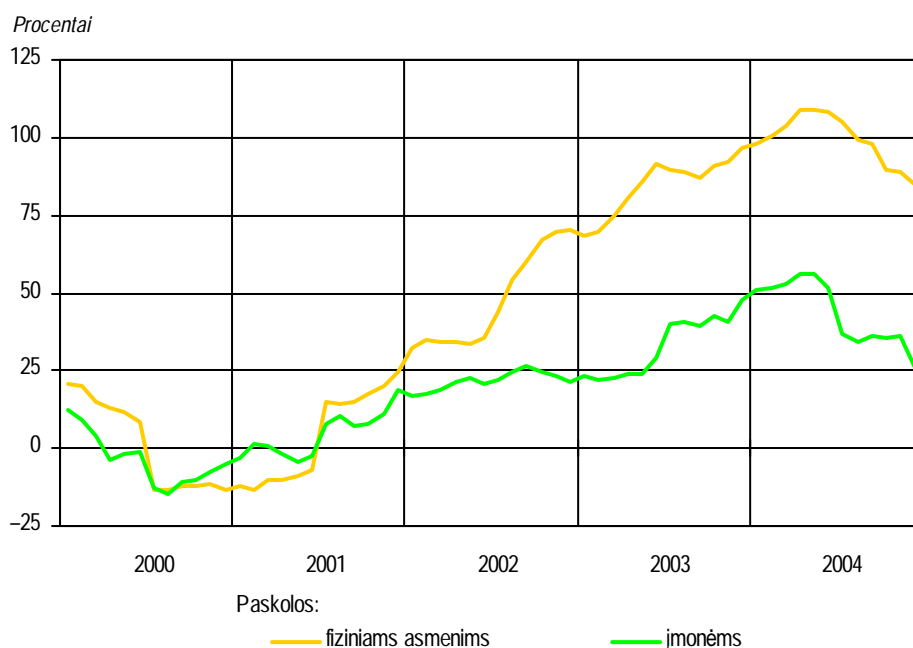
Lietuvos banko vertinimu, pritraukus daugiau vietos išteklių, bankų paskolų prieaugio dalis, finansuota užsienyje skolintomis lėšomis, sumažėjo nuo beveik 50 procentų (2003 m.) iki 30 procentų (2004 m.). Bankai ėmė aktyviau leisti obligacijas. 2003 m. pabaigoje bankai obligacijomis šalies rinkoje buvo pritraukę tik 15 mln. litų, o praėjusių metų pabaigoje – jau 331 mln. litų. Užsienio rinkose obligacijomis pritrauktų lėšų suma padidėjo beveik dvigubai – nuo 176 iki 345 mln. litų. Bankų akcinis kapitalas padidėjo 113 mln. litų.

Išperkamosios nuomos bendrovių paskolų portfelis pernai padidėjo 1,2 mlrd. litų (1,4 k.) – iki 3,9 mlrd. litų¹. Praėjusių metų pabaigoje jis sudarė arti ketvirtadalio (23%) bankų paskolų.

¹ Lietuvos lizingo asociacijos duomenys (neįskaitant jai nepriklausančių bendrovių).

Paskolų skolininkų grupėms pokytis

(per metus)

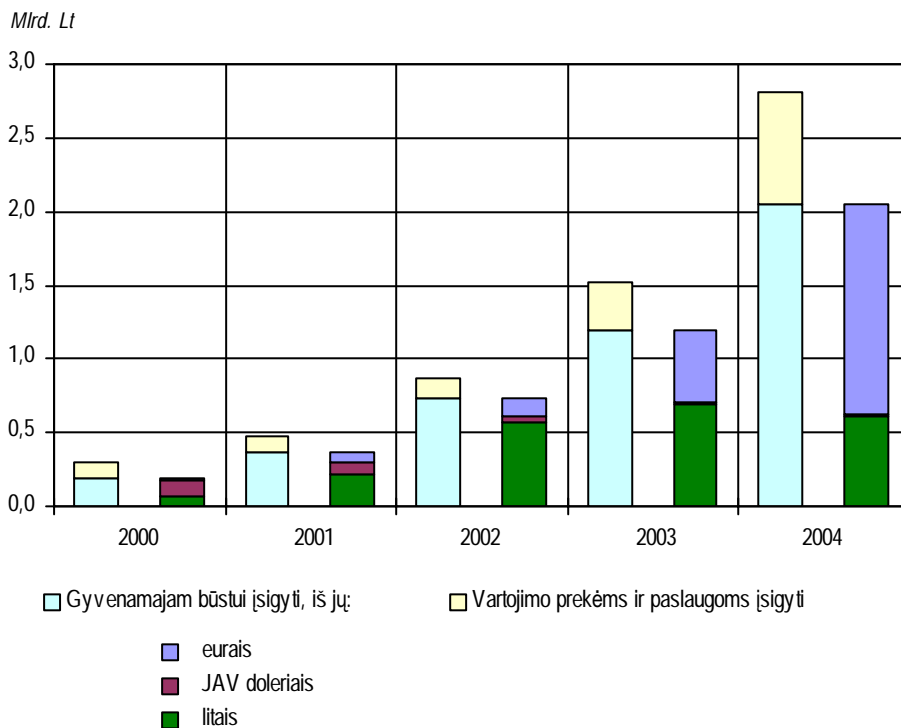

Pastaraisiais metais bankų paskolų fiziniams asmenims suma didėjo sparčiau negu įmonėms. O pernai įmonėms suteikta 2,4 mlrd. litų paskolų daugiau negu 2003 m., fiziniams asmenims – 2 mlrd. litų daugiau. Palyginti su 2003 m. pabaiga, 1,9 karto (354 mln. Lt) išaugo valdžios institucijoms suteiktų paskolų apimtis, tačiau šios paskolos sudarė tik šiek tiek daugiau kaip 5 procentus viso bankų paskolų portfelio.

Paskolų fiziniams asmenims dalis 2004 m. padidėjo iki 26 procentų visų paskolų (2003 m. buvo 20%). Daugiausia paskolų suteikta būstui įsigyti, tačiau didėjo ir vartojimo prekėms bei paslaugoms įsigyti teikiamų paskolų suma. Šių paskolų apimtis didėjo dėl vis populiarėjančių debeto ir kredito kortelių su kredito limitu. Didžioji dalis paskolų būstui įsigyti suteikta eurais (78%), o paskolų JAV doleriais dalis buvo ypač maža (0,2%). Paskolų eurais populiarumą lemia žemos palūkanų normos ir lūkesčiai, susiję su būsimu euro įvedimu.

Fiziniams asmenims suteikta paskolų

(per metus)

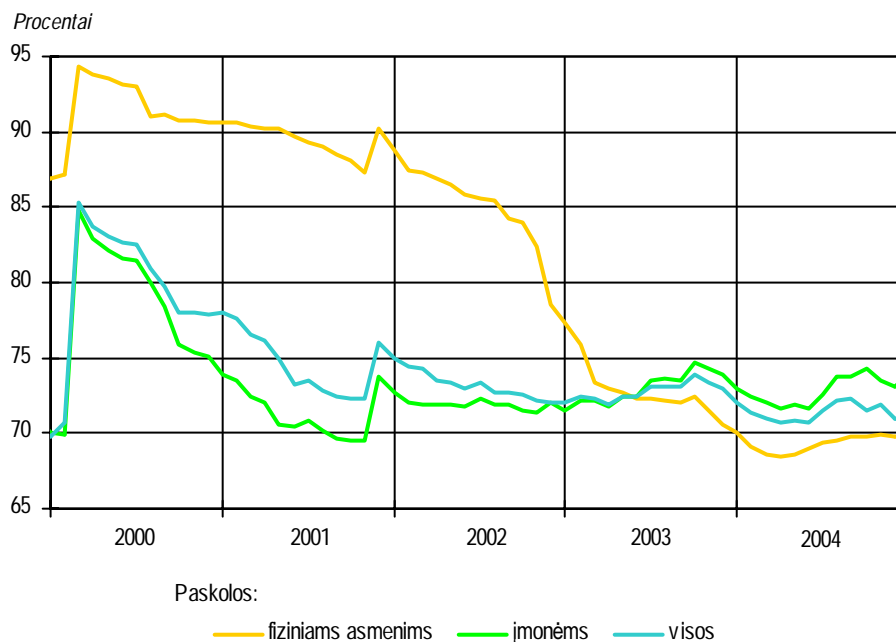

Pernai ir toliau mažėjo paskolų litais. Šių paskolų dalis sumažėjo 3 punktais – iki 41 procento visų paskolų. Didžiąją dalį sudarė ilgalaikės paskolos, kurių apimtis augo sparčiau nei trumpalaikių, todėl vidutinis paskolų gražinimo terminas 2004 m. pabaigoje pailgėjo iki 40 mėn.

Dėl aktyvios kreditavimo strategijos, kuria bankai siekia didinti paskolų portfelį, suteiktų paskolų dalis padidėjo nuo 55 iki 58 procentų bankų turto.

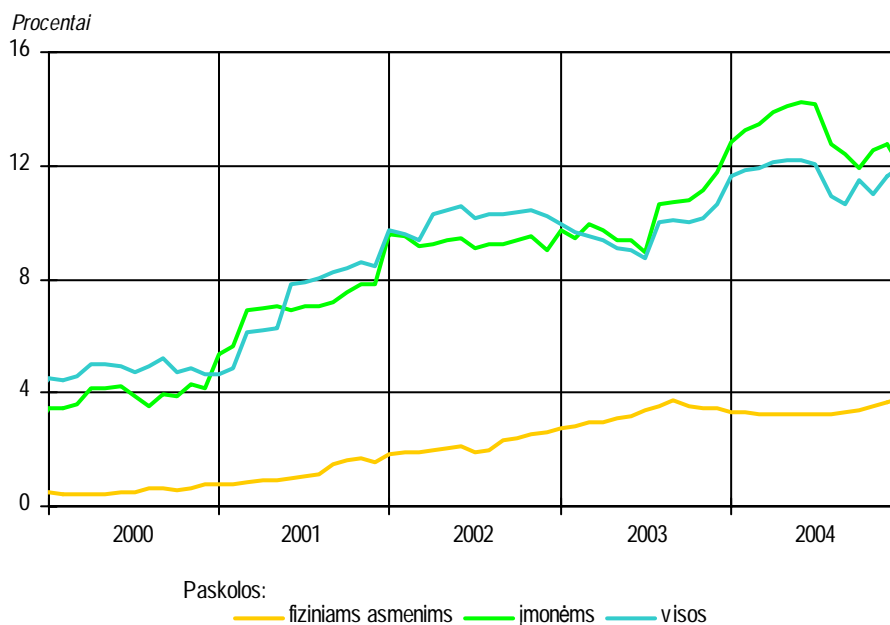
Koncentracija paskolų rinkoje

(3 didžiausių bankų dalis)

Konkurencija paskolų rinkoje 2004 m. praktiškai nepakito – trijų didžiausių bankų dalis buvo 71 procentas visų paskolų.

Užsienio bankų skyrių paskolų rinkos dalis

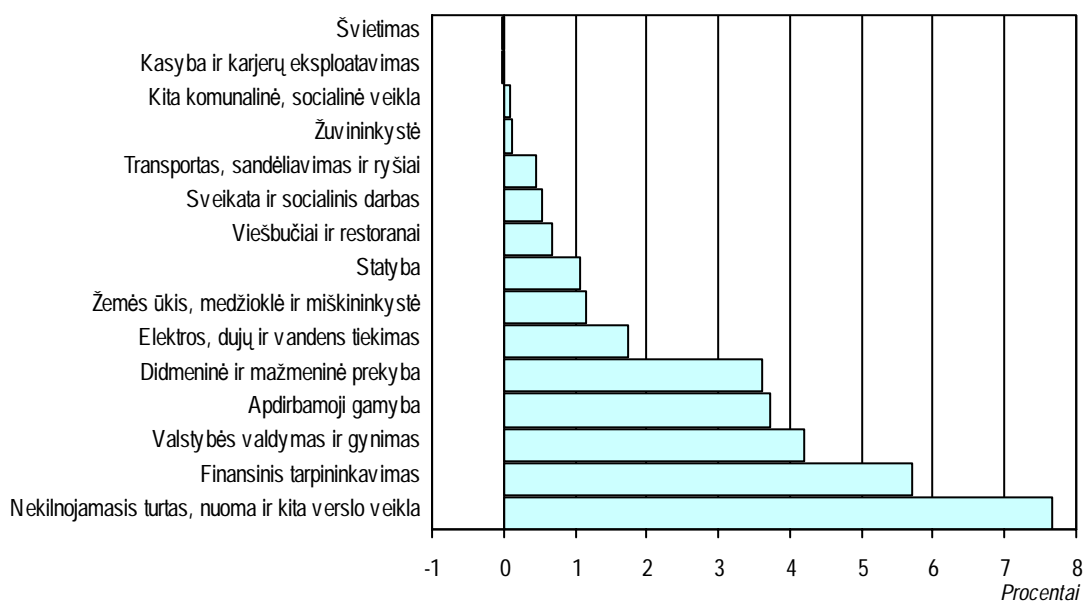

Užsienio bankų skyrių paskolų rinkos dalis 2004 m. padidėjo 0,4 punkto, o šių skyrių valdžios sektoriui suteiktų paskolų dalis išaugo nuo 24 iki 52 procentų. Tai sietina su didele centrinės valdžios paskola (palyginti su visa paskolų minėtam sektoriui suma), paimta viename iš užsienio bankų skyrių.

Praėjusių metų pabaigoje ekonominėms veikloms suteiktų paskolų (be paskolų būstui įsigyti ir vartojimo paskolų) suma buvo 14 mlrd. litų (75 % visų paskolų). Per metus šių paskolų apimtis padidėjo 3,3 mlrd. litų (30,8%).

Minėtą bankų paskolų ekonominėms veikloms portfelio prieaugį lėmė paskolos nekilnojamojo turto, nuomos ir kitoms verslo veikloms (824 mln. Lt), finansiniam tarpininkavimui (615 mln. Lt), viešajam valdymui ir gynimui (451 mln. Lt), apdirbamajai gamybai (400 mln. Lt) bei didmeninei ir mažmeninei prekybai (398 mln. Lt) plėtoti. Apdirbamajai gamybai plėtoti pernai suteiktų paskolų suma buvo 648 mln. litų mažesnė negu 2003 m., didmeninei ir mažmeninei prekybai – 414 mln. litų mažesnė. Nekilnojamojo turto, nuomos ir kitoms verslo veikloms pernai suteiktų paskolų apimtis išaugo beveik dvigubai.

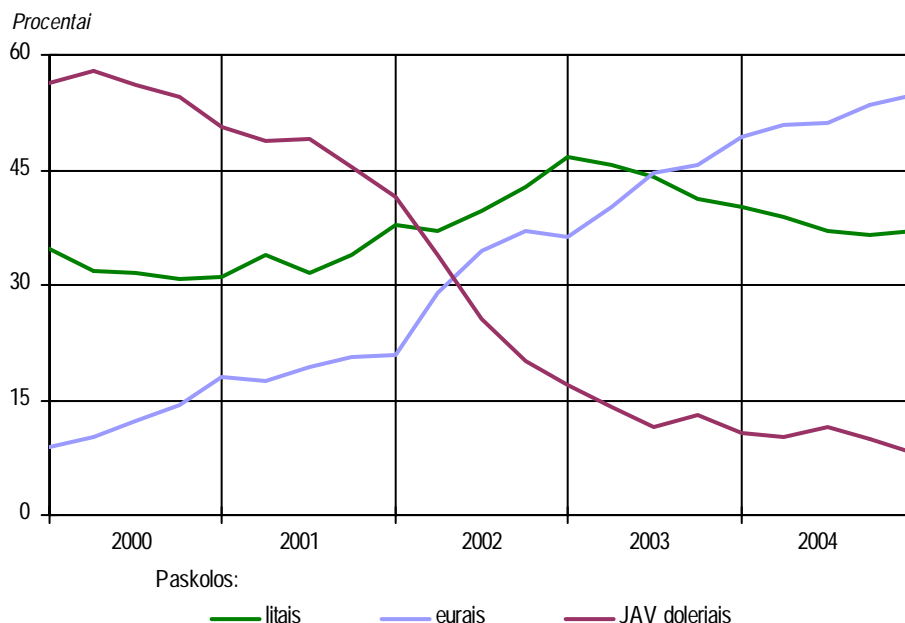
Paskolų ekonominėms veikloms pokyčio 2004 m. veiksniai

Paskolos veiklai nekilnojamojo turto srityje sparčiai augo dėl didelių projektų įgyvendinimo ir besiplečiančios gyvenamojo būsto rinkos.

Pernai paskolų ekonominėms veikloms struktūra valiutomis keitėsi nedaug. Paskolų litais dalis sumažėjo nuo 40 iki 37 procentų, o JAV doleriais – nuo 11 iki 8 procentų. Minėtų paskolų dalis eurais padidėjo nuo 49 iki 55 procentų.

Paskolų ekonominėms veikloms struktūra valiutomis

Praėjusiais metais JAV doleriais suteiktų paskolų ekonominėms veikloms suma litais padidėjo nuo 1,14 iki 1,15 mlrd. litų. Didžioji paskolų JAV doleriais dalis suteikta pramonės ir transporto įmonėms. Bazinė valiuta suteiktų paskolų apimtis padidėjo nuo 1,5 iki 2,2 mlrd. eurų (išreikšta litais – nuo 5,3 iki 7,7 mlrd. Lt), o nacionaline valiuta – nuo 4,3 iki 5,2 mlrd. litų.

2004 m. vidutinė įmonėms suteiktų paskolų eurais palūkanų norma sumažėjo nuo 4,34 iki 3,48 procento, litais – padidėjo nuo 4,83 iki 4,98 procento, o JAV doleriais – nuo 4,33 iki 4,57 procento.

Paskolų palūkanų normų palyginimas su atitinkamomis VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR normomis rodo, kad paskolų eurais marža pernai buvo mažiausia.

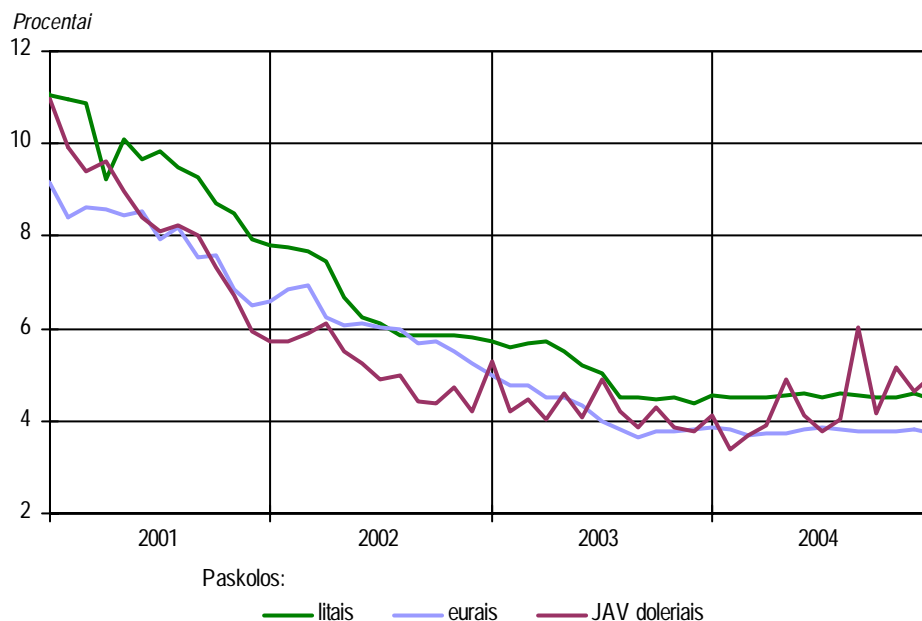
Vidutinė paskolų palūkanų marža

(baziniais punktais; daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Paskolos	2004 m.			Pokytis, palyginti su 2003 m.		
	litais	JAV doleriais	eurais	litais	JAV doleriais	eurais
Įmonėms	239	316	176	-43	-11	-28
Būstui įsigyti	174	261	163	-20	-36	-19

Litais suteiktų paskolų būstui įsigyti palūkanų normos pernai sumažėjo nuo 4,57 iki 4,47 procento, eurais – nuo 3,84 iki 3,75 procento, o JAV doleriais – padidėjo nuo 4,13 iki 4,99 procento. Pastarasis padidėjimas susijęs su kylančiomis bazinėmis palūkanomis (USD LIBOR).

Paskolų būstui įsigyti palūkanų normos

Tarpbankinė rinka

Dėl didelio ekonomikos atvirumo, fiksuoto lito kurso ir laisvo kapitalo judėjimo Lietuvos tarpbankinė pinigų rinka yra glaudžiai susijusi su užsienio valiutų rinkomis. Lito ir euro rinkos dar labiau suartėjo po to, kai Lietuvos bankas nuo 2004 m. kovo 24 d. sumažino iš bankų imamą atlyginimą už bazinės valiutos pirkimą ar pardavimą Lietuvos banke, o nuo gruodžio 1 d. neriboja atviros euro pozicijos. Priėmus šias priemones, bankų likvidumas gali būti valdomas lanksčiau. Dėl to praėjusių metų antroje pusėje trumpalaikės VILIBOR tapo stabilesnės ir artimos atitinkamoms LIBOR, taip pat sumažėjo VILIBID ir VILIBOR marža.

Tarpbankinės rinkos sandorių apyvarta (mlrd. Lt)

	2004 m.	2003 m.
Tarpbankinio skolinimo ir valiutų apsiskeitimo sandoriai	410,6	231,8
Litais (įskaitant litų ir užsienio valiutos apsiskeitimo sandorius)	84,5	53,8
Tarp šalies bankų*	30,5	18,5
iš jų apsiskeitimo sandoriai	4,7	4,5
Su užsienio bankais	54,0	35,3
iš jų apsiskeitimo sandoriai	37,6	27,7
Užsienio valiutomis	326,1	178,0
Tarp šalies bankų*	12,2	7,1
iš jų apsiskeitimo sandoriai	0,1	0,3
Su užsienio bankais	313,9	170,9
iš jų apsiskeitimo sandoriai	29,3	13,9
Prekyba VVP tarp šalies bankų*	0,7	0,5
iš jų VVP, iki kurių išpirkimo liko ne daugiau kaip 1 m.	0,2	0,2
Valiutų keitimo sandoriai (be apsiskeitimo sandorių)	290,9	245,8
Sandorių rūšimis:		
Neatidėliotini	285,0	242,4
Išankstiniai	5,8	3,3
Ateities	–	0,0
Pasirinkimo	0,0	0,0
Valiutomis:		
Lito ir užsienio valiutų	59,5	118,9
Lito ir bazinės valiutos	58,8	118,3
Tarp šalies bankų*	1,7	3,2
Su užsienio bankais	45,9	112,4
Su Lietuvos banku (tik neatidėliotini sandoriai)	11,2	2,8
Užsienio valiutų	231,4	126,8
Tarp šalies bankų*	0,4	0,5
Su užsienio bankais	231,0	126,3

* Čia šalies bankai – Lietuvos banko licencijų turintys bankai ir leidimą veikti Lietuvoje turintys užsienio bankų skyriai.

Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka

2004 m., kaip ir anksčiau, pagrindinę tarpbankinio skolinimo ir apsikeitimo sandorių dalį (79,4%) sudarė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandoriai (2003 m. – 76,8%). Minėti sandoriai dažniausiai sudaromi su užsienio bankais, nes užsienio rinkos yra svarbios Lietuvos bankams valdant atsargas valiutomis ir valiutų pozicijas.

Tarp sandorių užsienio valiutomis tradiciškai vyravo trumpalaikiai sandoriai. 2004 m. tarp šalies ir užsienio bankų buvo sudaryta 275,5 mlrd. litų vertės 1 dienos sandorių, o jų dalis sudarė 87,8 procento visos sandorių tarp šių bankų apyvartos (2003 m. – 88,3%). Tarp šalies bankų 1 dienos sandorių apyvarta (11,0 mlrd. Lt) sudarė 90,1 procento visos sandorių apyvartos šioje bankų grupėje (2003 m. – 76,6%).

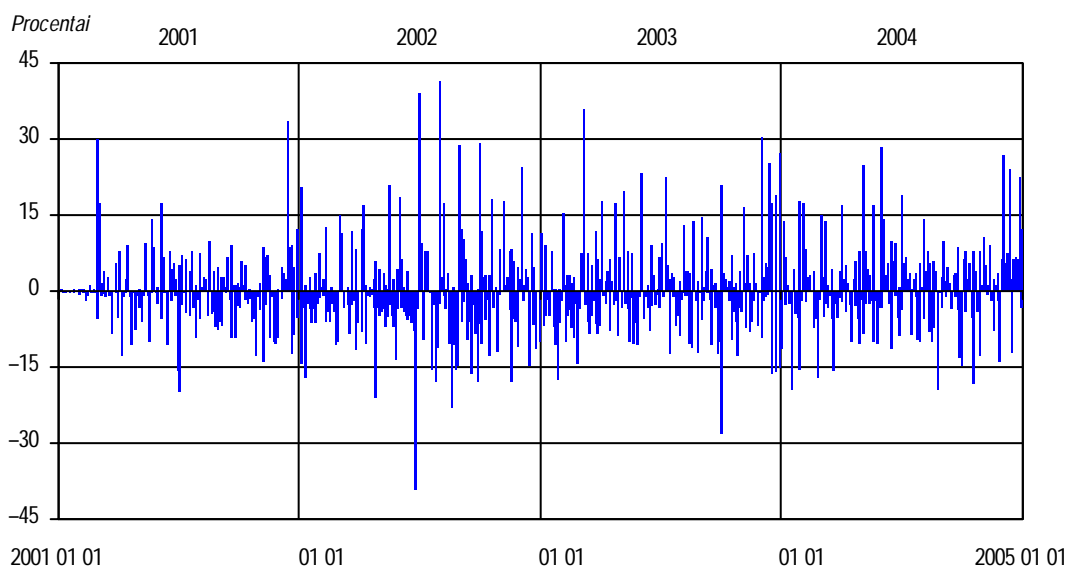
Palūkanų normos Lietuvos tarpbankinėje užsienio valiutų skolinimo rinkoje buvo artimos palūkanoms tarptautinėse rinkose, pavyzdžiui, vidutinės 1 dienos eurų skolinimo vidaus rinkoje palūkanų normos tik iki 0,15 punkto buvo didesnės už atitinkamas bazines euro zonos palūkanų normas (EONIA).

Tarpbankinė litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka

Praėjusiais metais litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių apyvarta buvo 84,5 mlrd. litų (1,6 k. didesnė negu 2003 m.). Šie sandoriai sudarė 20,6 procento (2003 m. – 23,2%) visų tarpbankinio skolinimo ir apsikeitimo sandorių.

Labiausiai (64,9%) išaugo tarpbankinė vidaus rinka, aptariamam laikotarpiu apyvarta joje buvo 30,5 mlrd. litų (2003 m. – 18,5 mlrd. Lt). Lietuvos bankui nuo 2004 m. kovo 24 d. sumažinus iš bankų imamą atlyginimą už bazinės valiutos pirkimo ir pardavimo sandorius su šalies centriniu banku, trumpalaikį litų perteklių bankai ėmė aktyviau keisti į eurus. Tuo pat metu tarpbankinės skolinimo rinkos apyvarta ir toliau buvo didelė, nes, sumažėjus atsargų pertekliui, padidėjo poreikis šios rinkos sandoriais kompensuoti netolygų bankų atsargų pasiskirstymą dėl klientų pavedimų ir autonominių veiksmų poveikio. 2004 m., kaip ir anksčiau, didžiausią įtaką bankų sistemos atsargoms darantis autonominis veiksnys buvo valstybės išdo lėšų pervedimai iš bankų sistemos į Lietuvos banką, ir atvirkščiai.

Grynieji valstybės išdo lėšų pervedimai (privalomųjų atsargų dalis)

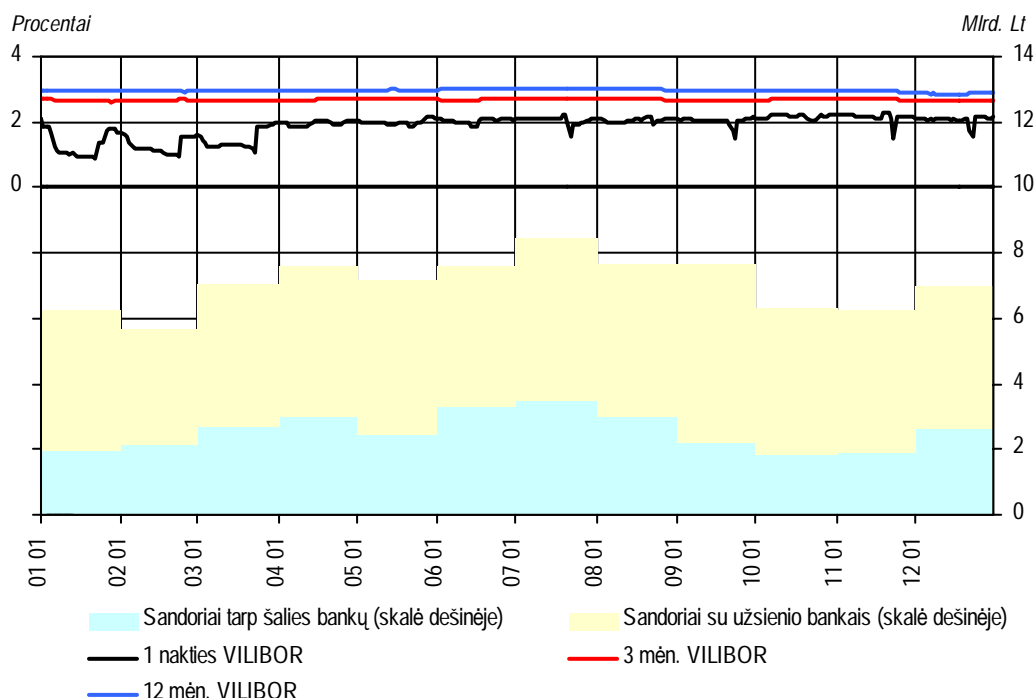
Pervedimai: į bankų sistemą (+), iš bankų sistemos (-)

2004 m. sausio–kovo mėn., iki minėto atlyginimo sumažinimo, vidutinė valiutos keitimo tarp Lietuvos banko ir bankų dienos apyvarta buvo 8,1 mln. litų. Įsigaliojus naujai tvarkai, ji padidėjo iki 54,2 mln. litų. Vidutinė dienos apyvarta tarpbankinėje vidaus rinkoje taip pat išaugo – nuo 72,7 mln. litų (2003 m.) iki 119,7 mln. litų (2004 m.) Trumpalaikių VILIBOR svyravimai labai sumažėjo. Stabilesnės palūkanų normos taip pat galėjo būti vienas iš veiksnių, skatinančių tarpbankinės rinkos aktyvumą.

Sandorių litais su užsienio bankais apyvarta (54,0 mlrd. Lt) praėjusiais metais padidėjo 1,5 karto (2003 m. ji buvo 35,3 mlrd. Lt). Padaugėjęs ilgesnių laikotarpių sandorių, vidutinė sandorio trukmė pailgėjo nuo 10 dienų iki 12,5 dienos. Šalies bankų pretenzijos litais užsienio bankams rugpjūčio ir lapkričio mėn. išaugo iki 2,7 mlrd. litų. Gruodžio mėn. jos vėl sumažėjo ir metų pabaigoje buvo 1,1 mlrd. litų. Didžiąją dalį eurų ir litų apsikeitimo sandorių su bankais nerezidentais šalies bankai sudarydavo siekdami patenkinti eurų paklausą nepažeisdami maksimalios atviros euro pozicijos reikalavimo. Nuo 2004 m. gruodžio 1 d. panaikinus atviros euro pozicijos apribojimą, dalies apsikeitimo sandorių bankai nepratęsė ir, jiems pasibaigus, tiesiogiai pirko eurus.

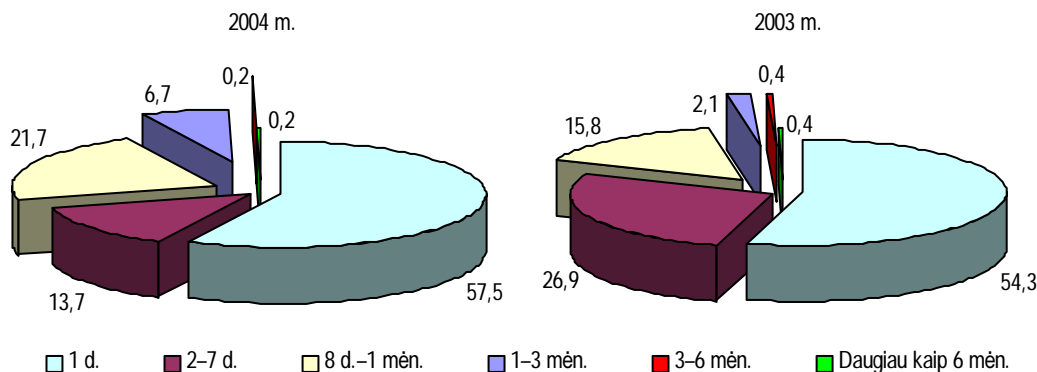
Tarpbankinio litų skolinimo sandorių ir VILIBOR kaita 2004 m.

Tarp šalies bankų populiarnesni yra skolinimo be užtikrinimo priemonių sandoriai – 2004 m. jie sudarė 84,6 procento visų šių bankų sandorių (2003 m. – 75,7%). Tarp šalies ir nerezidentų bankų aptariamam laikotarpiui dažniau buvo sudaromi apsikeitimo sandoriai (69,6% visų minėtų bankų sandorių, 2003 m. – 78,5%). Padidėjęs aktyvumui tarpbankinėje vidaus rinkoje, praėjusiais metais sudaryta daugiau litų skolinimo sandorių, todėl apsikeitimo sandorių dalis sumažėjo iki 50 procentų (2003 m. buvo 59,8%). Dauguma (84,4%) apsikeitimo sandorių buvo lito ir bazinės valiutos apsikeitimo sandoriai (2003 m. – 90%). Jų vertė per metus padidėjo 23,1 procento (nuo 29,0 iki 35,7 mlrd. Lt). Tačiau ir po lito susiejimo su euru lito ir JAV dolerio apsikeitimo sandoriai taip pat buvo sudaromi.

Dauguma tarpbankinių litų skolinimo sandorių, kaip ir anksčiau, buvo trumpalaikiai. Iki 1 mėn. trukmės sandoriai sudarė 92,9 procento, iš jų 1 dienos – 57,5 procento apyvartos (2003 m. – atitinkamai 97% ir 54,3%). Vidaus rinkoje paprastai sudaromi 1 dienos skolinimo be užtikrinimo priemonių sandoriai, o ilgesnių trukmių – apsikeitimo sandoriai. Su užsienio bankais sudaromi 1 dienos sandoriai dažniausiai yra apsikeitimo sandoriai.

Tarpbankinio litų skolinimo sandorių struktūra pagal trukmę (procentais)

Sandorių litais palūkanų normos tarpbankinėje rinkoje dažniausiai svyravo tarp atitinkamų trukmių VILIBID ir VILIBOR. 2004 m. 1 nakties VILIBID ir VILIBOR vidutinė marža buvo 0,68 punkto (2003 m. – 1,04 p.), o 12 mėn. VILIBID ir VILIBOR – 0,85 punkto (2003 m. – 1,00 p.).

Lito ir užsienio valiutų keitimo sandoriai yra labai svarbi šalies bankų likvidumo valdymo priemonė. 2004 m. valiutų keitimo sandorių apyvarta buvo 290,9 mlrd. litų (18,3% didesnė negu 2003 m.). Užsienio valiutų keitimo sandoriai sudarė 79,5 procento visos apyvartos, o lito ir užsienio valiutos – 20,5 procento. Tarp pastarųjų sandorių didžiausia buvo neatidėliotinų lito ir bazinės valiutos keitimo sandorių su bankais nerezidentais apyvarta. Tačiau praėjusiais metais ji buvo 45,9 mlrd. litų – daugiau kaip 2 kartus mažesnė negu 2003 m., nes šalies bankai euro pozicijai valdyti ėmė aktyviau naudoti valiutų keitimo ir apsisikeitimo sandorių derinius. Kaip ir 2003 m., šalies bankai tarpusavyje sudarė mažą dalį lito ir bazinės valiutos keitimo sandorių. Be to, pernai jų apimtis dvigubai sumažėjo. Tačiau, kaip jau minėta, nustačius mažesnę atlyginimą už bazinės valiutos pirkimą ar pardavimą Lietuvos banke, sandorių su pastaruoju dalis išaugo nuo 2,4 procento iki 19 procentų.

Atsverdami bankų atsargas didinusį bendrą autonominių veiksmų poveikį, kurį lėmė valstybės išdo užsienyje skolintų ar Lietuvos banke laikytų lėšų pervedimai į bankų sistemą vidaus išlaidoms finansuoti, ir siekdami išlaikyti racionaliai nedidelį atsargų litais perteklių, šalies bankai nupirko iš Lietuvos banko bazinės valiutos daugiau, negu jam pardavė. O 2003 m. autonominiai veiksniai bankų atsargas mažino, todėl jie pardavė Lietuvos bankui bazinės valiutos daugiau, negu iš jo pirkė.

Vyriausybės vertybiniai popieriai

Vykdydamas valstybės išdo agento funkciją ir sutartį su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, Lietuvos bankas pagal iš anksto skelbiamus tvarkaraščius rengia Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) pardavimo aukcionus. VVP į pirminę rinką išleidžiami atsižvelgiant į Vyriausybės skolinimosi vidaus rinkoje poreikius.

2004 m. gruodžio pabaigoje vidutinė aukcionuose parduotų ir esančių apyvartoje VVP trukmė buvo 1 126 dienos (daugiau negu 3 m.). Praėjusiais metais buvo toliau įgyvendinama apyvartoje esančių VVP vidutinės trukmės ilginimo strategija, išleidžiant vis daugiau ilgalaikių Vyriausybės obligacijų. Todėl pasikeitė apyvartoje esančių Lietuvos banko rengtuose aukcionuose parduotų VVP struktūra. VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau negu 1 m., dalis išaugo nuo 69 procentų iki beveik 81 procento.

Palyginti su 2004 m. pradžia, VVP kiekis apyvartoje pinigine išraiška (nominaliaja verte) sumažėjo 52,5 mln. litų, arba 1,7 procento (2003 m. – padidėjo 560,9 mln. Lt, arba 22,5%). Dėl laisvų lėšų šalies bankuose pertekliaus VVP paklausa aukcionuose yra gana stabili. Praėjusiais metais rengtuose aukcionuose ji buvo 2,9 karto didesnė už pasiūlytų aukcionuose parduoti VVP sumą (2003 m.– 1,6 k.).

Dėl žemų bazinės valiutos – euro – palūkanų normų, gerėjančių šalies kredito reitingų, nemažėjančios VVP paklausos, griežtos skolinimosi politikos VVP pelningumas pirminėje rinkoje toliau mažėjo. Net ir išleidus daugiau ilgesnių trukmių Vyriausybės obligacijų, pernai Lietuvos banko aukcionuose parduotų visų trukmių VVP vidutinis pelningumas sumažėjo nuo 3,6 iki 3,0 procento.

Skirtumas tarp Lietuvos VVP ir euro zonos šalių skolos vertybinių popierių pelningumo 2004 m. taip pat sumažėjo. Pavyzdžiui, 6 mėn. trukmės VVP vidutinis pelningumas aukcionuose buvo vidutiniškai 0,07 punkto didesnis už tokios pat trukmės Vokietijos VVP pelningumą (2003 m. – 0,13 p. didesnis); 1 m. trukmės – 0,04 (2003 m. – 0,36 p.); 3 m. – 0,43 (2003 m. – 1,03 p.), 5 m. – 0,50 punkto didesnis (2003 m. – 1,11 p.). 10 m. trukmės VVP (skaičiuojant nuo jų išleidimo datos) vidutinis pelningumas buvo 0,53 punkto didesnis (2003 m. – 1,26 p. didesnis). Šis rodiklis buvo gerokai mažesnis už Maastrichto sutartyje nustatytus ilgalaikių VVP palūkanų konvergencijos reikalavimus. Atsižvelgiant į tai, kaip jie vykdomi, vertinama šalies pažanga ir pasirengimas narystei EPS (pagal minėtą kriterijų šalies ilgalaikių VVP vidutinės palūkanų normos gali būti ne daugiau kaip 2,0 p. didesnės už atitinkamas palūkanų normas trijose euro zonos šalyse, kuriose mažiausia infliacija).

Vilniaus vertybinių popierių biržos duomenimis, antrinė VVP apyvarta pernai, palyginti su 2003 m., padidėjo 1,6 karto. VVP apyvartumas antrinėje rinkoje taip pat padidėjo iki 68,5 procento vidutinio šiuo laikotarpiu apyvartoje buvusio VVP kiekio nominaliąja verte (2003 m. – 47,7%). Praėjusiais metais didžiausią antrinės apyvartos dalį (80,4%) sudarė prekyba VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau kaip 1 m. (2003 m. tokios trukmės VVP apyvarta buvo 69,5%).

Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo duomenimis, 2004 m. pabaigoje pagrindiniai investuotojai į VVP, kaip ir anksčiau, buvo šalies bankai, kurie turėjo 48,9 procento (nominaliąja verte) visų apyvartoje buvusių Lietuvos banko aukcionuose parduotų VVP (2003 m. pabaigoje – 57,5%). Draudimo įstaigų (neįskaitant privalomojo socialinio draudimo) investicijos į VVP pernai padidėjo 62,5 mln. litų – nuo 17,4 iki 19,8 procento. Gyventojai į aukcionuose parduotus VVP praėjusių metų pabaigoje buvo investavę 57,5 mln. litų (1,9% visų VVP; 2003 m. pabaigoje – 24,3 mln. Lt, arba 0,8%). 2004 m. veiklą pradėję pensijų fondai gruodžio pabaigoje į VVP buvo investavę 25,7 mln. litų (0,9% visų apyvartoje buvusių VVP). Praėjusių metų pabaigoje užsienio investuotojų turimų šalies VVP dalis padidėjo 47,8 mln. litų – iki 5,2 procento (2003 m. pabaigoje – 3,5%).

Stabili VVP paklausa aukcionuose, griežta solinimosi vidaus rinkoje politika, palanki finansų rinkų reakcija Lietuvai tapus ES nare ir prisijungus prie VKM II, gerėjantys šalies kredito reitingai, žemos bazinės valiutos palūkanų normos bei mažėjantys VVP ir euro zonos šalių skolos vertybinių popierių pelningumų skirtumai sudaro sąlygas leisti ilgesnių trukmių VVP ir ilginti vidutinę jų trukmę. Visa tai mažina skolos refinansavimo riziką, sudaro sąlygas lanksčiau valdyti valstybės skolą, mažinti skolinimosi kainą ir skolos administravimo išlaidas.

Pasaulio ekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas

Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga

2004 m. ekonomikos augimas paspartėjo visuose pasaulio regionuose. Sparti ekonomikos plėtra buvo stebima JAV, Kinijoje ir kylančiose Pietryčių Azijos šalyse. O euro zonos šalių ir Japonijos ūkio augimo rodikliai buvo mažesni. Toliau gilėjo pasaulinis ekonomikos nesubalansuotumas. Nuvertėjęs JAV doleris turėjo įtakos daugelio pasaulio šalių ūkiui, tačiau pačių JAV užsienio prekybos ir einamosios sąskaitos deficito nesumažino. Išskirtinė situacija pasaulio ekonomikoje susiklostė ir taupymo bei investavimo aspektu. Sparčiai augančią JAV vidaus paklausą daugiausia finansavo Azijos šalių ūkis. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad didžiausias mokėjimų balanso einamosios sąskaitos perteklius (santaujų perviršis, palyginti su vidaus investicijomis) 2004 m. buvo ne Kinijoje, bet kitose greitai besivystančiose Azijos šalyse.

JAV ūkis pernai augo sparčiausiai per pastaruosius penkerius metus – 4,4 procento (2003 m. – 3,0%), o nedarbo lygis nukrito iki 5,5 procento (2003 m. – 6,0%). 2004 m. plėtra nebuvo tolygi – BVP augimas nuo 5,0 procento (pirmąjį ketvirtį) sulėtėjo iki 3,7 procento (ketvirtąjį ketvirtį). Lėtesnei nei tikėtasi ekonomikos raidai antrąjį praėjusių metų pusmetį įtakos turėjo pakilusios naftos kainos ir lėčiau augęs eksportas. Gana sparčiai besiplėtojantis ūkis užtikrino didesnes biudžeto pajamas, tačiau, didėjant

krašto apsaugos ir socialinių programų išlaidoms, izdo deficitas nesumažėjo. 2004 fiskaliniiais metais¹ jis sudarė 3,6 procento BVP (2003 m. – 3,5%). Federalinis atvirosios rinkos komitetas pernai 5 kartus po 25 bazinius punktus didino oficialiąsias palūkanų normas (nuo 1,0% iki 2,25%). Daugiausia įtakos tam turėjo nuostata, jog didelės naftos kainos didina infliacijos riziką. 2004 m. infliacija šioje šalyje buvo 2,7 procento (2003 m. – 2,3%).

JAV ekonomikos plėtrą skatino ne tik augantis privatus vartojimas, bet ir sparčiai didėjančios investicijos, kurios 2004 m. išaugo 12,9 procento (2003 m. – 4,4%). Tačiau vidaus paklausa didėjo sparčiau nei išorės, o privataus sektoriaus taupymo lygis ir toliau buvo labai žemas, todėl JAV mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas išaugo iki 164,7 mlrd. JAV dolerių (5,6% BVP). Nemažėjantis išorinis ekonomikos nesubalansuotumas tampa svarbiu JAV ūkio augimo perspektyvos veiksmu.

Euro zonos ekonomikos plėtrą, nepaisant JAV dolerio atžvilgiu brangstančio euro, lėmė dėl didelės išorės paklausos išaugęs eksportas ir atsigaunanti vidaus paklausa. Neigiamai ūkio raidą veikė kilusios energijos kainos. Realusis regiono BVP 2004 m. padidėjo 2,0 procento (2003 m. – 0,5%). Didžiųjų euro zonos šalių ekonomikos situacija buvo nevienoda. Prancūzijoje ir Italijoje didėjo namų ūkių vartojimas, augo investicijos, o eksporto apimtys didėjo palyginti lėtai. Vokietijoje dėl sparčiai augančio eksporto didėjo pramoninė gamyba, tačiau investicijos ir vartojimas augo lėčiau.

Euro zonoje, kaip ir JAV, infliacijos didėjimą antrojoje metų pusėje nulėmė didelės naftos kainos, taip pat dėl lėtai kylančio darbo našumo pabrangusi darbo jėga. Tačiau dėl pirmojoje metų pusėje lėčiau kilusių kainų vidutinė metų infliacija, kaip ir 2003 m., buvo 2,1 procento. Nedarbo lygis euro zonoje taip pat nepakito ir 2004 m. pabaigoje, kaip ir prieš metus, buvo 8,9 procento. Didžiosiose euro zonos valstybėse (Vokietijoje, Prancūzijoje ir Ispanijoje) nedarbas sudarė 9,7–10,4 procento. Airijoje, Austrijoje, Jungtinėje Karalystėje, Liuksemburge ir Nyderlanduose nedarbo lygis buvo mažesnis kaip 5 procentai.

ECB pernai nekeitė oficialiųjų palūkanų normų dydžio. Rinkos dalyviai metų pradžioje dar tikėjosi, kad dėl didelių naftos kainų ir vangaus ekonomikos augimo ECB gali jas sumažinti. ECB savo poziciją nekeisti palūkanų grindė nuostata, jog dabartinis palūkanų lygis yra tinkamas regiono plėtrai užtikrinti, o infliacijos rizika dėl didelių naftos kainų įtakos išlieka.

Pirminiais Europos Komisijos duomenimis, 2004 m. euro zonos šalių biudžeto deficitas padidėjo 0,2 punkto – iki 2,9 procento BVP. Stabilumo ir augimo pakte nustatytą 3 procentų biudžeto deficito ir BVP santykio ribą 2004 m., išankstiniais duomenimis, viršijo Graikija, Italija, Prancūzija ir Vokietija.

Japonijos ekonomika pernai taip pat plėtojosi sparčiau nei 2003 m. Po gana didelio augimo pirmąjį metų ketvirtį, kai realusis BVP išaugo 4,3 procento, vėliau ūkio plėtra sulėtėjo. Išankstiniais duomenimis, realusis šios šalies BVP 2004 m. padidėjo 2,9 procento (2003 m. – 1,3%). Didėjanti eksporto paklausa buvo svarbiausias Japonijos ūkio augimą skatinantis veiksnys. Eksportas per pirmuosius tris metų ketvirčius išaugo 15,6 procento, o importas per tą patį laikotarpį padidėjo 8,5 procento, rodydamas pagyvėjusią vidaus paklausą. Sparčiai auganti eksporto apimtis skatino gamybą, kuri praėjusiais metais padidėjo 5,6 procento. Dėl gerėjančios situacijos šalies darbo rinkoje, palankių ekonomikos perspektyvų, sumažėjusių defliacijos lūkesčių didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos. Didelės naftos kainos ir pakoreguoti netiesioginiai mokesčiai 2004 m. defliaciją Japonijoje sumažino iki 0,1 procento (2003 m. defliacija buvo 0,3%). Spartesnė ūkio raida ir anksčiau įgyvendintos užimtumą skatinančios reformos teigiamai paveikė situaciją darbo rinkoje. Nedarbas pernai sumažėjo 0,5 punkto – iki 4,4 procento (žemiausio lygio nuo 1999 m.). Užimtumas gerokai išaugo gamybos sektoriuje, taip pat pastebimas ir jo padidėjimas paslaugų sektoriuje. Pirmąjį praėjusių metų ketvirtį Japonijos centrinis bankas vykdė intervencijas valiutų rinkoje. Oficialiosios šalies užsienio valiutos atsargos pernai išaugo 25,4 procento – iki 844,5 mlrd. JAV dolerių.

¹ Fiskaliniai metai JAV – nuo vienu metų spalio 1 d. iki kitų metų rugsėjo 30 d.

Išankstiniais duomenimis, 2004 m. Kinijos ūkio raida ir toliau buvo labai sparti – 9,5 procento (2003 m. – 9,3%), infliacija padidėjo iki 3,9 procento (2003 m. buvo 1,2 %). Kinijos užsienio valiutos atsargos išaugo nuo 415,7 mlrd. JAV dolerių (praėjusių metų pradžioje) iki 609,9 mlrd. JAV dolerių (jų pabaigoje) ir tapo antros pagal dydį pasaulyje po Japonijos. Siekdama apriboti ekonomikos perkaitimo grėsmę keliantį investicijų augimą, Kinijos valdžia ėmėsi aktyvesnių priemonių. Po devynerių metų pertraukos, 2004 m. spalio mėn. Kinijos centrinis bankas ėmė didinti palūkanų normas artėdamas prie labiau į rinką orientuotų priemonių paskolų ir investicijų augimui kontroliuoti. Nemažiau svarbus žingsnis besikeičiančioje palūkanų normų politikoje buvo viršutinės skolinimo ribos panaikinimas, suteikiantis kredito institucijoms galimybę reikalauti labiau skolinimo riziką atitinkančių palūkanų. 2004 m. pradėta pertvarkyti pinigų politika galėtų būti keičiama ir toliau, didinant valiutų kurso mechanizmo lankstumą, nes JAV dolerio atžvilgiu fiksuotas Kinijos nacionalinės valiutos kursas riboja galimybes kontroliuoti išorės ekonominių šokų poveikį nacionalinei ekonomikai. Be to, 2001 m., stodama į Pasaulio prekybos organizaciją, Kinija įsipareigojo iki 2006 m. atverti savo finansų sektorių.

Pietryčių Azijos šalių ūkio plėtra ir 2004 m. buvo daug spartesnė negu JAV, Japonijos ir euro zonos valstybių. Šiame regione realusis BVP per metus vidutiniškai padidėjo 6,5 procento. Pietryčių Azijos ekonomikos raidą skatino augantis eksportas, ypač didėjanti prekybos su Kinija apimtis, ir skolos administravimo išlaidas mažinusios žemos palūkanų normos.

Naujosios Europos Sąjungos narės

Dešimties naujų ES narių makroekonomikos pokyčiai 2004 m. iš esmės buvo teigiami. Ūkio augimą pirmojoje metų pusėje skatino ryškesni ekonomikos atsigavimo ženklai Vakarų Europoje ir dėl pasirengimo narystei ES išaugusi vidaus paklausa. Antrojoje metų pusėje dėl sumažėjusios su stojimu į ES susijusių veiksnių įtakos ir mažiau palankios išorės aplinkos (pakilusių energijos kainų, lėtesnės nei tikėtasi ekonomikos plėtros Vakarų Europoje, JAV dolerio atžvilgiu stiprėjančio euro) ekonomika augo šiek tiek lėčiau, tačiau pakankamai sparčiai. Greičiausiai ūkis vystėsi Baltijos šalyse ir Lenkijoje. Atsigaunant paklausai pagrindinėse eksporto rinkose, 2004 m. sparčiai didėjo daugelio naujų ES narių eksporto apimtys, taip pat ir tiesioginės užsienio investicijos. Labiausiai jos augo Slovakijoje ir Vengrijoje. Nemažas tiesioginių užsienio investicijų prieaugis buvo ir Latvijoje bei Lietuvoje. Einamosios sąskaitos deficitas ir toliau buvo žemas Lenkijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje. Pernai toliau didėjo ir taip didelis ESD Baltijos šalyse bei Vengrijoje.

Infliaciją naujosiose ES narėse 2004 m. lėmė su stojimu į ES susiję veiksniai, sparčiai didėjusi vidaus paklausa, didelės energijos kainos, o kai kuriose šalyse – ir sparčiai kylantis darbo užmokestis. ECB Pranešime apie konvergenciją konstatuota, kad Čekijoje, Estijoje, Kipre ir Lietuvoje infliacija buvo mažesnė negu kainų stabilumui įvertinti nustatytas 2,4 procento konvergencijos kriterijus¹. Lenkijoje ir Maltoje infliacija buvo artima šiam lygiui, o kitose naujosiose ES narėse – kur kas didesnė.

Pagrindinė palūkanų norma pernai buvo didinama Čekijoje (rugpjūčio mėn. – iki 2,5%), Latvijoje (gruodžio mėn. – iki 4%), Lenkijoje (rugpjūčio mėn. – iki 6,5%) ir Kipre (balandžio mėn. – iki 5,5%). Siekiant sumažinti spaudimą nacionalinei valiutai, Slovakijoje buvo vykdomos intervencijos į valiutų rinką, o palūkanų norma nuo 6,25 procento (metų pradžioje) sumažinta iki 4 procentų (jų pabaigoje). Palūkanų norma sumažinta ir Vengrijoje (iki 10% metų pabaigoje).

Daugelyje naujų ES narių intensyvi ekonomikos plėtra skatino darbo jėgos paklausą ir didino užimtumą. Kartu ėmęs ryškėti kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas kai kuriuose sektoriuose skatino darbo užmokesčio didinimą. 2004 m. nedarbo lygis nedaug pakito šalyse, kuriose jis buvo didžiausias. Gruodžio mėn. Lenkijoje nedarbas buvo 18,3, o Slovakijoje – 16,9 procento. Baltijos šalyse jis sumažėjo iki 8,3–9,6 procento, o kitose naujosiose ES narėse svyravo tarp 5,5–8,3 procentų.

Plėtojantis ekonomikai ir derinant mokesčių sistemas, 2004 m. atsirado papildomų galimybių mažinti biudžeto deficitą, ypač tose šalyse, kuriose jis buvo gana didelis. Tačiau naujosios ES narės ribotai

¹ Kainų stabilumo kriterijus apskaičiuojamas prie vidutinės infliacijos rodiklio trijose ES šalyse, kuriose kainos yra stabiliausias, pridėdant 1,5 punkto. ECB Pranešime apie konvergenciją 2,4 procento kainų stabilumo kriterijus pateiktas remiantis 2004 m. rugpjūčio mėn. duomenimis.

pasinaudojo šiomis galimybėmis. Padidėjusios pajamos nebuvo skirtos išdo deficitui mažinti. Išankstiniais vertinimais, pernai Lenkijoje, Kipre, Maltoje ir Vengrijoje biudžeto deficitas buvo didesnis kaip 5 procentai BVP, 3 procentų dydžio konvergencijos kriterijų taip pat viršijo Čekija ir Slovakija. Mažiausias išdo deficitas buvo Latvijoje, o Estijoje ir toliau buvo biudžeto perteklius.

Valdžios sektoriaus skola ir toliau didėjo šalyse, kuriose santykinis skolos rodiklis ir anksčiau buvo didžiausias. Maltoje ir Kipre minėta skola pernai buvo didesnė kaip 70 procentų BVP. Prie kontrolinio (60% BVP) valdžios sektoriaus skolos konvergencijos kriterijaus labai priartėjo ir Vengrija. Minėtas rodiklis taip pat didėjo Lenkijoje ir Slovakijoje, o kitose šalyse jis praktiškai nepakitė. Mažiausią valstybės skolą ir toliau turėjo Estija (apie 5% BVP).

Įvertinus 2004 m. gegužės mėn. Europos Bendrijai pateiktas naujų ES narių konvergencijos programas, Lietuvai, Estijai ir Slovėnijai birželio pabaigoje pirmosioms leista dalyvauti VKM II. Todėl numatoma, kad netolimoje ateityje šios šalys pirmosios savo nacionalines valiutas pakeis euru.

Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas

2004 m. šalies mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas (ESD) buvo 4,4 mlrd. litų, arba 7,2 procento BVP. Palyginti su 2003 m., ESD padidėjo 15,2 procento dėl išaugusio užsienio prekybos deficito. Pernai labiausiai ESD mažino padidėjęs teigiamas paslaugų balansas.

Sparti šalies ūkio raida ir didėjančios pajamos, kartu su gerokai palankesnėmis skolinimosi sąlygomis, skatino vidaus paklausos didėjimą. Savo ruožtu dėl didėjančios vidaus paklausos sparčiau augo vartojimo prekių importas ir blogėjo užsienio prekybos balansas.

Gana spartų prekių eksporto padidėjimą (Statistikos departamento duomenimis, 21%) lėmė šalies konkurencingumo lygis, darbo našumas ir stabilus eksporto kainų lygis pagrindinių prekybos partnerių atžvilgiu. Padidėjus vidaus paklausai ir sumažėjus importo kainoms, labiausiai dėl nuvertėjusio JAV dolerio, prekių importo apimtis išaugo 15,8 procento.

Geografiškai Lietuvos užsienio prekybos rezultatams didžiausią įtaką darė ES rinkos. 2004 m. šalies prekių eksportas į kitas 24 ES šalis sudarė 66,4 procento viso eksporto, o prekių importas iš jų – 63 procentus viso importo į Lietuvą. Prekių eksporto ir importo raidą pernai daugiausia lėmė tarpinio vartojimo ir vartojimo prekės.

2004 m., palyginti su 2003 m., paslaugų eksportas padidėjo 20,4 procento, o importas – 13 procentų. Bendras teigiamas paslaugų balanso perviršis buvo beveik 2,6 mlrd. litų (2003 m. – 1,9 mlrd. Lt). Bendrus paslaugų eksporto ir importo pokyčius lėmė transporto ir kelionių paslaugų raida.

2004 m. pajamų balanso deficitas buvo 1,5 mlrd. litų. Palyginti su 2003 m., jis sumažėjo 12,7 mln. litų (0,8%). Daugiausia įtakos tam turėjo gerokai padidėjęs darbo pajamų perviršis. Palyginti su 2003 m., užsienyje uždirbtos ir į Lietuvą pervestos (ir atvežtos) darbo pajamos padidėjo 433,8 mln. litų (2,7 karto).

Einamųjų pervedimų balanso perviršis praėjusiais metais buvo 930,9 mln. litų (2003 m. – 889,6 mln. Lt). Jo padidėjimui daugiausia įtakos turėjo iš ES gautos pagalbos projektų lėšos. Lietuvos įmokos į ES biudžetą (šaliai tapus ES nare) ir gerokai didesnės investiciniams projektams skirtos ES paramos fondų lėšos (parodomos mokėjimų balanso kapitalo sąskaitoje) mažino šio balanso perviršį.

2004 m., neįskaitant oficialiųjų tarptautinių atsargų, bendras grynasis investicijų srautas šalies mokėjimų balanse buvo 3,6 mlrd. litų. ESD daugiausia buvo finansuojamas grynosiomis tiesioginėmis užsienio investicijomis, kurios sudarė 32 procentus ESD (kartu su neatlygintiniais kapitalo pervedimais iš ES paramos fondų – 49,7%). Grynasis investicijų portfelio srautas sudarė 13,2 procento, o grynasis kitų investicijų srautas – 18 procentų ESD.

Išankstiniu vertinimu, tiesioginių užsienio investicijų srautas į Lietuvą pernai buvo 2,2 mlrd. litų (3,5% BVP).

II. Lietuvos banko operacijos

Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos

Bankų galimybės sudaryti litų ir eurų keitimo sandorius su Lietuvos banku tobulinimas

Kaip jau minėta, kartu su 2004 m. kovo 24 d. prasidėjusiu privalomųjų atsargų laikymo laikotarpiu įsigaliojo naujos redakcijos Litų ir bazinės valiutos – eurų keitimo sandorių tarp Lietuvos banko ir bankų sudarymo ir vykdymo taisyklės. Naujos taisyklės išplėtė lankstaus bankų likvidumo litais ir eurai valdymo galimybes ir suderino Lietuvos banko operacijų saugumo užtikrinimo standartus su ES centrinių bankų praktika dalyvaujant VKM II. Kaip jau minėta, pakeista atlyginimo už bazinės valiutos pirkimą ar pardavimą Lietuvos banke skaičiavimo tvarka šio atlyginimo dydį sumažino iki 50 litų už kiekvieną sandorį.

Nuo 1994 m. balandžio 1 d. iki 2001 m. lapkričio 4 d. bankai turėjo mokėti 0,05 procento sandorio sumos atlyginimą, kuris vėliau buvo sumažintas iki 0,025 procento. Procentinio atlyginimo principas buvo pasirinktas siekiant skatinti tarpbankinės vidaus rinkos plėtrą. Iš pradžių ši priemonė buvo veiksminga, tačiau vėliau šalies bankai sustiprino ryšius su Vakarų Europos bankais ir ėmė aktyviau naudotis papildomomis likvidumo valdymo galimybėmis tarptautinėje eurų rinkoje.

Privalomųjų atsargų reikalavimai ir jų vykdymas

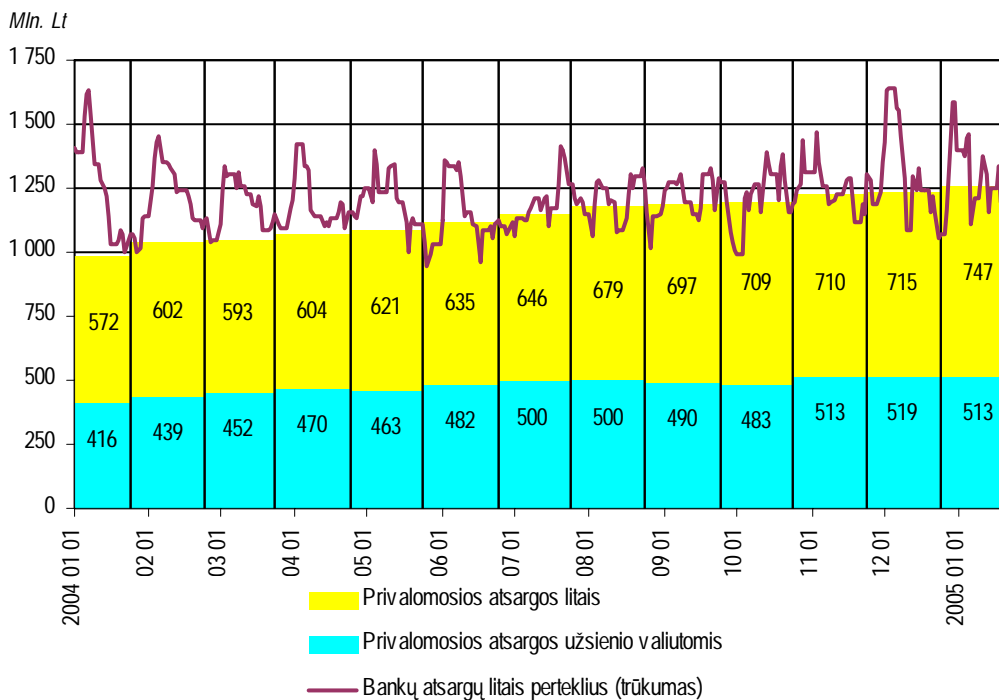
Siekdamas palaikyti tinkamą bankų sistemos likvidumą, Lietuvos bankas šalies bankams ir šalyje veikiantiems užsienio bankų skyriams taiko privalomųjų atsargų reikalavimus. Atsižvelgdamas į Lietuvos siekį netolimoje ateityje tapti euro zonos nare, į makroekonomikos padėtį ir bankų sistemos stabilumą, Lietuvos bankas nuo 2000 m. privalomųjų atsargų sistemą nuosekliai artino prie ECB taikomos sistemos.

2000–2002 m. privalomųjų atsargų norma sumažinta nuo 10 iki 6 procentų. 2003–2004 m. ypač sparčiai didėjo bankų paskolų portfelis. Vengiant papildomai skatinti šį procesą, privalomųjų atsargų norma nebuvo mažinama.

Atsižvelgdamas į didelę bankų įsipareigojimų užsienio valiutomis dalį, Lietuvos bankas ir toliau taikė reikalavimą privalomąsias atsargas įsipareigojimams užsienio valiutomis laikyti eurai ir (ar) JAV doleriais. Privalomąsias atsargas įsipareigojimams litais šalies bankai turi laikyti nacionaline valiuta. (Euro zonos kredito įstaigos visas privalomąsias atsargas turi laikyti tik eurai.)

Privalomųjų atsargų apimtis 2004 m. (nuo 2003 m. gruodžio 24 d. iki 2004 m. gruodžio 24 d.) padidėjo 271,6 mln. litų (27,5%) – iki 1,3 mlrd. litų. Minėtos atsargos nacionaline valiuta išaugo 30,5 procento (iki 746,9 mln. Lt), o užsienio valiuta – 23,4 procento (iki 512,6 mln. Lt). Privalomųjų atsargų dalis litais padidėjo nedaug (1 p.) ir sudarė 59 procentus (2003 m. ji padidėjo 2 p.).

Komercinių bankų privalomosios atsargos Lietuvos banke

Pernai, kaip ir 2003 m., privalomųjų atsargų pokyčius lėmė įsipareigojimų, kuriems taikomi šių atsargų reikalavimai, pokyčiai. (Lyginami 2003 m. lapkričio pabaigos ir 2004 m. lapkričio pabaigos bankų įsipareigojimai, kuriais remiantis apskaičiuoti laikotarpių, prasidėjusių atitinkamai 2003 m. gruodžio 24 d. ir 2004 m. gruodžio 24 d., privalomųjų atsargų dydžiai.)

Įsipareigojimų pokyčių tendencijos buvo panašios kaip ir 2003 m. Privalomųjų atsargų litais prieaugi lėmė rezidentų indėliai nacionaline valiuta: fizinių asmenų indėliai padidėjo 1,6 mlrd. litų (30,9%), o privačių įmonių – 538,1 mln. litų (20,2%). Be to, 2004 m. pradžioje bankai turėjo 10,3 mln. litų vertės vidaus rinkos skolos vertybinių popierių litais, kuriems taikoma teigiama privalomųjų atsargų norma, o metų pabaigoje – 168,6 mln. litų.

Privalomasias atsargas užsienio valiuta daugiausia padidino 764,3 mln. litų (50,3%) išaugę privačių įmonių indėliai. Be to, 558,6 mln. litų (21,8%) padidėjo šalies bankų įsipareigojimai užsieniui, kurių pradinė trukmė arba pirmas dalies grąžinimo terminas ne ilgesnis kaip 2 m., todėl jiems taip pat taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai. Tai daugiausia patronuojančių bankų paskolintos lėšos finansuoti vidaus paskolų augimą.

Taip pat pažymėtina, kad nagrinėjamu laikotarpiu padvigubėjo bankų įsipareigojimų, kuriems taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma, suma. 2003 m. lapkričio pabaigoje tokie įsipareigojimai sudarė 1,2 mlrd. litų (6,6 %) visos privalomųjų atsargų bazės, o 2004 m. lapkričio pabaigoje – jau 2,5 mlrd. litų (10,5%), iš jų įsipareigojimai užsienio valiuta – 2,2 mlrd. litų. Tačiau euro zonoje tokių įsipareigojimų dalis tradiciškai yra gerokai didesnė (2002–2004 m. ji sudarė 42–44%).

Kaip ir anksčiau, didžiausią bankų įsipareigojimų, kuriems taikoma nulinė privalomųjų atsargų norma, dalį (68,5%) sudarė patronuojančių bankų skolintos lėšos ilgesniam negu 2 m. laikotarpiui. Be to, bankai, anksčiau neleidę skolos vertybinių popierių, kurių pradinė trukmė ilgesnė nei 2 m., vidaus ar užsienio rinkose išplatino 444 mln. litų vertės tokių skolos vertybinių popierių, iš jų užsienio valiuta (eurais) – 344 mln. litų vertės.

2003 m. gruodžio–2004 m. vasario mėn. prasidėjusiais privalomųjų atsargų laikotarpiais bankų vidutinis atsargų litais perteklius svyravo nuo 23 iki 45 procentų. Tačiau nuo 2004 m. kovo 24 d., bankams pradėjus aktyviau naudotis pigesnio litų ir eurų keitimo galimybėmis Lietuvos banke, atsargų

perteklius labai sumažėjo. 2004 m. kovo–gruodžio mėn. prasidėjusiais laikotarpiais jo vidurkis buvo 7,2 procento. (2003 m. vidutinis atsargų litais perteklius buvo 23% privalomųjų atsargų, 2002 m. – 16%.)

Lietuvos banko paskolos

Bankai, kurie yra mokėjimo sistemos LITAS dalyviai ir kuriems taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai, gali su Lietuvos banku sudaryti dienos VVP atpirkimo sandorius. Jeigu bankas neatperka VVP tą pačią dieną, jis turi tai padaryti kitą darbo dieną (pagal 1 nakties atpirkimo sandorių sąlygas). Lietuvos bankas, kaip ir ECB, dienos sandorius sudaro be palūkanų, o 1 nakties sandoriams, kurie padidina dienos pabaigos bankų atsargas, įskaitomas vykdant privalomųjų atsargų reikalavimus, taiko ECB nustatytą palūkanų normą už naudojimąsi ribinio skolinimosi galimybe. 2004 m. ši palūkanų norma buvo 3 procentai.

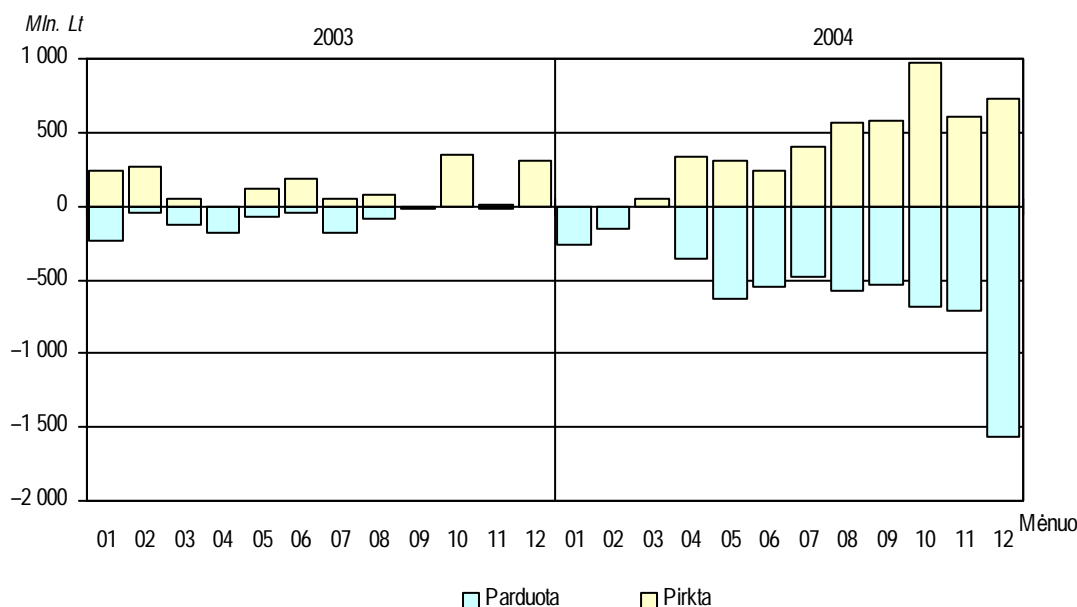
Dienos ir 1 nakties VVP atpirkimo sandoriai skirti tarpbankinių atsiskaitymų realiu ir nustatytu laiku stabilumui padidinti. 2004 m. šalies bankai nesikreipė į Lietuvos banką dėl tokių sandorių. Privalomosios atsargos, veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema, tarpbankinės rinkos ir litų bei eurų keitimo Lietuvos banke galimybės leido patiems bankams patikimai valdyti likvidumą.

Valiutos keitimo operacijos

Lietuvos bankas su savo indėlininkais (daugiausia su Finansų ministerija) ir šalies bankais 2004 m. sudarė 22,6 mlrd. litų vertės užsienio valiutos keitimo sandorių – 2 kartus daugiau kaip 2003 m. Sumažinus išlaidas bazinės valiutos eurų pirkimo ir pardavimo sandoriams sudaryti, sandorių su bankais apyvarta (palyginti su 2003 m.) išaugo daugiau kaip 4 kartus. Sandorių su bankais dalis buvo 49,7, o su Lietuvos banko indėlininkais – 50,3 procento. Didžiausia valiutų keitimo apyvarta buvo paskutinį praėjusių metų ketvirtį (8,8 mlrd. Lt), mažiausia – pirmąjį (2,6 mlrd. Lt).

Užsienio valiutos pirkimas ir pardavimas bankams

(mln. Lt)

Lietuvos bankas praėjusiais metais bankams pardavė užsienio valiutos 1,6 mlrd. litų daugiau, negu iš jų nupirko, o iš indėlininkų nupirko 1,8 mlrd. litų valiutos daugiau, negu jiems pardavė. Bendras valiutų prekybos rezultatas buvo teigiamas – Lietuvos banko nupirtos valiutos suma 218,0 mln. litų didesnė nei parduotos, dėl to padidėjo išleistų į apyvartą litų kiekis. 2003 m. Lietuvos bankas nupirko užsienio valiutos 946,7 mln. litų daugiau negu pardavė.

Praėjusiais metais didžiausią įtaką bazinės valiutos pardavimui bankams darė didelis jų likvidumas, išaugęs dėl valdžios institucijų vykdytos didelės fiskalinės emisijos.

Grynasis užsienio valiutos pardavimas Lietuvos bankui

(mln. Lt)

	2004 m.					2003 m.
	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	iš viso	
Bankai	-374,3	-600,8	-80,8	-569,7	-1 625,6	706,6
Lietuvos banko indėlininkai	-60,6	703,3	88,4	1 112,5	1 843,6	240,1
Iš viso	-434,9	102,5	7,6	542,8	218,0	946,7

Užsienio atsargų valdymas

2004 m. pabaigoje oficialiosios užsienio atsargos buvo 9,1 mlrd. litų (2,6 mlrd. eurų). Jų investicijų graža praėjusiais metais – 2,6 procento, iš investuotų užsienio atsargų gauta 237 mln. litų (beveik 69 mln. eurų) pajamų.

Lietuvos banko tikslai ir funkcijos lemia tai, kad užsienio atsargos valdomos visų pirma vadovaujantis likvidumo ir saugumo principais ir tik po to – pelningumo principu. Didžiausia rizika, patiriama valdant užsienio atsargas, yra rinkos (palūkanų normų ir valiutų kursų) rizika. Palūkanų normų rizika valdoma nustatant priimtina investicijų modifikuotą finansinę trukmę¹. Valiutų kursų rizikai valdyti didžioji užsienio atsargų dalis investuojama eurais. Didelę įtaką užsienio atsargų valdymui daro finansų rinkų pokyčiai, ypač euro zonoje, kurioje investuota didžioji šių atsargų dalis.

Jau minėta, kad dėl didelių naftos kainų ir stiprėjančio euro praėjusiais metais euro zonos ekonomika augo lėčiau negu tikėtasi. Palūkanų normos toliau mažėjo ir buvo vienos žemiausių euro zonos istorijoje. Taip pat minėta, kad ECB oficialiosios palūkanų normos (2%) nekeitė nuo 2003 m. birželio mėn. Šiek tiek kitokia situacija buvo JAV, kur oficialiosios palūkanų normos padidėjo nuo 1,0 iki 2,25 procento. Po kelerių metų pertraukos palūkanos euro zonoje tapo mažesnės negu JAV.

Atsižvelgiant į valdymo tikslus užsienio atsargų investicijos skirstomos į likvidumo ir investicijų portfelius. Likvidumo portfelio investicijų trukmė yra trumpa, šis portfelis pirmiausia skirtas Lietuvos banko operatyvaus likvidumo poreikiui patenkinti. Investicijų portfelio atveju daugiau reikšmės teikiama pelningumui. Mažos palūkanos praėjusiais metais visų pirma buvo nepalankios trumpalaikių investicijų pelningumui. Atsižvelgdamas į užsienio atsargų dydį ir likvidumo poreikį bei siekdamas didesnio pelningumo, Lietuvos bankas 2004 m. pradžioje padidino investicijų portfelį. Antrąjį metų ketvirtį, padidėjęs palūkanų normų svyravimams, taigi ir jų rizikai, investicijų portfelio kontrolinio indekso MFT buvo sumažinta.

Labai sumažėjus palūkanoms už aukso investicijas, pasikeitė šių atsargų investavimo strategija. Aukso investicijoms tapus nepelningoms, jų apimtis buvo nuosekliai mažinama, o nuo 2004 m. gruodžio mėn. visos aukso atsargos laikomos aukso saugojimo sąskaitoje.

2004 m. valiutų rinkoje vis mažėjo JAV dolerio kursas. Per metus JAV dolerio kursas euro atžvilgiu sumažėjo 8 procentais. Esant fiksuotam lito ir euro kursui, Lietuvos bankas valiutų kurso rizikos išvengia, didžiąją užsienio atsargų dalį investuodamas eurais. Ši rizika būdinga tik aukso, kurio kaina išreikšta JAV doleriais, investicijoms. Aukso kaina JAV doleriais pernai padidėjo 5 procentais, tačiau, įvertinus JAV dolerio kurso kritimą, šalies aukso atsargų vertė sumažėjo 8 mln. litų.

¹ Modifikuota finansinė trukmė (MFT) apytiksliai parodo, kiek santykinai pasikeis investicijos vertė pasikeitus pelningumo normoms.

Lietuvos bankui praėjusiais metais sumažinus, kaip jau minėta, atlyginimą už valiutos keitimo sandorius, pastebimai padaugėjo šių sandorių su komerciniais bankais. Tai padidino užsienio atsargų dydžio svyravimus, dėl to daugiau dėmesio reikėjo skirti operatyviam likvidumui valdyti.

Investicijų saugumas užtikrinamas užsienio atsargas investuojant tik į aukšto reitingo emitentų vertybinius popierius, o sandorius sudarant tik su aukštus reitingus turinčiomis finansų institucijomis. Praėjusiais metais nemažai pakeitimų padaryta tobulinat skolinimo rizikos valdymą. Nuo 2004 m. pradžios pradėta taikyti nauja skolinimo rizikos valdymo sistema. Individualūs sandorio šalių ir kai kurių emitentų limitai nuo šiol grindžiami didžiausio tikėtino nuostolio metodika. Taikant nemokumo tikimybes ir nuostolių išieškojimo koeficientą, apskaičiuojama, kaip kiekvienos įsipareigojimų rūšies limitai buvo panaudoti. Nauja sistema leidžia integruotai ir atsižvelgiant į operacijų rizikingumą įvertinti emitento arba (ir) sandorio šalies įsipareigojimų Lietuvos bankui lygi.

Užsienio atsargų investicijų pelningumui nepalankios išorės sąlygos vis labiau verčia centrinius bankus investuoti į iki šiol jiems naujas finansines priemones. Lietuvos bankas praėjusiais metais pradėjo investuoti į euro zonos valstybių specializuotų kredito įstaigų užtikrintus skolos vertybinius popierius. Palyginti su euro zonos šalių vyriausybės vertybiniais popieriais, šie vertybiniai popieriai yra aukštesnio pelningumo. Į šias finansines priemones pernai vidutiniškai investuota daugiau kaip 4 procentai užsienio atsargų.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos

2004 m. sausio 19 d. pradėjusi veikti nauja Lietuvos banko mokėjimo sistema LITAS, skirta mokėjimams vykdyti ir realiu, ir nustatytu laiku, pakeitė nuo 1993 m. veikusią sistemą TARPBank. Sistemoje taikomos pažangios kredito, likvidumo ir operacinės rizikos valdymo priemonės. Sistemos LITAS apsaugą ir veiklos patikimumą garantuojančios priemonės pagrįstos nacionaliniais ir tarptautiniais standartais.

Praėjusių metų pabaigoje jos dalyviai buvo: Lietuvos bankas, 9 šalies bankai, 2 užsienio bankų skyriai ir Centrinė kredito unija. Vykdydami atsiskaitymus už vertybinius popierius, šia sistema taip pat naudojosi 11 vertybinių popierių rinkos dalyvių (Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas – LCVPD ir Vertybinių popierių komisijos prižiūrimos finansų maklerio įmonės).

Pernai mokėjimo sistemoje LITAS¹ iš viso apdorota 15,8 mln. mokėjimo nurodymų, kurių vertė – 193,9 mlrd. litų. Vidutiniškai per dieną buvo atliekama 62,1 tūkst. mokėjimo operacijų, kurių vertė – 760,4 mln. litų, o vidutinis vieno mokėjimo dydis – 12,3 tūkst. litų. Palyginti su 2003 m., vidutinis dienos operacijų skaičius padidėjo 15 procentų, o vidutinė dienos mokėjimų vertė – 22 procentais.

Mokėjimo sistemoje LITAS 2004 m. apdorota 18,8 procento visų Lietuvoje atliktų mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų, o mokėjimų vertė sudarė 46,7 procento visų šios rūšies mokėjimų šalyje vertės. Daugiausia mokėjimų (114,2 tūkst.) sistemoje LITAS atlikta gruodžio 30 d., o didžiausia mokėjimų suma (apie 1,4 mlrd. Lt) įregistruota gruodžio 31 d.

2004 m. mokėjimai realiu laiku sudarė 3 procentus viso sistemos LITAS mokėjimo operacijų skaičiaus ir 31,8 procento visų mokėjimų vertės. Sistemoje LITAS, kaip ir daugelyje kitų valstybių sistemų, realiu laiku paprastai vykdomi didelės vertės mokėjimai. Vidutinis mokėjimo realiu laiku dydis pernai buvo apie 130 tūkst. litų, o mokėjimo nustatytu laiku vidutinis dydis – 8,6 tūkst. litų. Nuo rugsėjo 20 d., sistemos dalyviams pradėjus vykdyti sąlyginius debeto mokėjimus, per dieną vidutiniškai buvo atliekama 413 tokių operacijų, kurių apimtis – 364,5 tūkst. litų. Vidutinis sąlyginio debeto mokėjimo dydis – 881 litas.

¹ Įskaitant mokėjimus sistemoje TARPBank nuo 2004 m. sausio 2 d. iki sausio 18 d.

Tarpbankiniai mokėjimai

Metai	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis ¹ , %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis ¹ , %
2002	11 661	46,1	79,5	144 611	571,6	67,4
2003	13 709	54,0	77,2	158 018	622,1	65,4
2004	15 824	62,0	76,3	193 907	760,4	62,2

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros funkcijoms vykdyti Lietuvos banko valdyba 2004 m. rugsėjo 23 d. patvirtino Sistemiskai svarbių mokėjimo sistemų vertinimo metodiką. Pagal šią metodiką įvertinta mokėjimo sistema LITAS.

Praėjusiais metais Lietuvos bankas kartu su ECB ir Liuksemburgo centriniu banku pradėjo vertinti, ar LCVPD vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos ryšys su Liuksemburge veikiančio tarptautinio vertybinių popierių depozitoriumo *Clearstream Banking Plc.* atsiskaitymo sistema atitinka ES vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų, taikomų ECBS vykdant kreditavimo operacijas, standartus. Vertinimo procesas baigsis pirmojoje 2005 m. pusėje. Šio vertinimo tikslas – nustatyti, ar, Lietuvai tapus euro zonos nare, ryšys tarp minėtų atsiskaitymo sistemų leis *Clearstream Banking Plc.* saugomus vertybinius popierius pateikti užstatu Lietuvos bankui pastarojo kreditavimo operacijoms užtikrinti.

Lietuvos banko valdyba 2004 m. gruodžio 23 d. posėdyje pritarė Lietuvos banko integracijos į mokėjimo sistemą TARGET² kryptims, numatančioms pagrindinius Lietuvos banko ir šalies bankų darbus ir terminus jiems atlikti rengiantis dalyvauti sistemoje TARGET arba ją pakeisiančioje sistemoje TARGET2. Pasirengus integruotis į sistemas TARGET ir TARGET2 nustatytu laiku, realiai prie vienos iš jų bus jungiamasi tik tada, kai Lietuvoje bus įvestas euras.

¹ Koncentracijos lygis – tai 3 sistemos dalyvių, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis tarp visų mokėjimo operacijų.

² Sistema TARGET pradėjo veikti 1999 m. sausio 2 d. Tai decentralizuota sistema, kurią sudaro 15 nacionalinių ES senbuvė mokėjimo sistemų ir ECB mokėjimo mechanizmas. 2003 m. ECBS pradėjo kurti mokėjimo sistemą TARGET2, į kurią bus įtrauktos pažangiausios mokėjimo sistemų funkcijos. TARGET2, kitaip negu dabartinė sistema TARGET, turės bendrą techninį pagrindą. Numatoma, kad TARGET2 pradės veikti 2007 m. sausio 2 d.

III. Grynujų pinigų valdymas

Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas iš apyvartos

Praėjusiais metais grynujų pinigų apyvartoje, įskaitant progines monetas ir numizmatinius rinkinius, padaugėjo 457,8 mln. litų. Į apyvartą išleista šiek tiek daugiau kaip 2 mlrd. litų, o išimta iš jos – beveik 1,6 mlrd. litų. 2004 m. gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 5,6 mlrd. litų (prieš metus – 5,1 mlrd. Lt).

Grynasis pinigų išleidimas ir išėmimas

(mln. Lt)

Metai	Ketvirčiai				Iš viso
	I	II	III	IV	
2004	-153,2	203,4	104,1	303,5	457,8
2003	103,4	268,4	52,0	491,0	914,8

2004 m. balandžio mėn. į apyvartą išleistos proginė 50 litų sidabro moneta ir apyvartinė 1 lito moneta, skirtos Vilniaus universiteto 425-erių metų sukakčiai, birželio mėn. – proginė 50 litų sidabro moneta, skirta Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansambliui. Tai trečioji serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“ moneta. Pirmojo Lietuvos Statuto 475-erių metų sukakčiai skirta proginė 50 litų sidabro moneta išleista į apyvartą rugsėjo mėn. Gruodžio mėn. apyvartoje pasirodė proginė 50 litų sidabro moneta, skirta Kuršių nerijai (UNESCO pasaulio paveldas).

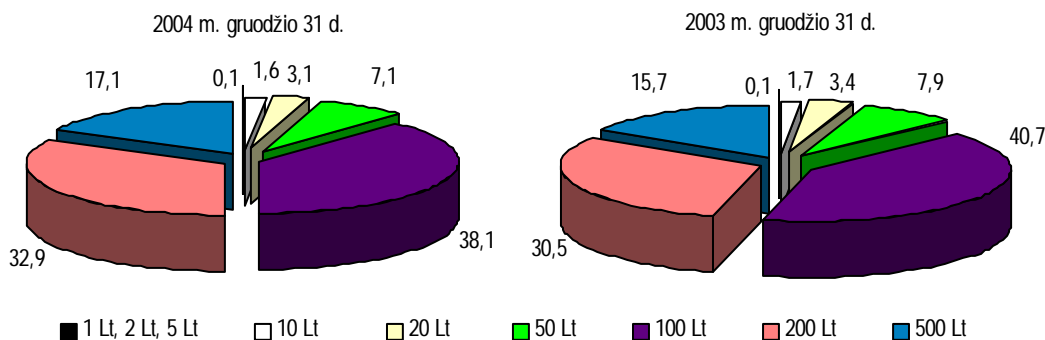
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra

2004 m. gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 60,9 mln. vienetų banknotų ir 551,5 mln. vienetų monetų. Banknotų apyvartoje skaičius praėjusiais metais padidėjo 1,9 mln. vienetų, o jų nominalioji vertė – 447,5 mln. litų. Monetų apyvartoje skaičius padidėjo 57,8 mln. vienetų, o jų nominalioji vertė – 10,3 mln. litų.

2004 m. pabaigoje didžiausia visos banknotų apyvartoje nominaliosios vertės dalis (38,1%) buvo 100 litų banknotais, nors nuo metų pradžios ji sumažėjo 2,6 punkto. Pernai 2,4 punkto padidėjo 200 litų banknotų dalis ir 1,4 punkto – vis plačiau naudojamų 500 litų banknotų dalis.

Banknotų apyvartoje struktūra

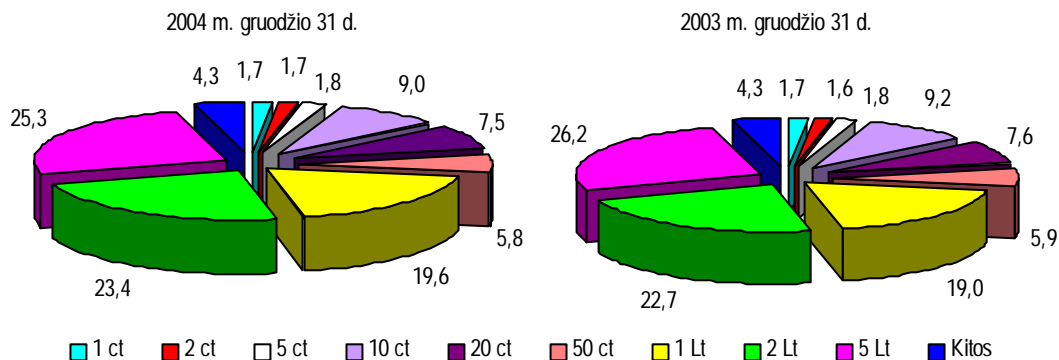
(procentais; palyginta su visa banknotų nominaliąja verte)

Gruodžio mėn. pabaigoje 1, 2 ir 5 litų monetos sudarė šiek tiek daugiau negu du trečdalius (68,3%) visos monetų apyvartoje nominaliosios vertės. Praėjusiais metais minėtų monetų apyvartoje dalis pakito nedaug: 1 lito ir 2 litų monetų – iš viso padidėjo 1,3 punkto, o 5 litų – sumažėjo 0,9 punkto.

Monetų apyvartoje struktūra

(procentais; palyginta su visa monetų nominaliąja verte)

Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas

Lietuvos bankas, vykdydamas savo išimtinę teisę – išleisti į apyvartą ir išimti iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, sudaro šalies grynųjų pinigų (banknotų ir monetų) atsargas, kurios saugomos Lietuvos banko saugyklose.

2004 m. visų banknotų ir monetų atsargos buvo pakankamos. Jos leido patenkinti visą grynųjų pinigų poreikį. Saugyklose saugomų tinkamų apyvartai banknotų ir monetų skaičius pernai sumažėjo 63,6 mln. vienetų. Nukalti 37 mln. vienetų naujų 1 cento ir 2 centų monetų.

Susidėvėję ir išimti iš apyvartos visų laidų banknotai ir monetos yra sunaikinami. Praėjusiais metais sunaikinta daugiau kaip 40 mln. vienetų išimtų iš apyvartos banknotų ir 22 mln. vienetų monetų.

IV. Kredito įstaigų priežiūra

Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys

Lietuvos bankas 2004 m. nuosekliai dirbo, siekdamas įgyvendinti tarptautinę praktiką atitinkančią kredito įstaigų priežiūros sistemą, skatindamas bankus tobulinti savo vidaus kontrolės sistemas, tinkamai įvertinti, kontroliuoti bei valdyti įprastinę riziką ir laiku nustatyti naujas problemas, iš anksto numatyti priemones, kurių reikėtų imtis siekiant išlaikyti stabilią banko veiklą rinkoje susiklosčius tam tikroms nepalankioms aplinkybėms. Be to, panaudojant dokumentinės priežiūros teikiamas galimybes ir atliekant inspektavimus, buvo nuolat stebima, kaip bankai laikosi nustatytų veiklos riziką ribojančių normatyvų ir kitų saugios veiklos reikalavimų.

2004 m. išsiskyrė tuo, kad teko atlikti nemažai bankų veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimų Lietuvai įstojus į ES, įgyvendinant naujas Lietuvos Respublikos bankų įstatymo ir Lietuvos banko įstatymo nuostatas. Siekiant įgyvendinti supaprastintas įėjimo į rinką procedūras ES šalių jurisdikcijai priklausantiems bankams, norintiems pradėti veiklą mūsų šalyje, pakeistos kai kurios licencijavimo procesą reglamentuojančios taisyklės, apibrėžta Lietuvos Respublikos bankų ir jų kontroliuojamų finansų įmonių filialų steigimo ir (ar) finansinių paslaugų teikimo kitoje ES valstybėje neįsteigus filialo tvarka ir kitose ES valstybėse licencijuotų užsienio bankų ir jų kontroliuojamų finansų įmonių teisės teikti finansines paslaugas Lietuvoje įgyvendinimo tvarka.

Atsižvelgiant į pasikeitusias bankų veiklos sąlygas įstojus į ES ir bankų sektoriaus plėtrą, pernai patvirtinti kapitalo pakankamumo normatyvo skaičiavimo pakeitimai. Siekiant sudaryti vienodas konkurencines sąlygas Lietuvos bankams bendroje ES erdvėje, jiems taikomas kapitalo pakankamumo normatyvas sumažintas nuo 10 iki 8 procentų, o Maksimalios bendrosios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas pakeistas nustatant, kad eurų pozicija bankuose neribojama.

Praėjusiais metais patikslinta keletas apskaitą ir atskaitomybę reglamentuojančių teisės aktų. Vadovaujantis ES reikalavimais tobulinti apskaitos sistemą pagal patobulintus tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus, patvirtinta nauja Finansinės grupės ataskaitų konsolidavimo ir jungtinės (konsoliduotos) priežiūros taisyklių redakcija. Šiose taisyklėse nustatytos finansinės grupės konsoliduotų ataskaitų rengimo sąlygos ir būdai, jų pateikimo Lietuvos bankui ir skelbimo visuomenei tvarka. Pakeistose Užsienio bankų filialų, veikiančių Lietuvoje, priežiūros taisyklėse apibrėžtos nevienodos priežiūros sąlygos ES valstybėse licencijuotų užsienio bankų filialams ir užsienio bankų, licencijuotų trečiojoje šalyje (ne ES narėse), filialams. Taisyklėse taip pat nustatyta užsienio bankų filialų ataskaitų pateikimo Lietuvos bankui ir skelbimo visuomenei tvarka.

2004 m. Lietuvos bankas toliau nemažai dėmesio skyrė bankų rizikų valdymo gerinimui. Įvertinus tai, kad pastaruoju metu bankai atsisako tam tikros veiklos (pvz., saugos, grynųjų pinigų inkasacijos, informacinių sistemų priežiūros, programinės įrangos kūrimo) ir sudaro banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo sandorius su trečiaisiais asmenimis, kartu siekiant užtikrinti, kad po tokių sandorių sudarymo banko veikla išliktų stabili ir patikima, o priežiūrai nekiltų kliūčių tinkamai vykdyti savo funkcijas, patvirtintos Banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo taisyklės.

Pernai patvirtinta ir nuo įstojimo į ES dienos pradėta taikyti nauja likvidumo normatyvo skaičiavimo tvarka, parengta remiantis ES šalių praktika, Bazelio komiteto nuostatomis ir siekiu visapusiškiau parodyti bankų veiklos riziką. Bankai skatinami savo lėšas patikėti stabilesnės raidos šalių finansų ir kredito institucijoms.

Pastaruoju metu gana sparčiai didėjantis paskolų portfelis patvirtina, kad šiai veiklos sričiai ir toliau turi būti skiriama pakankamai dėmesio. Siekiant tobulinti paskolų rizikos valdymą ir sudaryti galimybes bankams nuosekliai pereiti prie skolininkų vidaus reitingų modelių, rekomenduojamų Bazelio komiteto Naujajame kapitalo susitarime ir ES direktyvose, pernai Lietuvos banke pradėtas įgyvendinti tolesnis

centralizuotai tvarkomos paskolų rizikos duomenų bazės plėtros koncepcijos etapas. Numatoma pradėti grupuoti paskolų gavėjus atsižvelgiant į verslo pobūdį, pagal nustatytus kriterijus pradėti kaupti informaciją apie paskolos gavėjų išsipareigojimų nevykdymą. Tokia informacija vėliau leis apskaičiuoti skolininkų išsipareigojimų nevykdymo tikimybę, būtiną siekiant pradėti naudoti vidaus reitingų modelius. Be to, numatoma patobulinti informacijos apie paskolos gražinimo užtikrinimo priemones kaupimą, kai turtas įkeičiamas keliems kreditoriams, į minėtų užtikrinimo priemonių sąrašą įtraukti finansinį užstatą, atitinkantį Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymo reikalavimus.

Viena iš svarbių Lietuvos banko veiklos kryptį kredito įstaigų priežiūros srityje – tai rengiamasis šalyje įgyvendinti Bazelio komiteto Naujajį kapitalo susitarimą ir naują ES Kapitalo direktyvą, kurios kol kas dar nepatvirtino Europos Parlamentas. Susitikimuose su šalies bankų atstovais buvo siekiama įvertinti bankų pasirengimą taikyti naujus kapitalo reikalavimus, ypač įvertinant kredito ir operacinę rizikas, atkreipti dėmesį į pagrindinius reikalavimus, nustatyti kylančias problemas ir bankų ketinimus vėliau taikyti sudėtingesnius kapitalo poreikio skaičiavimo metodus. Be to, bankai paprašyti pasirengti numatomam paraleliniam kapitalo pakankamumo apskaičiavimui pagal ankstesnius ir naujuosius reikalavimus. 2004 m. pabaigoje Lietuvos bankas pradėjo rengti taisykles numatomiems pereinamojo laikotarpio paraleliniams kapitalo pakankamumo skaičiavimams pagal ES Kapitalo direktyvos reikalavimus atlikti.

Atsižvelgdamas į pažangią užsienio šalių priežiūros institucijų praktiką, Lietuvos bankas tobulina taikomus kredito įstaigų priežiūros metodus ir priemones. Praėjusiais metais peržiūrėta vienos iš svarbiausių nuolatinės priežiūros priemonių – inspektavimo – tvarka. Ankstesnioji *CAMELS* reitingais pagrįsta inspektavimo metodika pakeista į rizikas sukonzentruoto inspektavimo sistema. Bendro inspektavimo metu tikrinami banko valdymas, vidaus kontrolė bei kredito, likvidumo, rinkos ir operacinės rizikų valdymo sistemos veiksmingumas. Atliekant tikslinį inspektavimą, tikrinamos tam tikros dėmesio reikalingos veiklos sritys.

Pernai nemažai dėmesio skirta tarpvalstybiniam bendradarbiavimui. Lietuvos banko atstovai kaip visateisiai nariai ištraukė į įvairių ES institucijų ir ECBS darbo grupių, kuriose sprendžiamos aktualios finansų sektoriaus priežiūros problemos, veiklą. 2004 m. pradžioje pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Švedijos finansų sektoriaus priežiūros institucija, kurios atstovai vėliau lankėsi Lietuvos banke ir aptarė naujų kapitalo reikalavimų taikymo klausimus. Vokietijos finansų sektoriaus priežiūros institucijos kvietimu Lietuvos banko atstovai dalyvavo darbo susitikime Bonoje ir aptarė vienodos ES licencijos bankams išdavimo klausimus. Susitikime Helsinkyje su Suomijos finansų priežiūros tarnybos atstovais apsikeista informacija apie Sampo ir Nordea bankų grupių įstaigų priežiūrą, aptarti naujų kapitalo reikalavimų įgyvendinimo klausimai, apsvarstytos galimybės papildyti bendradarbiavimo sutartį. Ukrainos nacionalinio banko atstovai Lietuvos banke buvo supažindinti su šalies bankų sistema ir įvairiais bankų priežiūros organizavimo aspektais bei priežiūrai taikomais reikalavimais.

Kredito įstaigų veiklos apžvalga

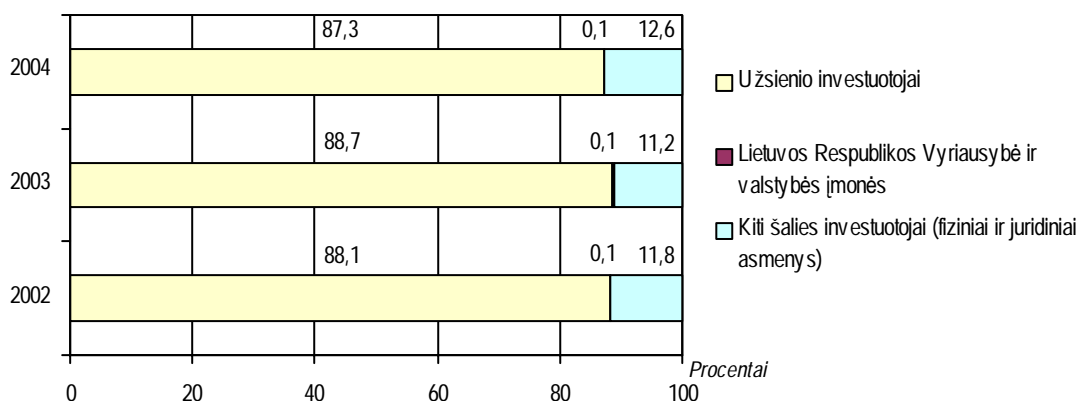
Bankų sektorius. 2004 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 10 šalies bankų, turinčių 118 filialų (skyrių), taip pat 2 užsienio bankų skyriai ir 3 užsienio bankų atstovybės. Be to, 2005 m. pradžioje Lietuvos bankas buvo gavęs 48 pranešimus iš įvairių ES šalių finansinių paslaugų priežiūros tarnybų apie jų prižiūrimų kredito įstaigų ketinimus pasinaudoti laisve teikti paslaugas ir pradėti veiklą Lietuvoje neįsteigus savo padalinių. Daugiausia tokių bankų buvo iš Didžiosios Britanijos (18), Austrijos (9) ir Vokietijos (8).

Pernai Lietuvos banko licenciją turinčios akcinės bendrovės bankas „NORD/LB Lietuva“, bankas „Hansabankas“, Sampo bankas ir Šiaulių bankas, siekdamos toliau plėtoti veiklą, padidino savo akcinį kapitalą. Visas bankų sistemos akcinis kapitalas, per metus padidėjęs 8,6 procento, 2005 m. pradžioje buvo 1,3 mlrd. litų. Trys bankai savo kapitalo bazę pernai sustiprino ir subordinuotomis paskolomis, kurias buvo leista įskaityti į antrojo lygio kapitalą.

Lietuvos bankų akcinio kapitalo struktūra nuosavybės formomis

(laikotarpio pabaigoje)

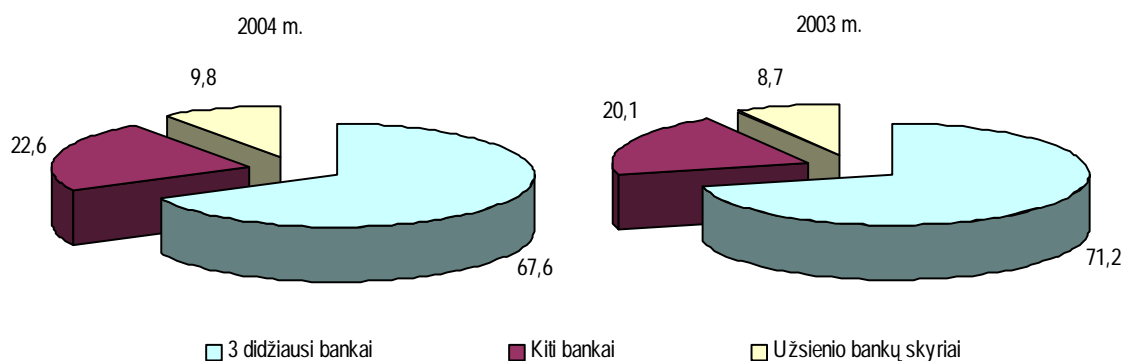
Praėjusiais metais šalies bankai pradėjo įgyvendinti plėtros kaimyninių NVS šalių rinkose planus. Lietuvos banko valdyba leido Ūkio bankui steigti atstovybę Ukrainoje (Kijeve), o vėliau ir Maskvoje. Metų pabaigoje nuspręsta leisti Vilniaus bankui įsigyti tokią Ukrainos akcinio banko „AGIO“ įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį, kad pastarasis bankas taptų jo kontroliuojamas, t. y. taptų jo patronuojamu banku. Be to, Lietuvos banko valdyba leido Baltarusijos atvirajai akcinei bendrovei „DŽEM-BANK“ steigti atstovybę Lietuvoje.

Šalies bankų sektoriaus turtas, neaudituotais duomenimis, pernai išaugo 32,3 procento – iki 29,1 mlrd. litų. Kaip jau minėta, klientams suteiktų paskolų suma (16,9 mlrd. Lt) 2004 m. pabaigoje buvo 39,7 procento didesnė negu metų pradžioje, bankuose laikomų indėlių suma per metus padidėjo 31,6 procento – iki 17,9 mlrd. litų, o gyventojų indėliai (9,8 mlrd. Lt) buvo 24,4 procento didesni negu 2004 m. pradžioje.

Konkurencija ir nevienodi bankų plėtros tempai turi įtakos bankų valdomo turto rinkos struktūrai, kuriai ir toliau būdinga koncentracijos mažėjimo tendencija. Palyginti su 2003 m., 3 didžiausių bankų – akcinių bendrovių Vilniaus banko, „Hansabankas“ ir banko „NORD/LB Lietuva“ – valdomo turto dalis sumažėjo nuo 71,2 iki 67,6 procento. Aktyviau plėtodami savo veiklą, užsienio bankų skyriai 2004 m. pabaigoje užėmė 9,8 procento turto rinkos, o vidutinių ir mažesnių bankų dalis padidėjo iki 22,6 procento. Bene labiausiai koncentruota buvo gyventojų indėlių rinka, kurioje 3 didžiausių bankų dalis (78,3%) buvo tik 0,9 punkto mažesnė negu prieš metus. Kartu pažymėtina, kad daugelyje bankų veiklos sričių pastaruosius ketverius metus koncentracija mažėjo.

Bankų pasiskirstymas rinkoje pagal valdomo turto dalį

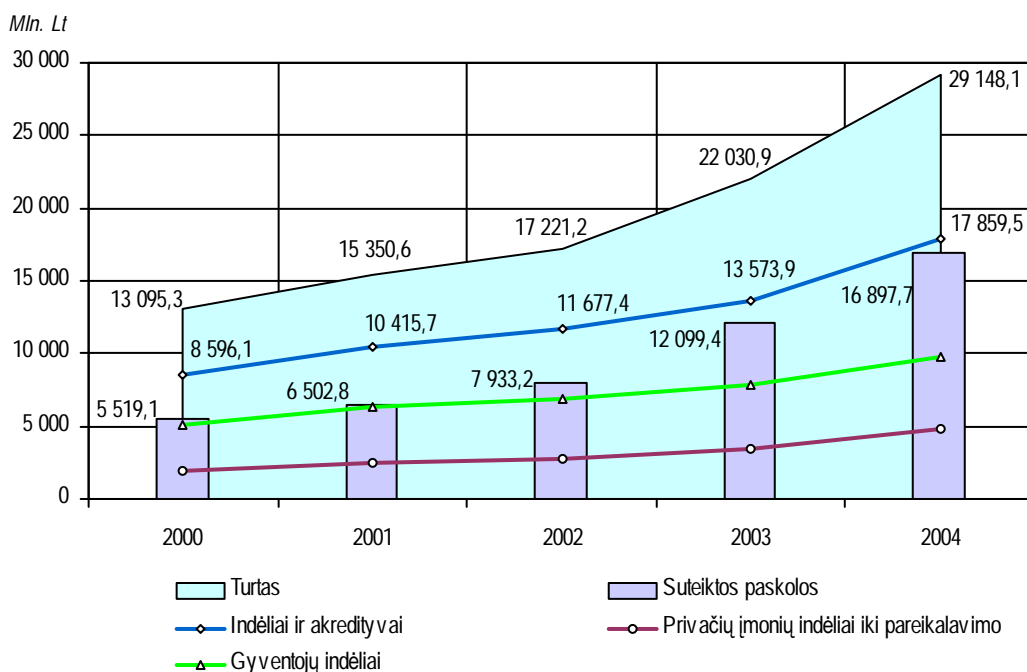
(procentais)

Šalies ūkio raidos skatinamas paskolų poreikis, palankūs ekonominiai lūkesčiai, žemos palūkanų normos ir kai kurie kiti veiksniai 2004 m. turėjo įtakos bankų sistemos turto struktūrai. Pastarosios pokyčiai rodo, kad aktualiausia bankams ir toliau yra paskolų rizika. Dėl aktyvios daugelio bankų kreditavimo strategijos, orientuotos į paskolų portfelio didinimą, klientams suteiktų paskolų dalis pernai padidėjo iki santykinai aukšto lygio – 57,6 procento bankų turto, o kartu su paskolomis finansų institucijoms – iki 64 procentų. Kita vertus, sparčiai šalies bankų paskolų portfelis auga ir dėl mažos, palyginti su kitomis Europos šalimis, pradinės paskolų bazės. Praėjusių metų pabaigoje šalies bankų paskolų portfelis (įskaitant paskolas finansų sektoriaus įmonėms) sudarė tik 30 procentų BVP. Latvijoje ir Estijoje analogiški rodikliai buvo bent 2 kartus, o kitose ES šalyse – net keletą kartų didesni. Nors tai ir rodo, kad erdvė bankų paskolų rinkos plėtrai pakankamai didelė, atkreiptinas dėmesys, jog nuo antrojo 2004 m. pusmečio ir bendro paskolų portfelio, ir daugelio jo sudedamųjų dalių metiniai augimo tempai sulėtėjo. Praėjusiais metais, kaip minėta, labiausiai išaugo paskolų, suteiktų privačioms įmonėms (2,4 mlrd. Lt) ir gyventojams (2 mlrd. Lt), suma. Būsto kreditavimo paskolos, sudarančios daugiau kaip tris ketvirtadalius visų gyventojams suteiktų paskolų, buvo vienas iš sparčiausiai didėjančių bankų turto straipsnių. 2004 m. jų apimtis padidėjo 1,5 mlrd. litų (1,8 k.). Palyginti su kaimyninėmis Latvija ir Estija, būsto paskolų ir šalies BVP santykis yra dar gana mažas. Jam didėti yra potencialių galimybių. Išankstiniais 2004 m. duomenimis, Lietuvos bankų suteiktos gyventojams paskolos būstui įsigyti sudarė 5,5 procento šalies BVP (Estijoje šis rodiklis buvo 15%, Latvijoje – apie 10%).

Bankų sistemos turtas, paskolos ir indėliai

(metų pabaigoje)

Nuo 2004 m. antrojo pusmečio pradėjus taikyti naują abejotinių aktyvų grupavimo tvarką, buvo atsisakyta griežtai fiksuotų specialiųjų atidėjinių normų kiekvienai paskolų kokybės grupei, suteikiant teisę patiems bankams nustatyti šių atidėjinių dydžius savo patvirtintose abejotinių aktyvų vertinimo ir grupavimo taisyklėse, parengtose pagal minimalius Lietuvos banko reikalavimus. Bendra bankų sudarytų specialiųjų atidėjinių balansiniam turtui suma 2004 m. išaugo 36 procentais. Dėl to specialiųjų atidėjinių paskoloms ir paskolų portfelio santykis padidėjo nuo 0,6 iki 0,7 procento. Taigi galima teigti, kad minėtą specialiųjų atidėjinių prieaugį labiausiai lėmė pradėti kaupti atidėjiniai 2 grupės (galimos rizikos) abejotinam turtui, kuriam anksčiau jie nebuvo sudaromi.

Bankų įsipareigojimų struktūros pokyčiai nebuvo labai ryškūs. Įsiskolinimų bankams ir kitoms kredito bei finansų institucijoms dalis (25% visų įsipareigojimų) nepakito, o gyventojų indėlių dalis sumažėjo 3 punktais (nuo 40% iki 37%). Be to, vis populiariausias tampa iki šiol mažai naudotas lėšų

pritraukimo būdas – išleidžiant banko skolos vertybinius popierius. Tokius pokyčius lėmė nemažėjantis kreditavimo poreikis, kuriam finansuoti neužteko indėlininkų lėšų prieaugio, todėl šalies bankai ir Lietuvoje veikiančios užsienio bankų skyriai trūkstantį lėšų gavo iš užsienio bankų (daugiausia iš patronuojančių institucijų) ir leisdami minėtus skolos vertybinius popierius.

Bankų veiklos plėtra teigiamai veikė jų darbo rezultatus. Neaudituoti duomenimis, 2004 m. visi šalies bankai ir užsienio bankų skyriai dirbo sėkmingai ir gavo 296,9 mln. litų pelno (2003 m. – 233,7 mln. Lt). Lietuvos bankų sistemos pelnas nuosekliai augo jau trečius metus iš eilės, o 2004 m. pelnas buvo didžiausias nuo nepriklausomybės atkūrimo.

Galima išskirti keletą pagrindinių veiklos sričių, kurios, palyginti su 2003 m., labiausiai lėmė pelningumą. Pirmiausia labai išaugusio paskolų portfelio uždirbtos pajamos daugiausia lėmė 22 procentais padidėjusias grynąsias pajamas iš palūkanų. Be to, bankų sistema gavo 15 procentų daugiau grynujų pajamų už paslaugas ir iš komisinių, nes išaugo paslaugų apimtis, taip pat kai kuriuose bankuose padidėjo mokesčiai už jų teikiamas paslaugas. Sparti viso šalies ūkio plėtra, taip pat nuolat augantis išperkamosios nuomos, draudimo paslaugų populiarumas teigiamai veikė šalies bankų antrinių bendrovių veiklos rezultatus, todėl 2004 m. bankų investicijos į šių bendrovių nuosavybės vertybinius popierius davė 2,9 karto daugiau pelno.

Santykiniams bankų pelningumo rodikliams (turto ir nuosavybės gražai) praėjusiais metais turėjo įtakos keletas veiksnių. Viena vertus, bankų pajamų bazė, t. y. palūkanas uždirbančio turto dalis, padidėjo nuo 83,9 iki 88,5 procento. Kita vertus, bankai dirbo padidėjusios konkurencijos ir sumažėjusios palūkanų maržos sąlygomis. Realioji palūkanų marža pernai sumažėjo nuo 3,41 iki 2,83 procento, todėl bankų sistemos turto ir nuosavybės gražos rodikliai beveik nepakitę – turto graža buvo 1,2 procento, o nuosavybės graža – 13,4 procento.

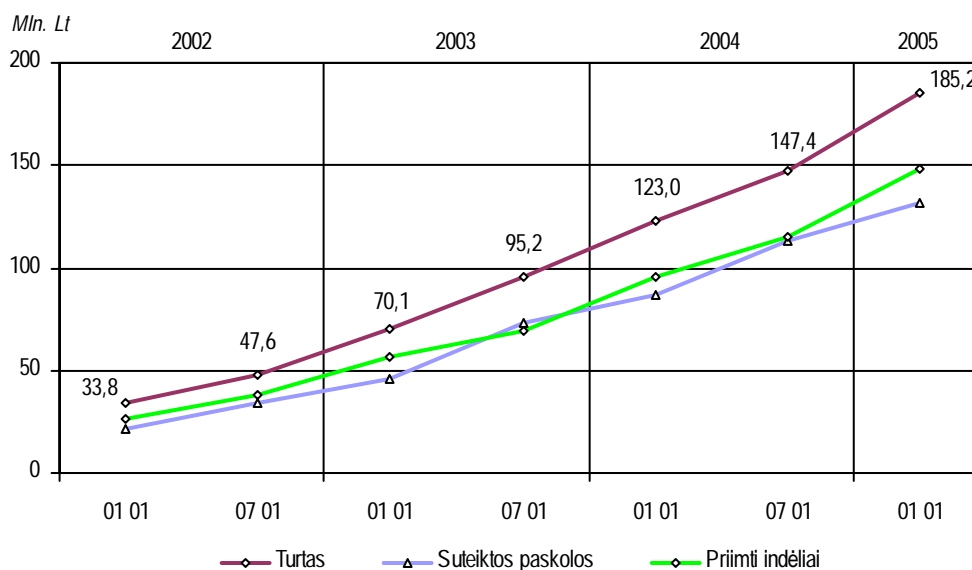
2004 m. darbuotojų skaičius bankuose sumažėjo 5,7 procento, tačiau šio proceso poveikis bendriems veiklos rezultatams buvo mažesnis – dėl tolesnės plėtos bankų sistemos operacijų išlaidos sumažėjo tik 1,2 procento. Vis dėlto veiklos efektyvumo rodiklį, rodantį, kokia pagrindinės veiklos fiksuota pelno dalis užtikrina banko veiklą, bankams pavyko pagerinti. Pernai bankų operacijų ir nusidėvėjimo išlaidoms sunaudota 60,1 procento pagrindinės veiklos pelno. Šis rodiklis buvo 12 punktų geresnis negu 2003 m.

Kredito unijos. Pernai toliau buvo steigiamos naujos kredito unijos, didėjo jau veikusių unijų narių skaičius. Lietuvos banko valdybai išdavus veiklos licencijas 4 naujoms kredito unijoms, 2004 m. pabaigoje šalyje buvo 61 kredito unija, vienijusi 44,8 tūkst. narių. Šias įstaigas praėjusiais metais papildė daugiau kaip 12 tūkst. fizinių ir juridinių asmenų. Daugiau kaip pusę (34) kredito unijų yra įsteigę žemdirbiai. Kredito unijų pajinis kapitalas per metus padidėjo 1,5 karto.

Kredito unijų turtas pernai padidėjo apie 1,5 karto – iki 185,2 mln. litų, suteiktų paskolų portfelis – iki 131,7 mln. litų, indėlių suma – iki 148,8 mln. litų.

Palyginti su bankais, unijų dalis kredito įstaigų sektoriuje dar nelabai reikšminga: 2004 m. pabaigoje kredito unijų valdomas turtas sudarė apie 0,64 procento bankų sistemos turto. Pernai toliau mažėjo kredito unijų koncentracijos lygis. Pavyzdžiui, 2004 m. gruodžio pabaigoje 10 didžiausių kredito unijų turtas sudarė 45,2 procento, o metų pradžioje – 47,1 procento visų šių įstaigų turto.

Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita

Praėjusiais metais kredito unijos ir toliau vykdė aktyvią kreditavimo politiką, todėl jų nariams suteiktų paskolų dalis padidėjo iki 71,1 procento šių įstaigų turto. Metų pabaigoje specialiuosius atidėjinius paskoloms ir sukauptoms pajamoms buvo sudariusios 46 kredito unijos, o bendra atidėjinių paskoloms suma išaugo 2,1 karto. Kadangi minėtų atidėjinių apimtis didėjo sparčiau už paskolų portfelį, paskolų kokybės rodikliai šiek tiek pablogėjo. Specialiųjų atidėjinių paskoloms ir paskolų santykis padidėjo nuo 0,5 iki 0,7 procento, o neveiksnių (III, IV, V grupės) paskolų dalis padidėjo nuo 1,7 iki 2,1 procento visų paskolų.

2004 m. 45 sėkmingai dirbusios kredito unijos gavo 1,1 mln. litų pelno, o 16 unijų patyrė 229,3 tūkst. litų nuostolių. Visuotinių narių susirinkimų dar nepatvirtintų ataskaitų duomenimis, grynasis kredito unijų pelnas buvo 914,6 tūkst. litų.

Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo pajamos iš palūkanų (88,8% visų pajamų). O išlaidų struktūra pernai pasikeitė – augant operacijų išlaidoms, jų dalis padidėjo 2,9 punkto – iki 42,7 procento visų išlaidų, o išlaidų palūkanoms dalis sumažėjo nuo 45,8 procento iki 42 procentų.

Centrinės kredito unijos (CKU) narės praėjusių metų pabaigoje buvo 53 kredito unijos. Jos valdomas turtas pernai išaugo 1,4 karto (iki 44,9 mln. Lt), o indėlių suma – 1,5 karto (iki 36,6 mln. Lt). Siekdamą padėti savo narėms, 2004 m. CKU sprendė 4 kredito unijų likvidumo problemas, suteikdama paskolas iš Likvidumo palaikymo rezervo. Tačiau likvidumo paskolas sudarė tik nedidelę dalį (mažiau negu 1%) visų Centrinės kredito unijos suteiktų paskolų. Didžiausia CKU turto dalis (61%) buvo investuota į šalies VVP.

Pagrindinė CKU pajamų dalis (89%) 2004 m. gauta iš palūkanų, o didžiausios išlaidų dalys – išlaidos palūkanoms (46,6%) ir operacijų išlaidos (45%). Neaudituotų finansinių ataskaitų duomenimis, pernai CKU uždirbo 137 tūkst. litų pelno – 3,3 karto daugiau negu 2003 m. Tą lėmė dvigubai išaugusios pajamos už paslaugas ir iš komisinių bei sumažėję specialieji atidėjiniai.

Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Vienas iš pagrindinių normatyvų, kurių privalo laikytis bankai, yra kapitalo pakankamumo rodiklis. 2004 m. jam darė įtaką keletas veiksnių. Viena vertus, akcinio kapitalo didinimas ir pelninga veikla stiprino kapitalo bazę, kita vertus, dėl sparčiai augusio paskolų portfelio padidėjo bankų prisiimta turto rizika. Kaip jau minėta, siekdamas šalies bankų veiklos sąlygas priartinti prie kitose ES šalyse taikomų

reikalavimų, Lietuvos bankas nuo 2004 m. gruodžio 1 d. sumažino kapitalo pakankamumo normatyvo dydį nuo 10 iki 8 procentų. Praėjusių metų pabaigoje visi šalies bankai vykdė šį normatyvą. Bendras bankų sistemos kapitalo pakankamumas buvo 12,3 procento. Bankų sistemos kapitalo bazė buvo 2,3 mlrd. litų, o didžiausią jos dalį (82,6%) sudarė stabiliausias pirmojo lygio kapitalas. Kapitalas, skirtas bankų knygos rizikai sumažinti, buvo 1,4 mlrd. litų, o prekybos knygos rizikai sumažinti – 39,6 mln. litų.

Bankai, kurių kapitalo pakankamumas didesnis, esant toms pačioms veiklos sąlygoms, nepažeisdami minimalaus šio normatyvo reikalavimo, būtų galėję prisiimti apie 9,9 mlrd. litų dydžio papildomos turto rizikos. Kitaip tariant, dėl šalies bankų kapitalo atsargų 2004 m. pabaigoje, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms rinkoje, nepažeidžiant kapitalo pakankamumo normatyvo tuo metu buvusią specialiuųjų atidėjinių apimtį galima buvo padidinti apie 4,7 karto.

Bankų sistemos likvidumas praėjusių metų pabaigoje buvo 41,7 procento – beveik 12 punktų didesnis už Lietuvos banko nustatytą minimumą. Likvidumo rizika aktualesnė mažesniems bankams. Šalies bankai, kurių pagrindiniai akcininkai yra finansiškai stiprūs užsienio bankai, gali veikti turėdami gerokai mažiau likvidžių atsargų, nes prireikus juos operatyviai paremtų patrunuojančios institucijos.

Bendroji atvira užsienio valiutų pozicija, per metus sumažėjusi 8,9 punkto, 2004 m. pabaigoje sudarė 1,9 procento bankų sistemos kapitalo. Panaikinus apribojimus pozicijai eurais, kai kuriuose bankuose ji pastebimai išaugo, tačiau bendroji atvira pozicija daugelyje bankų svyravo ties 1,5 procento riba, t. y. buvo gerokai mažesnė už didžiausią leistiną (bendroji atvira pozicija negali būti didesnė kaip 25%, o vienos valiutos ar tauriųjų metalų atvira pozicija – 15 % banko kapitalo).

Kredito unijoms dėl jų veiklos ypatybių taikomas didesnis negu bankams kapitalo pakankamumo reikalavimas – ne mažiau kaip 13 procentų. Praėjusių metų pabaigoje bendras kredito unijų kapitalo pakankamumas buvo 16,5 procento. Dėl šio normatyvo vykdymo sunkumų kilo tik Alytaus kredito unijai, pradėjusiai veiklą antroje 2004 m. pusėje, tačiau, padidinus jos pajinį kapitalą, 2005 m. sausio pradžioje ši kredito įstaiga jau vykdė minimalų reikalavimą.

Kredito unijų sistemos likvidumas (85,6%) buvo beveik 3 kartus didesnis už minimalų (30%). Vis dėlto kai kuriose kredito unijose dėl ilgalaikių paskolų finansavimo trumpalaikių indėlių lėšomis artimiausią pusmetį galimi neigiami pinigų srautai. Prireikus jos galėtų tikėtis likvidumo palaikymo paramos iš Centrinės kredito unijos. Pastaroji pernai vykdė visus jai nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

V. Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje

Lietuvos bankas nuo Lietuvos narystės ES pradžios įsiliejo į Europos centrinių bankų sistemą ir kaip visateisis narys dalyvauja ECB bendrosios tarybos ir visų pagrindinių ECBS veiklos sričių komitetų darbe. ECBS komitetas (šiuo metu jų yra 12), suformuotas vadovaujantis ECB darbo reglamentu, sudaro nacionalinių centrinių bankų atstovai. Nepriklausančių euro zonai ES narių centrinių bankų atstovai dalyvauja ECBS komitetų posėdžiuose, kai juose nagrinėjami Bendrosios tarybos kompetencijai priskirti klausimai. Bendrajai tarybai tenka pagrindinė atsakomybė už pranešimus apie ES valstybių ne euro zonos narių konvergenciją, ji taip pat teikia patarimus dėl būtino pasirengimo neatšaukiamai nustatyti šių valstybių valiutų keitimo kursus, įvertina Valdančiosios tarybos sprendimus, susijusius su pinigų politika ir kt.

2004 m. spalio mėn. ECB pateikė ES Tarybai pranešimą apie konvergenciją. Jame išnagrinėta naujų ES narių bei Švedijos ekonominės konvergencijos ir nacionalinės teisės suderinamumo su Europos Bendrijos steigimo sutartimi bei ECBS ir ECB statutu pažanga. Taryba, remdamasi ECB ir Europos Komisijos parengtais pranešimais, įvertino, ar valstybės narės tenkina bendrajai valiutai įsivesti reikalingas sąlygas. ECB vertinimu, Lietuva jau 2004 m. viduryje vykdė beveik visus euro įvedimui nustatytus reikalavimus.

Vertinant teisinę konvergenciją, minėtame pranešime konstatuota, kad tam tikros Lietuvos teisės nuostatos dėl Lietuvos banko tikslų, nepriklausomumo ir integracijos į Eurosystemą dar nevisiškai suderintos su Europos Bendrijos steigimo sutartimi bei ECBS ir ECB statutu. Todėl Lietuvos bankas teiks pasiūlymus dėl visiško nacionalinės teisės aktų suderinimo su minėtų Sutarties ir Statuto nuostatomis iki euro įvedimo Lietuvoje.

Dalyvaudamas ECBS, Lietuvos bankas 2004 m. reguliariai teikė ECB pinigų statistikos, valstybės finansų, bendrosios ekonominės statistikos ir kai kuriuos kitus duomenis. Reguliariai buvo atnaujinamas ir teikiamas ECB Lietuvos pinigų finansinių institucijų (PFI) sąrašas. Be to, nuo narystės ES pradžios Lietuvos bankas prisijungė prie bendros ES PFI sąrašo duomenų bazės. Taip pat parengta ir pateikta informacija ECB leidiniui „Obligacijų rinkos ir ilgalaikės palūkanų normos euro zonai nepriklausančiose ES šalyse ir narystės ES siekiančiose šalyse“. Lietuvos bankas pasirengė nuo 2005 m. teikti ECB tiek pat šalies PFI balanso duomenų, kiek jų teikia euro zonai nepriklausančių senųjų ES narių centriniai bankai.

Bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis

Šiuo metu Lietuvos ir Tarptautinio valiutos fondo (TVF) bendradarbiavimo pagrindas yra 12 mėn. ciklo ekonominės konsultacijos, numatytos TVF Steigimo sutarties IV straipsnyje.

Praėjusių metų gruodžio 1–10 d. Lietuvoje dirbusi TVF ir Lietuvos 2004 m. ekonominių konsultacijų misija teigiamai įvertino šalies vykdomą ekonominę ir finansų politiką bei tolesnes jos perspektyvas. TVF ekspertai pasiūlė Lietuvai toliau vykdyti struktūrines reformas, atkreipė dėmesį į valdžios sektoriaus finansų skaidrumą ir veiksmingą kontrolę, į didėjantį šalies einamosios sąskaitos deficitą ir kitus valstybės finansų politikai svarbius klausimus.

Visos ES šalys intensyviai derina bendrą poziciją TVF svarstomais klausimais. Lietuvos banko atstovai dalyvavo kas du mėnesius vykstančiuose ES Ekonomikos ir finansų komiteto TVF pakomitečio posėdžiuose. 2004 m. juose buvo svarstomi krizių prevencijos, TVF skolinimo prasiskolinusioms šalims, kreditų koncentracijos, TVF kaip privilegijuoto kreditoriaus ateities, kolektyvinių veiksmų

sąlygų, TVF skurdo mažinimo ir plėtros programos finansavimo, TVF vaidmens mažas pajamas gaunančiose šalyse, labai išsiskolinusių ir skurdžių šalių rėmimo, Turkijos, Argentinos ir Brazilijos konsultacijų TVF Steigimo sutarties IV straipsnio pagrindu, piktnaudžiavimo finansų sistemoje ir kovos su terorizmu klausimai.

Lietuva aktyviai dalyvauja derinant bendrą Šiaurės ir Baltijos šalių (ŠBŠ) grupės poziciją įvairiais TVF vykdančiojoje valdyboje svarstomais klausimais. Be to, Lietuvos banko atstovai keturis kartus per metus dalyvauja ŠBŠ grupės Pinigų ir finansų komiteto tikrųjų ir pakaitinių narių susitikimuose. Pernai juose priimti sprendimai, susiję su pasirengimu TVF ir Pasaulio banko (PB) aukščiausio valdymo organo – Valdytojų valdybos – pusmečio ir metų susitikimams, aptarti TVF veiklos prioritetai, svarstyta ŠBŠ grupės parengta ataskaita apie dabartines TVF aktualijas ir darbo metodus ŠBŠ grupėje, ataskaita „TVF vaidmuo ateityje“, rotacija ŠBŠ atstovybėje bei kiti TVF politikos klausimai.

2004 m. balandžio ir spalio mėn. Vašingtone įvyko atitinkamai devintasis ir dešimtas TVF Tarptautinio pinigų ir finansų komiteto (TPFK) susitikimai. Juose svarstyti pasaulio ekonomikos ir finansų rinkų bei jų augimo 2005 m. perspektyvų, TVF stebėsenos funkcijos veiksmingumo didinimo ir krizių prevencijos stiprinimo, TVF ir tarptautinės pagalbos stiprinimo mažas pajamas gaunančioms šalims ir kiti klausimai.

Praėjusių metų spalio mėn. vykusiam TVF ir PB valdytojų valdybos metiniame susitikime buvo apsvaistyta TVF ir PB metų ataskaita, TVF TPFK pirmininko ir TVF Jungtinio plėtros komiteto ataskaitos, aptarti TVF administraciniai ir finansiniai metų, pasibaigiančių 2005 m. balandžio 30 d., biudžeto klausimai.

VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos banko veiklos skaidrumas

Atlikdamas savo funkcijas, Lietuvos bankas taiko tarptautinius ir pagal centrinių bankų praktiką parengtus veiklos skaidrumo standartus. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, o Lietuvos bankui įsitraukus į ECBS, tapo būtina vykdyti naujus reikalavimus šioje srityje.

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo ateityje įvesti eurą, todėl Lietuvos bankas daug dėmesio skiria visuomenės informavimui, kad būtų tinkamai ir laiku pasirengta šiam svarbiam įvykiui.

Pinigų politikos skaidrumas

Praejusių metų kovo pradžioje paskelbta apie Lietuvos banko valdybos ir Vyriausybės sprendimus įgalinti Lietuvos banko valdybos pirmininką kartu su finansų ministru pateikti prašymą ES Ekonomikos ir finansų ministrų tarybai dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie VKM II ir pasirašyti su tuo susijusias sutartis. Lietuvos bankas tada viešai paaiškino, kad, atsižvelgiant į egzistuojančią praktiką, šalis iš anksto neskelbia konkrečios tokio prašymo pateikimo datos. Tokia tvarka nustatyta atsižvelgiant į tai, kad sprendimai dėl pritarimo šalies narystei VKM II yra susiję ne tik su stojančiąja, bet su visomis euro zonos ir VKM II jau dalyvaujančiomis šalimis.

2004 m. birželio pabaigoje ES institucijoms priėmus sprendimą leisti Lietuvai dalyvauti VKM II, Lietuvos bankas nedelsdamas šią naujieną pranešė šalies visuomenei, pabrėždamas, jog Lietuva vienašališkai įsipareigojo išlaikyti esančius fiksuotus valiutos kurso režimą bei lito ir euro kursą. Lietuvos banko informacijoje buvo nurodyta, jog, sėkmingai įgyvendinusi visus VKM II reikalavimus ir Mastrichto sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus, Lietuva eurą galėtų įvesti 2006 m. pabaigoje arba 2007 m. pradžioje. Visuomenei buvo nurodytas orientacinis euro įvedimo laikas. Tai turi įtakos formuojantis aiškesniems lūkesčiams rinkose.

Informavimas apie rengimąsi įvesti eurą

Lietuvos bankas rengiasi pinigų keitimui ir apie svarbiausius savo darbus šioje srityje nuolat praneša visuomenei aktyviai bendraudamas su žiniasklaida. Daug informacijos apie numatomą euro įvedimą, taip pat atsakymai į šalies gyventojų klausimus ta tema pateikta Lietuvos banko interneto svetainėje (adresu www.lb.lt).

Visuomenei išsamiai pristatytas pernai gruodžio 23 d. Valdybos patvirtintas Lietuvos banko veiklos planas dėl euro įvedimo. Įvertinęs būtinybę visapusiškai pasirengti valiutos keitimui, Lietuvos bankas nustatė, jog 2007 m. sausio 1 d. yra tinkamiausia data įvesti eurą Lietuvoje. Sprendimas dėl jos bus daugiašalis, priimtas kartu su ES institucijomis. Nurodęs orientacinę perėjimo prie bendrosios ES valiutos datą, Lietuvos bankas pakvietė valstybės institucijas, verslo atstovus ir gyventojus tinkamai pradėti rengtis būsimam pinigų keitimui.

Lietuvos banko veiklos plane dėl euro įvedimo numatyti aktualūs teisinių pagrindų tvarkymo darbai. Apie būtiną logistinį ir organizacinį pasirengimą išsamiai nušviesta daugelyje šalies spaudos leidinių, taip pat daugelyje radijo, televizijos stočių ir interneto vartų.

Pernai Lietuvos bankas surengė apyvartinių eurų monetų ir euro centų lietuviškos pusės gipso modelių konkursą, o su jo rezultatais supažindino visuomenę. Geriausiai įvertintų darbų autoriai pagerbti Vilniuje, Lietuvos banko muziejuje. Lietuvai įvedus bendrąją ES valiutą, kaldinamos eurų monetos su Vyčio vaizdu tęs ilgametes lietuviškų monetų kaldinimo tradicijas.

Šalies gyventojams geriau pažinti bendrąją ES valiutą padėjo Lietuvos banko kartu su ECB pernai rudenį mūsų šalyje įgyvendintas tarptautinis projektas „Euro kūrimas“. Taip buvo pavadinta unikalių fotografijų paroda, keliaujanti per Europą ir supažindinanti su bendrosios valiutos įvedimu euro zonos šalyse. Kaune organizuota paroda sulaukė didžiulio susidomėjimo – per penkias savaites ją aplankė daugiau kaip 7,5 tūkst. žmonių iš visos Lietuvos. Jie turėjo galimybę ne tik susipažinti su parodos

eksponatais, bet ir gauti medžiagos apie eurų banknotus ir monetas, jų apsaugos požymius, taip pat informacijos apie numatomą euro įvedimą Lietuvoje. Ši paroda buvo svarbus informacinis signalas visuomenei apie artėjantį nacionalinės valiutos pakeitimą bendrąja ES valiuta.

Lietuvos banko atstovai dalyvauja Europos Komisijos ir ECB specialiose darbo grupėse, suburtose sukurti veiksmingą visuomenės informavimo strategiją įvedant eurą. Tai leidžia perimti gerąją euro zonos šalių patirtį šioje srityje.

Informavimas apie Europos centrinių bankų sistemą

Praėjusių metų gegužės 1 d. tapęs ECBS dalimi, Lietuvos bankas išitraukė į bendrą informavimo sistemą. Jau anksčiau Lietuvos banko interneto svetainėje pradėti skelbti ECB pranešimai spaudai lietuvių kalba, o birželio mėn. pirmą kartą pateiktas ECB mėnesinio informacinio biuletenio vertimas iš anglų kalbos. Tai padaryta vykdant ECBS ir ECB statuto reikalavimą dėl atskaitomybės. 2004 m. paskelbti trys ECB biuleteniai lietuvių kalba (po 1 kas ketvirtį).

Pernai rudenį lietuvių kalba išleistas ir Lietuvos banko interneto svetainėje paskelbtas 2004 m. ECB pranešimas apie konvergenciją. Jame įvertintas ekonominis, teisinis bei institucinis mūsų šalies ir dar dešimties ES valstybių pasirengimas įvesti eurą.

Rengdamas leidinius ir skelbdamas informaciją apie ECBS, Lietuvos bankas bendradarbiauja su ECB.

Kitų veiklos sričių skaidrumas

Pagal iš anksto viešai pristatytą grafiką Lietuvos bankas reguliariai skelbia išsamius savo ir kredito įstaigų balanso, oficialiųjų tarptautinių atsargų, pinigų apžvalgos, palūkanų normų, mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso, valiutų kurso ir kitus statistinius duomenis interneto svetainėje ir statistikos leidiniuose lietuvių ir anglų kalba. Visi besidomintys turi galimybę internete nemokamai naudotis Lietuvos banko leidžiamais statistikos ir kitais periodiniais leidiniais.

Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas

Koordinuodamas Duomenų platinimo specialiųjų standartų (DPSS) taikymą, Lietuvos bankas prižiūri, kad interneto svetainėje pateiktame Nacionaliniame suvestinių duomenų puslapyje (NSDP) būtų laiku paskelbti Statistikos departamento, Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir kitų institucijų statistiniai duomenys. TVF Statistikos departamentas, nuolat stebintis, ar laiku atnaujinami nacionaliniai duomenų puslapiai, susieti su TVF elektroniniu biuleteniu, ir kas mėnesį pranešantis to stebėjimo rezultatus, 2004 m. Lietuvos bankui pastabų neturėjo.

Reguliariai atnaujinamas Lietuvos banko svetainėje ir TVF elektroniniame biuletenyje pateikiamas Išankstinis ekonomikos ir finansų duomenų skelbimo kalendorius. Pastarojo turinys, atsizvelgus į kai kurių rodiklių periodiškumo pokyčius, pernai buvo pakoreguotas.

Lietuvos banko svetainėje skelbiamos šalies NSDP „Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys“ turinys pernai buvo atnaujintas ir išplėstas. Fiskalinio sektoriaus dalyje paskelbti nauji valdžios sektoriaus, centrinės valdžios ir valstybės skolos rodikliai, Finansų ministerijos parengti pagal TVF 2001 m. išleistame vadove išdėstyta metodologija. NSDP vietoje metinių duomenų pradėti skelbti ketvirtiniai valdžios sektoriaus duomenys.

Finansų ministerijai pradėjus rinkti ir skelbti duomenis pagal TVF 2001 m. metodologiją, praėjusiais metais iš esmės atnaujinti TVF elektroniniame biuletenyje skelbiami valdžios sektoriaus ir centrinės valdžios rodiklių metaduomenys. Be to, kaip įprasta metams pasibaigus, 2004 m. pradžioje atnaujinti ir patikslinti visų kitų DPSS apibrėžtų Lietuvos banko ir Statistikos departamento skelbiamų ekonomikos ir finansų rodiklių metaduomenys (aprašai), pateikiami minėtame TVF biuletenyje. Metaduomenų atnaujinimo tikslas – užtikrinti jų teisingumą ir suteikti galimybę informacijos naudotojams susipažinti su naujausia duomenų rinkimo ir skelbimo tvarka, rodiklių skaičiavimo metodologijos pagrindais, duomenų skelbimo būdais, išsamios informacijos gavimo galimybėmis ir pan.